

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

FEBRUARIE 2017

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

FEBRUARIE 2017

SUMAR

februarie

2017

4 Tristă țară bogată
cu oameni săraci
R. KUNISCH

**A FOST ODATĂ
CA NICIODATĂ**

5 Legendele
ghiocelului
G. ROȘU

EXCLUSIVITATE

7 Colaborează
românii,
nu colaborează...
*Operațiuni SOE
în România, 1939–1941*
D. DELETANT

11 Nevoia de modele
Frații Lapedatu
I. OPRÎȘ

PRO ȘI CONTRA

16 Detectoriștii
A. POGĂCIAȘ

CHIPURI UITATE

20 Colette Lahovary
Plagino
M. IONIȚĂ

CLIO ANUNȚĂ

25 Remember
Iași 1916
D. MATEI

62 Prezentul
prin ochii trecutului
*Conferința
„Rusia în spațiul
ex-sovietic
și Balcanii de Vest“*
V. ROTARU

**ENIGME
ALE ISTORIEI**

27 Prizonieri uciși
cu gaze toxice
la Ploiești, în 1917?
C. DOBRESCU

83 Cine l-a ucis
pe chipeșul
lord Darnley?
**T. STĂNESCU-
STANCIU**

**AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ**

29 Dezvoltare
prin... spionaj
*Serviciul TS
al Securității*
F. BANU

33 Rânduiești
de om bătrân
*Ultimii ani de viață
ai lui Brâncuși*
P. REZEANU

magazin istoric

Anul L – serie nouă – nr. 2 (599)

februarie 2017

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Cabinetul de Manuscrise – Carte rară al Bibliotecii Academiei Române adăpostește, printre alte comori, și un manuscris al scrierii lui Vincenzo Comaro, *Erotocrit*, copiat de logofătul Ioniță și ilustrat de Petrache logofătul. La sfârșitul anului trecut, Editura „Exelență prin cultură” ne-a oferit, în îngrijirea doamnei Gabriela Dumitrescu, o splendidă ediție facsimilată a acestuia

2 David Corbea, trimisul Țării Românești la Curtea țarului, a aflat printre primii despre cruzimea, lăcomia și perfidia noului sultan, Ahmed al III-lea. Iată-l înfățișat într-o miniatură de epocă pe noul stăpân din Palatul Topkapî

3 Mănăstirea Rila a fost întemeiată în secolul al X-lea, fiind cea mai cunoscută mănăstire ortodoxă din Bulgaria. Pictura interioară a acestui așezământ ne înfățișează o scenă prin care este condamnată vrăjitoria și magia populară

4 Austriaca Maria-Luiza, a doua soție a lui Napoleon I (pictură din 1839, de italianul contemporan ei Giovan Battista Borghesi), a fost împărăteasă a Franței patru ani și cinci zile (1810–1814). Nu s-a simțit în largul ei la Curtea de la Tuileries și în Franța, țară care îi decapitase cu numai 20 de ani în urmă o rudă, pe Maria Antoaneta, soția lui Ludovic al XVI-lea, și nu a fost iubită de francezi, care nu au iertat-o și pentru că a decis să nu-l urmeze pe Napoleon pe insula Elba. S-a întors la Viena cu copilul lor și, în urma Congresului de la Viena, din 1815, a devenit, la 24 de ani, ducesă de Parma. La câteva luni de la moartea lui Napoleon, în 1821, s-a recăsătorit

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BĂRINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei
Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11-14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr.
15, Căsuța poștală 15 – 702, Cod 010155,
Telefon, Fax: 021.315.09.91, 021.312.68.77

IMPRESII DIN MOLDO-VALAHIA

RICHARD KUNISCH

Bogat în biserici este Bucureștiul, toate religiile își au aici lăcașuri de cult, până departe se văd strălucind pe turnuri crucile enorme. Dar, oricât de departe ar cerceta ochiul panorama întinsă care se deschide de pe colina Mitropo-

liciei, el nu va descoperi pe nicăieri semiluna, la care se așteaptă orice străin. Nu sunt oare principatele dunărene provincii turcești?

Întrebarea e scuzabilă: până de curând, chiar unii oameni de stat nu aveau decât reprezentări neclare despre relațiile acestor țări cu Poarta.

Dependența lor de Turcia se bazează pe vechi capitulații. Originalele acestora s-au pierdut, dacă nu cumva vreo putere răsăriteană le mai păstrează spre a le folosi la momentul potrivit; autenticitatea documentelor scoase la iveală în vremea din urmă pe diferite căi este pusă la îndoială, mai cu seamă de către aceia cărora conținutul lor nu le este pe plac. Totuși, se fac mereu referiri la aceste înțelegeri, de nimeni cunoscute, chiar și în recentul tratat de la Paris [din 1856].

[...] Prima impresie pe care Moldo-Valahia o face asupra străinului este tristă. Șesuri întinse, necultivate, fără șosele, fără sate. Ici-colo se înalță câte o movilă de pământ, din care se ițește, uitându-se plin de curiozitate, un țigan oacheș; ici-colo zărești câte o cocioabă făcută din pământ și crengi, în fața ușii căreia câțiva copii goi de valahi se tăvălesc în murdăria care nu le mai poate face niciun rău [...] Ai sentimentul că ai trecut de hotarul civilizației, și așa și este [...]

Căutăm cauzele acestui fenomen. Este oare țara atât de sterilă și săracă, încât nu le poate oferi locuitorilor săi strictul necesar? Ferească Sfântul! Cu o poziție geografică avantajoasă, cu un pământ extrem de rodnic, înzestrată cu toate binecuvântările naturii, Moldo-Valahia posedă toate cerințele unei grădini a Europei. Dacă țara e depopulată, cu siguranță nu natura

București, vedere generală, pictură de T. Heawood

i-a alungat pe locuitori. Firește, pământul e rău cultivat sau în parte nu e deloc; agricultura și creșterea vitelor sunt încă pe treapta lor cea mai de jos. Prost hrăniți și prost îmbrăcați, locuitorii nu sunt obișnuiți să lucreze pentru un viitor

îndepărtat, despre care nu știu dacă le va aparține.

Dar caracterul poporului e bun. Străinul străbate aceste pustietăți fără să fie atacat; ciobanului întâlnit pe drum nu-i trece prin minte că are la brâu un cuțit lung și n-are nicio para în buzunar. Cu prilejul sărbătorilor populare, când se adună mii de oameni, nu se zărește pe nicăieri nici urmă de polițist. Dar oricine poate trece netulburat și fără teamă prin aceste mulțimi [...] Rareori poate fi văzut un om beat, nicăieri nu se aude acea larmă sălbatică ce caracterizează sărbătorile populare în Europa cultivată. Acest popor nu a primit încă binefacerile civilizației, motiv pentru care a rămas ferit și de relele ei. Aici încă nu există gloată.

Cu cât îi cunoști mai bine pe români, cu atât îți dai mai bine seama de fondul nealterat al caracterului poporului lor. Blândețea lor nevinovată, docilitatea pe care o manifestă față de toți cei sus-puși, cu toate că din partea acestora nu le-a venit adesea nimic bun și nu o dată doar împilări, precum și nesfârșita sărăcie a acestor oameni au ceva mișcător. Te interesezi fără să vrei de ei și îi plângi când te gândești că de veacuri o soartă neîndurătoare apasă asupra acestei țări, neîngăduind niciunui germene al dezvoltării să ajungă la maturitate.

(București și Stambul. Schițe din Ungaria, România și Turcia, ed. a doua, traducere, prefată și note de Viorica Nișcov, Editura Humanitas, București, 2014; autorul a stat în București zece luni, din iulie 1857 până în mai 1858)

EVENIMENT

36 Carte frumoasă,
cinste
cui te-a... ilustrat
G. DUMITRESCU

39 Bal în flăcări...
cenzurat
F. DOLGHIN

43 Generalul Siminel
„scos la raport”
de Securitate
C. NIȚULESCU

47 „Mama Omidă”
în Clujul secolului
al XVIII-lea
A. FEHER

52 Pe vremuri
oamenii își trimiteau
scrisori
Destinatar:
Basil Munteanu
G. FILITTI

57 Evreii
din Bucovina
în alianțe electorale
E. BĂLAN

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 50 de ani
în 50 de întrebări
Concurs Magazin istoric

67 Primul
și ultimul zbor
Iulius Tetrat
V. AVRAM

70 Programul
„prima casă”
la începutul secolului
Locuințele tip
de pe străzile Lupească
și Candiano Popescu
A.R. VOINEA

73 Sub vraja
Moscovei
Frații Corbea
A.A. CĂPUȘAN

77 Ocolul
Pământului
în... 5.000 de zile
D. MIHALCEA

80 Cu gândul
printre stele
Virginia Woolf
D. IONESCU

DREPT LA REPLICĂ

88 Familia noastră
nu a decăzut
I. RACOTTĂ

HOOVER INSTITUTION

93 Ianuarie 1938.
Iuliu Maniu
se adresează partidului

RUBRICI

89 În București,
acum 50 ani

92 Telex

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

76; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

me... Într-o zi a ajuns pe Pământ, în Grădina Raiului, unde se găseau fel de fel de flori, care mai de care mai frumoase și mai colorate. Raza de Soare a vrut să rupă una, ca să și-o pună în păr, dar poala rochiei ei de aur a atins un ghiocel și trupul lui firav s-a frânt. Auzind tânguirea ghiocelului, Raza de Soare s-a mâhnit și i-au dat lacrimile. O lacrimă a căzut pe trupul lui și astfel s-a vindecat... Raza de Soare l-a întrebat apoi dacă are o dorință, pentru că ea ar putea să i-o îndeplinească. Atunci, ghiocelul a rugat-o să-i dea voie ca el să răsară

(suntmamica.ro)

primul dintre florile Pământului, de sub zăpada rece, iar parfumul lui să vestească oamenilor venirea primăverii.

Inter-un ghiocel s-a transformat, după altă legendă, un soț nefericit, căruia îi murise soția și a rămas să-și crească singur cele patru fiice și cei patru fii. După un timp, bărbatul s-a căsătorit din nou, însă mama vitregă i-a alungat pe copii din casa părintească. De supărare aceștia hotărâsc să se transforme în flori, pentru a rămâne aproape de tatăl lor... După căutări îndelungate tatăl, disperat de pierderea copiilor, se

... iar un coșuleț „dă” și mai bine

transformă și el în floare, într-un ghiocel. Se spune că de atunci apare primul de sub stratul de zăpadă, an de an, și urmărește atent florile care răsar și înfloresc, sperând să-și găsească fiii și fiucele...

Gingașii și fragilii ghiocci sunt foarte apreciați pentru proprietățile tinctoriale. Extrasul din bulbii de ghiocci poate fi

În martie este nelipsit ca dar pentru doamne...

folosit în industria farmaceutică, în scop curativ, în tratarea plăcilor neuromusculare. De asemenea, au proprietăți antibacteriene, putând fi folosiți în tratamentele dermatologice.

Florile de ghiocei sunt folosite în băi calde și comprese de bolnavii reumatici, pentru a domoli durerile de articulații; la frecțiile pentru vindecarea „picioarelor grele“, contra varicelor și pentru îmbunătățirea circulației cerebrale. Bătrânele satului tradițional, pricepute în tratarea bolilor, foloseau ghiocelul pentru înlăturarea pistruiilor și ca tratament contra epilepsiei.

În zilele noastre, ghiocicii sunt actanți importanți în sărbătoarea Mărțișorului, de 1 Martie, dar și de 8 Martie, ziua tuturor doamnelor și domnișoarelor... În aceste zile, fie ca mărțișor purtat în piept, fie în buchețele sau în coșulețe, ghiocelul însoțește parfumuri fine, bijuterii de firmă sau telefoane de ultimă generație, pentru care ritailerii au pregătit, din timp, discounturi atractive... În piețe, la colțuri de stradă sau în vecinătatea tarabelor cu mărțișoare, vânzătorii ambulanți nu mai conțin să-și strige marfa de zor: „Ghioccecececececece, ghioccecececececece, hai la ghioccecece... Ia domnu' ghiociei...” ■

**A fost odată
ca niciodată**

GHIOCELUL

Specii și specii, la fel de gingașe: ghiocelul comun (galanthus nivalis)...

Dr. GEORGETA ROȘU

Ghiocelul, cea dintâi dintre florile care vestesc venirea primăverii, își are originile în Țara Cantoanelor. Mentalul popular a păstrat foarte multe nume pentru ghiocel: primăvăruță, clocoței de omăt, cloconeii, aișoară, usturoiță, ghiliceii, giorele, ghiorele sau luște... Este o plantă perenă, care crește în păduri, parcuri, livezi și grădini. Botaniștii au stabilit că există mai multe specii de ghioceli: ghiocelul comun (*galanthus nivalis*); ghiocelul cu frunze îndoite (*galanthus plicatus*) și ghiocelul bogat (*leucojum vernum*).

Mentalul popular păstrează multe legende despre ghiocel. Una dintre acestea se referă la momentul Creației. Se spune că după ce Dumnezeu a creat toate câte sunt pe pământ, a început să le dea și culoare. A lăsat la urmă Zăpada, pentru că ea avea să învâluie toate și de aceea i-a dat voie să-și aleagă singură culoarea care-i plăcea. Zăpada a fost atrasă mai întâi de verdele ierburii, dar iarba a refuzat-o. S-a îndreptat apoi spre macul roșu ca para focului, dar și acesta a refuzat-o. La fel au făcut lealea, vioreaua și floarea soarelui...

În cele din urmă s-a apropiat de ghiocel. Acesta, înduișat de tristețea Zăpezii, s-a oferit să împartă cu ea culoarea albă. Se spune că de

atunci zăpada este albă ca floarea ghiocelului și că, drept recunoștință, zăpada îl lasă să-și

... cel cu frunze îndoite (galanthus plicatus) ...

Conacul The Frythe și o clasă unde se făcea pregătirea pentru sabotaje

pentru a o conduce maiorul Laurence Grand, un genist de 37 de ani, absolvent de Cambridge. Grand i-a fost recomandat lui Sinclair de Stewart Menzies, șeful Secțiunii a II-a, secțiunea militară a SIS. Adjunct al lui Grand a fost numit maiorul Montague Chidson, un ofițer de informații cu o carieră deosebită, care servise ca șef al stației SIS din București între 1931 și 1936. Grand a obținut un conac spațios din epoca victoriană, The Frythe, în Hertfordshire, unde a antrenat un număr mic de persoane în tehnica sabotajului, în special în utilizarea explozivelor și în realizarea documentelor pe care să le folosească grupuri bine organizate și bine înarmate de partizani specializați în „războiul neconvențional”.

Grand și Secțiunea D nu erau singurii din comunitatea de informații angajați în astfel de activități. În octombrie 1938, un alt genist, maiorul John Holland, a fost numit în fruntea unei mici secțiuni din Ministerul de Război cunoscută drept GS(R) (Statul Major Imperial, Cercetare), creată cu doi ani înainte ca un „think tank” care să se ocupe de subiecte specifice de interes pentru Consiliul Militar. Instrucțiunile lui Holland erau să studieze caracteristicile războiului de gherilă, în mod special recente operațiuni din China și Spania. În același timp, primise instrucțiuni secrete din partea adjunctului șefului Statului Major Imperial să raporteze despre posibilitatea ca britanicii să ofere sprijin pentru mișcări insurgente în oricare țară din Europa Centrală și de Est supusă de armata germană. Pentru a evita suprapunerile, directorul Informațiilor Militare, generalul Henry Pownall, a fost de acord ca Holland și Grand să își coordoneze eforturile și Holland s-a mutat în localul Secțiunii D a lui Grand. În ianuarie 1939, Holland a fost autorizat de ministrul de Externe, Lord Halifax,

și de șeful Statului Major Imperial, Lord Gort, să mărească GS(R) cu doi ofițeri: un expert în distrugeri și explozive și un altul care să se ocupe de problemele organizatorice, recrutări și pregătire. Pentru prima poziție a ales un alt genist, maiorul Millis Jefferis, iar pentru a doua locotenent-colonelul Colin Gubbins, care servise în Rusia, Irlanda și India.

După ocuparea Pragăi de către Hitler, în martie 1939, munca lui Holland și Grand a devenit și mai urgentă. Din aprilie 1939 Gubbins a devenit adjunctul lui Holland, care și-a extins secțiunea, recrutând mai mulți ofițeri și selectând persoane pentru antrenarea în misiuni de sabotaj. Acestea erau înscrise în rezerva de urgență a ofițerilor (OER), înainte de decretarea mobilizării generale. În același timp, s-a decis ca GS(R) să fie plasat sub supervizarea directorului Informațiilor Militare și să fie redenumit Informațiile Militare (Cercetare) (MI(R)).

Din punct de vedere economic, România fusese adusă în orbita Germaniei prin semnarea la 23 martie 1939 a tratatului economic româno-german. Potrivit termenilor acestuia, germanii urma

Stewart Menzies, viitorul conducător al M16 (serviciul de spionaj al Marii Britanii) din timpul războiului

Exclusivitate

1939-1940. SOE ȘI OPERAȚIUNILE MILITARE CLANDESTINE BRITANICE DIN ROMÂNIA

Garnitură de tren formată din cisterne pregătite să plece, încărcate cu petrol, către Germania

DENNIS DELETANT
(School of The Slavonic and East European Studies,
University College, London)

România a început să figureze în calculele britanice privind intențiile lui Hitler în Europa Centrală și de Est după anexarea Austriei, în 1938. La Ministerul de Război britanic se considera că Germania va căuta să își impună voința asupra acestei zone, înainte să își îndrepte atenția spre Europa Occidentală. Ținând cont de poziția geografică a României, Marea Britanie avea prea puțin să-i ofere. Realitatea crudă a relațiilor româno-britanice era exprimată fără ocolișuri de istoricul Maurice Pearton: „Germania se află cât se poate de neconvenabil în cale; momentul potrivit, proximitatea de fabricație și logistica aprovizionării, toate sunt în favoarea celui de Al Treilea Reich.” Era o afirmație valabilă și pentru aspectele economice, și pentru cele militare. În aceste circumstanțe, britanicii au tras concluzia că singura lor armă contra ambițiilor germane în țările ce intrau în orbita lui Hitler erau acțiunile militare subversive.

In consecință, în aprilie 1938, după ce Wehrmachtul trecuse frontiera în Austria și ocupase țara, amiralul Sir Hugh Sinclair, șeful lui Secret Intelligence Service (SIS; *Magazin istoric*, nr. 12/2013), a aprobat crearea

unei unități speciale, Secțiunea D, care urma să planifice sabotajele din teritoriile ocupate de inamic. Unitatea a fost acoperită sub denumirea: Departamentul de Cercetări Statistice al Ministerului de Război. A fost ales

rilor de petrol. Au convenit că indiferent ce asigurări primeau britanicii și francezii din partea guvernului român, șansele ca ele să fie îndeplinite în condiții de război, cu eficiență, erau slabe. De aceea s-a decis ca francezii și britanicii să pregătească planuri alternative proprii pentru a se asigura că toate punctele vitale erau distruse sub direcția lor. Aceste planuri prevedeau un rol pentru trupele franceze din Siria, în cazul în care Marele Stat Major român se sustrăgea îndeplinirii părții sale. Existența unui plan de rezervă nu trebuia să fie cunoscută de români.

Au fost convenite planurile oficiale cu Marele Stat Major român de către britanici și francezi. Legătura operațională cădea în sarcina colonelului Leonida din Marele Stat Major român și maiorului genist J.V. Davidson-Houston, care servise în China și Rusia și care sosise la București în iulie 1939. Sarcina lor era să distrugă sau să scoată din funcțiune câmpurile petrolifere din zona Ploiești. O companie de genişti trebuia trimisă din Egipt. Urma să sosească personal suplimentar la „Astra Română”, compania asociată firmei „Shell”, care să lucreze la Plo-

iești sub acoperirea de „stagiați”. După izbucnirea războiului în septembrie, neutralitatea Turciei a devenit un factor major în planificarea modalității de aducere a companiei de geniu din Egipt, care cuprindea aproximativ 200 militari și opt ofițeri. Numărul de călătorii aeriene necesar pentru a-i aduce pe toți ar fi făcut imposibil de ascuns față de nemți prezența lor aici și de aceea s-a ales o rută maritimă.

Comandorul Watson, cu ajutorul lui Edward Masterson, de la compania „Unirea”, a recrutat un număr de ingineri pentru operațiunile de distrugere din zona Ploiești. Au fost înrolați în rezerva teritorială a armatei de locotenent-colonelul Macnab, au primit uniforme și apoi sarcina de la Watson să lucreze cu maiorul J.V. Davidson-Houston și cu cinci ofițeri din OER, recrutați de MI(R) la Londra și trimiși la București în august. Printre ei se aflau căpitani Geoffrey Household, Stanley Green și Herbert Watts. Li s-au alăturat William Harris-Burland, aflat cu o misiune MI(R) în Polonia.

Misiunile MI(R) pentru România (*Magazin istoric*, nr. 11/2015) și Polonia au plecat împreună din Londra, în august 1939. Au mers cu trenul până la Marsilia, s-au îmbarcat pe crucișătorul „Shropshire”, pentru Alexandria. De acolo au zburat cu un hidroavion până la Pireu, au ajuns la Atena, unde s-au îmbarcat într-o cursă LOT pentru București. Misiunea poloneză a continuat cu avionul până la Cernăuți, la 1 septembrie, dar nu au putut zbura mai departe din cauza bombardamentelor germane. Au trecut frontiera cu un taxi, la Lvov, apoi au continuat drumul într-o trăsură până la Lublin. La 3 septembrie, după ce au aflat de declarația de război a Marii Britanii, s-au schimbat în haine militare și au pornit către Varșovia, unde au ajuns în aceeași zi. Au părăsit capitala Poloniei la 17 septembrie și s-au întors la București, unde a rămas doar Harris-

Burland, care lucrase aici pe post de contabil pentru diferite firme înainte de război. El a preluat Compania Anglo-Danubiană de transport fluvial, cu misiunea să împiedice pe germani să utilizeze barje pe Dunăre pentru transport, închiriindu-le în numele companiei. În februarie 1940 a preluat o altă companie, care avea aceeași misiune. După

Câmp de sonde în Valea Prahovei

intrarea trupelor germane în România, s-a retras în februarie 1941 la Belgrad, alăturându-se misiunii SOE de acolo. Pe când se retrăgeau, după atacarea Iugoslaviei, către coasta adriatică, a fost capturat de italieni, împreună cu Tom Masterson, George Taylor (șeful secției mediteraneene a SIS) și Hugh Seton-Watson. Au fost eliberați în urma unui schimb de prizonieri și s-a întors în Anglia, în iunie 1941. A fost transferat la Istanbul, iar în septembrie 1944 a fost mutat în cadrul Misiunii Militare Britanice din România, unde a rămas până în martie 1946.

S-au format echipe de distrugere din acești ingineri și ofițeri și fiecare a pregătit planuri detaliate pentru sabotaj în zona care îi fusese alocată. Sub îndrumarea lui Watson și Masterson s-au emis instrucțiuni pentru echipe să distrugă puțurile, stațiile de pompare și rafinăriile.

(Va urma)

**Directorul
Informațiilor Militare,
generalul Henry Pownall**

să furnizeze forțelor armate române armament și echipament în schimbul unor produse românești. Temându-se că Germania avea să pună mâna pe petrolul României, atât Marea Britanie cât și Franța i-au oferit garanții României la 13 aprilie 1939. Când au fost anunțate aceste garanții, planifi-

catorii militari britanici aveau o dezbatere aprinsă despre rolul României în cazul unui război cu Germania. De la București, ministrul britanic, Sir Reginald Hoare, a arătat că prezența unei armate aliate de 100.000 oameni, susținută de o forță aeriană puternică din Cipru, era condiția indispensabilă pentru participarea României de partea Marii Britanii și a Franței. O condiție similară aveau să avanseze și Antonescu și Iuliu Maniu în timpul tatonărilor de pace din 1943 și 1944, doar că atunci U.R.S.S. înlocuise Germania nazistă ca potențial inamic. Locotenent-colonelul Geoffrey Macnab, atașatul militar britanic în România (1938–1940), sprijinea acest punct de vedere. În vreme ce admira calitățile soldatului român, era mai puțin favorabil corpului de comandă al armatei române, pe care îl considera rămas în urmă în privința evoluțiilor moderne în arta militară și prea puțin preocupat de partea administrativă. El arăta: „În 18 luni, armata ar putea deveni o forță care să fie luată în serios. În prezent poate face față cu succes dacă trebuie să lupte cu oricare dintre vecini, dar nu merită riscant un pariu în privința șanselor ei de a rezista pe termen lung într-un conflict cu o putere occidentală.”

MI(R) era conștient că petrolul românesc reprezenta o tentație specială pentru Hitler și a luat în considerare două alternative: distrugerea puțurilor de petrol și interdicția căilor de aprovizionare pe Dunăre și pe calea ferată. Gubbins a vizitat în secret România și a discutat cu inginerii de la companiile

de petrol care aveau proprietari britanici, a căror expertiză era vitală pentru succesul oricărei acțiuni de sabotare a puțurilor petroliere. Cum oferirea garanțiilor anglo-franceze impunea o colaborare militară strânsă cu Marele Stat Major român, atașatii militari englez și francez, Macnab și generalul Delhomme, au inițiat discuții la Marele Stat Major român, inclusiv privind fezabilitatea unor acțiuni de distrugere a puțurilor de petrol, dacă Germania invadea România. Prim-ministrul român, Armand Călinescu, sprijinea propunerea anglo-franceză de a se elabora astfel de planuri. În iunie, trei noi recruți din cadrul MI(R), comandorul Dymock Watson, din Marina Regală, maiorul Young și maiorul Walter, au pregătit o estimare și planuri, supervizate de Holland.

Estimarea considera că dacă distrugerea puțurilor de petrol trebuia să fie sigură, era nevoie de o prezență militară, iar căile de comunicații erau mai importante decât câmpurile petroliere ca ținte de sabotaj. Nu s-au alcătuit planuri pentru o prezență militară, ci pentru: a) distrugerea de comun acord cu Marele Stat Major român și armata română; b) o distrugere parțială realizată de inginerii petroliști britanici asistați

de o companie de genști britanici; c) distrugerea căilor de comunicații cu ajutorul armatei române. În iulie și august s-au făcut recunoașteri, după care estimarea și planurile au fost prezentate în august

Statului Major Imperial, care le-a aprobat. La 25 august, comandorul Watson a mers la București ca să îl întâlnească pe inginerul francez Leon Wenger, trimis de Biroul Doi să reprezinte interesele franceze în discuțiile cu Marele Stat Major român privind distrugerea puțu-

**Colin Gubbins avea să ajungă
conducătorul SOE**

**Maiorul Millis Jefferis,
genist specializat
în operațiuni de sabotaj**

istoric Braharu a publicat în revista *Vatra* (20 septembrie 1978) un scurt extras din memoriile lui Al. Lapedatu, *Momente mai importante din viața și cariera mea între 1908-1916*, unde era anunțată o lucrare de mai mari dimensiuni. Concomitent, istoricii vieții economice C. Zane, Ion Râmniceanu, Mihai Drecin l-au evocat pe fratele său, Ion, economistul și bancherul de bună aducere aminte. Văzul uitării începea să se ridice.

Astfel, cei doi frați gemeni, Alexandru și Ion Lapedatu, intrau din nou în atenția istoriei. Talentul literar al părintelui s-a transmis fiilor: Ion ca publicist, cofondator al *Lucăfărului*, apoi contributor ca și Alexandru la *Enciclopedia* lui Diaconovici și semnatar a peste 100 de studii și articole în *Revista economică*; Alexandru ca editor-fondator al *Buletinului Comisiunii Monumentelor Istorice* și al seriei de la *Steaua*, ca și al unor studii deschizătoare de noi orizonturi pentru istorici. Acest talent s-a resimțit și-n simpatiile și prietenii lor: cu Octavian Goga, Șt.O. Iosif, D. Anghel, M. Sadoveanu, Al. Vlahuță, dar și în prezentările făcute în numeroase reuniuni parlamentare, bisericești ori prilejuate de evenimente publice. Aveau fraza cursivă și măsurată, o vorbire curat românească, o căldură a cuvintelor, care i-a distins între alți oratori.

Gemenii Lapedatu au contribuții directe la deplina unificare națională. Fiecare în felul său a pus talent și energie în serviciul țării, apărându-i acesteia interesele superioare. Alexandru ca responsabil al tezaurului istoric, dus spre adăpost la Moscova, ca expert în echipa lui Ionel Brătianu la Conferința Păcii, iar Ion ca apărător al intereselor eco-

... și bunicul

nomice ale băncilor românești din Transilvania. Și unul și altul au participat la pregătirea actului unionist din 1918, Ion chiar direct la 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia. Se împlinea astfel dorința generației care i-a premers, bine exprimată de tatăl lor, cu nădejde în faptele fiilor. Ca recunoaștere, frații au dobândit prestigioase titluri publice: universitari, parlamentari, miniștri. Asemuiți Oltului și Mureșului, după mai bine de trei decenii de despărțire,

Alexandru Lapedatu, ajuns și el bunic, Cluj, 28 decembrie 1939

și-au reunit după Unire viețile în cetatea universitară clujeană, chemați - Alexandru de Sextil Pușcariu, iar Ion de Aurel Vlad prin rectorul Aurel Ciortea - să plămădească elite. Meritele și talentele lor i-au făcut remarcați, fiind de folos în numeroase demersuri economice și culturale pentru recuperarea datoriilor și a patrimoniului istoric, redresarea economică și recunoașterea internațională a țării. Erau de altfel cunoscute ca buni negociatori și iscusiți diplomați: Alexandru s-a remarcat îndeosebi în demersuri legislative culturale pentru înființarea Patriarhiei B.O.R. și încheierea Concordatului cu Vaticanul, iar Ion în dezbaterele parlamentare privind legislația financiară și negocierea împrumuturilor din anii 1929-'30; partenerii săi de tratative, deopotrivă unguri, germani, olandezi, francezi, l-au recunoscut ca pe un valoros economist.

Fondatori de instituții moderne, potrivite vremii lor, sau înnoitori ai rosturilor celor vechi, tradiționale, cei doi frați rămân în posteritate ca vizionari. Or, în generația lor valorile n-au fost nici rare și nici nerecunoscute. Alexandru a stat în fruntea celor care în temeiul unei noi ordini culturale au fondat muzee, școli superioare, institute de cercetare, așezăminte și au modernizat arhive, biblioteci, organizații civile și religioase, asociații de artă, inițind sistemul de premiere al celor eminenți din domeniul culturii, promovând legile de organizare a învățământului superior, ca și pe cele privind viața spirituală. Ioan s-a făcut remarcant prin idei privind asigurările, creditul și împrumutul, a susținut industriile și băncile și mai ales Banca

GEMENII ALEXANDRU ȘI ION LAPEDATU

Dr. IOAN OPRÎȘ

Alexandru Lapedatu, București, 1906

Ion Lapedatu, Brașov, 1897

Destinul gemenilor Lapedatu l-a prefigurat tatăl lor: vor fi seduși deopotrivă de istoria și drepturile românilor, de pământul locuit de aceștia din vremuri străvechi și-și vor arăta iubirea față de ai lor prin adevărate fapte fără condiții la idealurile românești. Tatăl, profesorul și publicistul Ioan Lapedatu, a întrezărit, în scurta viață de doar 34 de ani, idealul secular: cel al unirii depline, pe care l-a și transmis, în scris, fiilor săi. Alexandru, ajuns istoric, l-a repetat în 1902 spre aducere aminte: „Viitorul, care e în mâinile lui Dumnezeu, va da desigur sute de apostoli, ce vor pregăti o adunare cu mult mai mare, căci va fi a întreg neamului și a cărei dorință va fi numai «Vrem să ne unim!»“.

În Brașovul părintelui gemenilor „era mai largă pentru drumeții și pentru idei trecătoare muntelui“, iar acesta apărea carismatic ca „o figură interesantă pentru înțelegerea nevoilor unei epoci noi și prin deslușirea acestora cu predicția învățătorului, ca și cu exemplul scriitorului“.

Gemenii Lapedatu aparțin unei mari familii cu origini în Săcele și Glâmbocia Oltului, înrudită cu neamuri însemnate: Circuleștii; Densușenii, Pușcarii, Cosmeștii, Moroenii... Mulți dintre aceștia s-au impus prin fapte demne de respect. Toți au crescut în spirit românesc, încrezători în viitorul alor lor. S-au ridicat de jos, de la agricultori și economi de animale, la cele mai înalte demnități prin muncă, talent și stăruință. În destinul lor se întrezărește forța întregului neam, din care s-au

afirmat atâtea energii benefice. Acest destin se împletește cu cel al celor mai buni din rândurile Generației Unirii, ale căror fapte nu pot încăpea în uitare, deși mulți au sfârșit în umilință și degradare. Ei au fost urmăriți și șicanați, li s-au retras titlurile – inclusiv cele academice –, au fost considerați dușmani ai po-

porului și vinovați de toate relele. Pe Alexandru l-au închis la Sighet și a murit chiar de ziua sa onomastică, la 30 august 1950. La nici un an s-a săvârșit în tăcere și fratele său, Ion (*Magazin istoric*, nr. 12/2016).

Confuzia între frați, curentă

La ordin, peste cei din generația lor părea că se așternea uitarea. Dar la 17 iunie 1975, un colaborator fidel fără limite mentorului său, Dumitru Braharu, a susținut o comunicare la sesiunea Academiei intitulată *Alexandru Lapedatu și Academia Română*. Aceasta avea un tâlc: fusese elaborată în cadrul grupului care pregătea Istoria Academiei Române. Peste trei ani, același

Tatăl gemenilor Lapedatu...

Alexandru Lapedatu
cu Aretia Tătărescu, la Târgu Jiu

alți 18 ani: „tot ce am mai bun în mine îl voi pune în serviciul Academiei, cu convingerea adâncă că am datoria să cinstesc acest loc, la care m-a ridicat încrederea domniilor voastre și să mă fac vrednic de marii mei predecesori, care au ocupat acest loc“. Aici a lucrat pentru patrimoniul ei cultural și științific împreună cu D. Sturdza, Ion Kalinderu, Ioan Bianu, Dimitrie Onciul, Nicolae Iorga, C. Rădulescu-Motru, Andrei Rădulescu, cunoscând îndeaproape colecțiile și bunurile Academiei. S-a și remarcat pentru creșterea și protejarea acestora, dobândind meritul de a fi cel sub care – ca al 26-lea președinte – s-a reînnoit sediul și s-a făcut biblioteca.

În calitatea sa de vicepreședinte, președinte și secretar general (deci 15 ani în fruntea Academiei) a avut un cuvânt greu în primirea de noi membri, premiarea lucrărilor merituose și acordarea burselor. Numai de la Cluj, începând

cu Em. Panaitescu și încheind cu V. Vătășianu, s-au specializat la Roma numeroși și valoroși istorici. Împreună cu fratele său Ion a conlucrat pentru ridicarea prin Banca Națională a Școlii Române de la Roma (*Magazin istoric*, nr. 3/2003), singurul așezământ românesc durabil din străinătate. Aceste merite le-a consemnat Silviu Dragomir într-o de neuitat evocare: „Partea cea mai însemnată a vieții sale Al. Lapedatu a închinat-o studiului istoriei române. Timp de o jumătate de secol a fost unul din cei mai devotați cercetători ai acestei științe, pe care a îmbogățit-o cu numeroase lucrări concepute cu un deosebit spirit critic. Studiile sale istorice, fie că tratează capitolele cele mai importante ale domniilor române în sec. XV și XVI sau analizează formarea legendei despre descălecăt, fie că urmăresc curente politice ale burgheziei din sec. al XIX-lea sau că încearcă a stabili criteriile de a considera și prețui vechile noastre monumente istorice, toate au fost privite drept contribuții valoroase pentru ridicarea nivelului științific al istoriografiei române. Temperamentul său echilibrat nu l-a atras niciodată spre extremități. Căutând cu spirit analitic realitățile istorice, a știut să le înfățișeze totdeauna cu temeinicie, ferindu-se atât de excesele stilis-

tice, cât și de exagerările și rătăcirile ideologice proprii generației sale“.

Volum omagial la 60 de ani

Istoricul, universitarul, academicianul și ministrul Alexandru Lapedatu a încurajat arta de for public sub forma ei monumentală, considerând monumentele de acest fel un sensibil mijloc de educație. De aceea-l găsim sprijinitorul lor și al evenimentelor legate de memoria personalităților, a eroilor naționali: de la Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul la regii României. A încurajat cultul acestora, crezând că Gh. Lazăr, Avram Iancu, V. Alecsandri, Eminescu și Creangă, dar și pașoptiștii, memorandiștii și luptătorii pentru Marea Unire (V. Lucaciu, Nicu Filipescu, B. Șt. Delavrancea) ori artizanii ei în frunte cu Brătienii merituau cinstiți. La fel și Cuza, Carol I, Ferdinand (pentru ale căror monumente a conlucrat cu Mestrovici). Iar restaurările peste 100 l-au avut ca sprijinitor. Și pe fratele său îl identificăm sprijinind direct edificarea de biserici (la Orăștie, Sărmaș, Luna-Cluj, Cernatu), inspirând mecenatul bancar pentru achiziții de artă și restaurări (la Tîgănești, Golești, Câmpulung Muscel, Aninoasa), dar și pentru ridicarea de adăposturi montane destinate turismului, el însuși fiind un împătimit drumeț.

Gemenii Lapedatu s-au mai făcut remarcați prin alte gesturi memorabile de dăruire: Alexandru donându-și biblioteca Universității din Cluj, iar Ion jertfind sume mari pentru Așezămintele de la Brașov și Sibiu, edificate în memoria soției

Lada ce poartă inscripția
„V-guvernator I. Lapedatu BNR“
este și astăzi păstrată de familie

Națională. Ca miniștri – Alexandru cu patru mandate la Culte și Arte însumând 14 ani, iar Ion la Finanțe – au dobândit asemenea merite, încât decidenții politici i-au apreciat constant. Ca parlamentari longevivi, activismul lor n-a trecut neobservat, iar rezultatele din circumscripții le-au asigurat constant realegerea. Erau într-atâta de asemănători, încât chiar și confuziile au devenit curente, spre amuzamentul presei vremii.

Un om de convingeri, de inimă și de caracter

Deceniul al patrulea interbelic a fost cel în care frații Lapedatu s-au împlinit ca persoane publice. Vremea aceea a fost și a rămas pentru români una fastă, chiar dacă crizele și derapajele politicii interne le-au adus numeroase confruntări. Alexandru a fost cel care și-a atins apogeul carierei prin alegerea, aproape simultană, în fruntea Senatului și a Academiei Române. O asemenea onoare a unui alt român nu s-a mai petrecut în istoria celor două instituții, care au recunoscut astfel valoarea unuia dintre cei mai buni. Istoricii vor revela, desigur, tot mai mult acel moment, reținând deja calitățile omului: echilibru și cumințenie, corectitudine și respectul legilor.

Alexandru a fost artizanul mai multor programe culturale complementare: unul muzeal, început la Cluj – în compania mai multor personalități prin Muzeul de etnografie al Transilvaniei (1922) și încheiat la

Ion și soția, Veturia

București, ca sprijinitor al finalizării aceleia condus de D. Gusti, prin Muzeul Satului.

Un altul a fost cel dedicat monumentelor de for public, instalate și comandate de Ministerul Cultelor și Artelor, o reală magistrală artistică de mobilare a centrelor civice cu memorie istorică vizuală. Ca o parte complementară, a susținut sprijinit de Virgil Cioflec fenomenul artei contemporane, patronând Salonul oficial și o suită de expoziții. Prietenii sale au contat mult, mai ales aceea cu Anastase Simu, îmbogățind prin donații substanțiale de artă multe așezări urbane, în primul rând Clujul.

O mare importanță a acordat Fundației „Ion Dalles”, sprijinind angajarea acesteia în viața culturală națională.

Prin poziția sa influentă s-a dezvoltat programul de restaurare coerentă și ritmică a monumentelor istorice, înscriindu-se ca un valoros contributor la afirmarea

Școlii naționale de restaurare. Lui Alexandru Lapedatu i se datorește direct și inițierea programului de săpături arheologice sistematice din Munții Orăștiei, ceea ce a convins guvernul, în 1943, să aloce fondurile necesare.

Alexandru a fost cel mai apropiat de Academia Română, rămânându-i fidel acesteia și celor care o serveau. Chiar de la titularizarea sa în 1918, Nicolae Iorga l-a lăudat deschis și a văzut în noul confrate nu doar „spiritul unui critic istoric, ci și un om de convingeri, de inimă și de caracter”. Cel astfel caracterizat a mărturisit devoțiunea pentru instituție spunând peste

Alexandru Lapedatu la biroul de la Comisiunea Monumentelor Istorice

Pro și contra

DETECTOARELE ȘI DETECTORISTII. ÎNTR-UN EROISM ȘI DEMONIZARE

ANDREI POGĂCIAȘ

Anul 2016 s-a arătat interesant în ce privește încercarea eroică de luptă a Ministerului Culturii contra detectoriștilor și pericolului reprezentat de aceștia. Pornită din mediul castele arheologilor, campania a ajuns până la nivel ministerial, cei care utilizează detectoare de metale fiind acuzați oficial de distrugerea patrimoniului românesc.

Ca în orice altă situație „fierbinte” care ia autoritățile românești prin surprindere în fiecare lună, și această chestiune a fost dezbătută intens, cele două părți definindu-se destul de clar: arheologii intransigenți – detectoarele să fie interzise complet; detectoriștii cer respectarea unui hobby și o relație mai bună cu autoritățile.

Patrimoniul românesc, fie material sau imaterial, este sub atac constant din partea modernizărilor, distrugerii voite sau involuntare și uitării.

Arheologii și ministerul par însă a fi găsit în 2016 vinovatul numărul unu pentru afectarea patrimoniului românesc: detectoriștii. Aceasta, în ciuda faptului că patrimoniul construit se distruge zilnic, văzând cu ochii, chiar voit și chiar de către autorități, instituțiile abilitate din teritoriu nu fac mai nimic, ministerul a pierdut de mult contactul cu realitatea, miniștrii și consilierii vin și pleacă, restul angajaților stau liniștiți în birouri unde salariile vin, mai ales

dacă nu faci vâlvă. Biserici, mănăstiri, castele se prăbușesc în mod natural sau voit, cărți și obiecte de patrimoniu dispar din muzee și instituții, restaurările moderne afectează grav, până la iremediabil, fortificații antice și medievale. S-a ajuns la situația aberantă în care se face mai mare tevdură pentru un detectorist care a găsit un topor din Epoca Bronzului pe câmp, decât pentru un primar care trage jos acoperișul de pe o clădire/castel monument istoric clasa A, ca să îi cadă clădirea în doi-trei ani și să își construiască în acel loc noua primărie și o plăcintărie!!

Multe situri nu sunt marcate așa cum trebuie în Repertoriul Arheologic Național (R.A.N.),

existând pericolul ca un detectorist de bună credință să sape fără să vrea într-un sit. Statul nu are bani pentru a plăti recompensele legale, astfel că se încurajează și în acest domeniu ilegalitatea. Termenul limită pentru recompense este depășit de multe ori, fără explicații, statul comitând aici pur și simplu o ilegalitate pentru care poate fi dat în judecată, cu mari șanse de a pierde.

Multe situri nu sunt marcate deloc, altele sunt folosite drept cariere de lut sau piatră, gropi de gunoi, pășuni sau terenuri agricole, nici cei de la Cultură și Patrimoniu necunoscând bine coordonatele siturilor.

Braconajul oricum merge nestingherit înainte, sub nasul

sale Veturia și destinate ajutorării tinerilor și vârstnicilor intelectuali transilvăneni. Și descendenții lor le-au continuat exemplul, dăruind lucrări de artă, obiecte istorice și documente valoroase mai multor muzee, ca și Băncii Naționale. Casa de la Cluj a istoricului a fost donată Universității, iar așezământul de la Sibiu Bisericii; un legământ special a fost făcut de urmași pe seama Liceului „Andrei Șaguna”, de care cei doi s-au simțit profund atașați.

În urmă cu 80 de ani gemenii Lapedatu s-au bucurat de onorarea celor 60 de ani de viață, prilej al unui șir de evenimente omagiale, începute la Brașov. Salutând evenimentul de deschidere, din incinta Liceului „Andrei Șaguna”, Nicolae Iorga scria: „Despre d. Ioan Lapedatu pot vorbi economiștii pe care-i reprezintă și prin a căror disciplină a ajuns la o așa de înaltă situație în stat. Acei cari se ocupă de istorie sau o cetesc numai știu că omul care a fost

Primirea guvernatorului Băncii Naționale Iugoslave, Milan Radoslavievi, în Gara de Nord la conferința guvernatorilor băncilor de scont, din Mica Antantă, 1937 (Ion Lapedatu este primul din stânga, rândul întâi)

de trei, patru ori ministru și presidează astăzi Senatul a fost, în generația sa ponderată și cuviincioasă, un adevărat model în ce privește cercetarea onestă, pătrunderea și rostirea rezultatelor într-o formă de un perfect echilibru, în care nu se căuta expresia literară, ci ea venea de la sine, limpede și armonioasă, cum se întâmplă la toți aceia chemați a da viață trecutului”, încheind că acea comemorare de la Brașov „face bine pentru morala publică”.

În 1936 apăruse și volumul *Fraților Alexandru și Ioan I. Lapedatu la împlinirea vârstei de 60 ani*, în care de la Nicolae Iorga la Radu Rosetti, Virgil Vătășianu, George Oprescu, P.P. Panaitescu, G. Popa-Lisseanu, Silviu Dragomir, Nicolae Cartoian, I.I. Russu, Al. Tzigara-Samurcaș, Vladimir Dumitrescu, Ioan Lupaș, Francisc Páll, C. Daicoviciu, Constantin Popp, Dumitru Stăniloaie, Aurel Decei ori Carol Göllner le-au adus omagiul, arătându-le meritele.

Lecția magistrală a unor modele

În timpul celui de Al Doilea Război Mondial gemenii și-au

folosit talentul și cunoștințele în sprijinul țării, Alexandru sprijinind Biroul Păcii și animând grupul celor peste 50 de istorici care au pregătit documentele pentru viitoarea Conferință de Pace, iar Ion ca factor de răspundere important în Banca Națională. La sfârșitul războiului au întrezărit fiecare șansa refacerii României, a regulilor democratice și a economiei, a renașterii acesteia. Alexandru, ca secretar general al Academiei, s-a retras la 8 iunie 1948, „spre a nu fi o piedică în meritul instituției”, cum ținea să spună Traian Săvulescu.

Un vâl de tăcere era așezat de acum pe fațetele acestor oameni, tăcere străpunsă abia după 1975. Au început întâi să apară studii și articole, apoi prima carte, *Scrieri alese* (1985), cu Jurnalul de la Moscova, iar după 1989 alte șapte lucrări, inclusiv *Memoriile și amintirile lui Ioan Lapedatu*.

În anul 1993 locuitorii din Săcele au fost martorii punerii plăcii memoriale pe casa natală, iar liceul local a primit numele istoricului. B.N.R. l-a omagiat pe economist punându-i efigia pe o emisiune specială, iar la Cluj colecția numismatică îi poartă numele.

Acum zece ani gemenii Lapedatu au fost comemorați printr-o expoziție și volumul *Ultimele însemnări* ale lui Ioan Lapedatu de către Muzeul Județean de Istorie Brașov. Evocarea lor, făcută și de acad. Dan Berindei, i-a bucurat pe toți cei prezenți.

(Continuare în p. 72)

Ion Lapedatu și fiica sa Pica Maior, București 1937 (fotografiile cu care ilustrăm acest articol și Albumul istoric ne-au fost puse la dispoziție de Fundația Lapedatu, www.lapedatu.com)

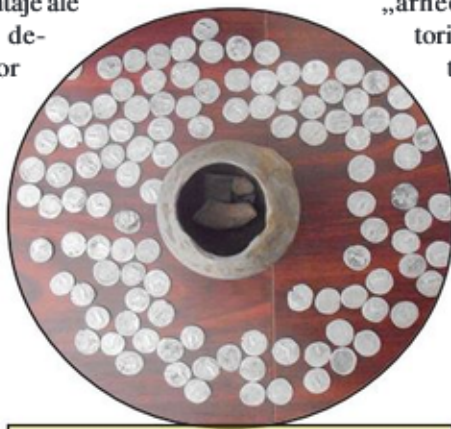

cei din urmă nu predau absolut nimic.

Diferența între cele trei categorii trebuie să fie înțeleasă clar de toată lumea.

O altă chestiune care trebuie înțeleasă este că orice descoperire făcută cu detectorul este întâmplătoare – nu poți ști dinainte ce vei găsi când „bipăie” detectorul, la fel cum nu poți fi acuzat de intenția de a găsi obiecte de patrimoniu și de a distruge contextul arheologic –, sunetul detectorului poate fi identic și dacă găsești un capac de sticlă de bere de acum cinci ani, și dacă dai peste tezaurul lui Decebal.

Opinia pro. Unul dintre marile avantaje ale activității detectoriștilor este că se descoperă piese în zone unde nu se știe a fi vreun sit. S-au descoperit inclusiv necropole, rămășițe ale unor

Tezaur monetar găsit cu detectorul

soldăți morți în cele două războaie mondiale, obuze neexplodate care sunt preluate de I.S.U. și distruse în mod controlat în poligoane. Datorită detectoriștilor de bună credință, apar noi situri în fiecare an și muzeele se îmbogățesc cu noi piese, unele de certă valoare patrimonială.

Opinia contra. Se distruge într-adevăr contextul arheologic, fiindcă legea te obligă să iei obiectul găsit în pământ

și să îl predai autorităților locale/județene. Unii detectoriști de bună credință nu respectă legea, predând piesele găsite la Muzeul Național de Istorie a României sau la muzeele din județul unde locuiesc ei, chiar dacă legea îi obligă clar să contacteze autoritățile din județul unde au fost găsite. Unii declară sus și tare că și-au luat detector pentru a găsi comori și a primi recompense, fiind numiți pompos și eroic de către presă

„arheologi amatori” sau „căutători de comori” și lăudați excesiv pentru descoperirile lor. Astfel de exprimări jurnalistice pun paie pe foc și inflamează relația deja tensio-

nată dintre detectoriști și arheologi. Arheologii repetă mereu că piesele pot să mai stea în pământ încă 2.000 de ani, așa cum au stat până acum, pentru a fi dezgropate de viitoarele generații de arheologi. La modă sunt metodele de cercetare non-invasive, care însă nu aduc piese la suprafață, ceea ce este dorit de mulți vizitatori ai muzeelor. Apropo, unui arheolog îi trebuie un maldăr de autorizații

Întâlnire cu detectoriști, organizată de Muzeul județean Prahova

pentru a folosi detectorul în sit în timpul campaniei de săpături autorizate pe care nu este sigur că o va obține!! , dar unui detectorist îi trebuie doar o autorizație de la poliția județeană.

I primă soluție ar fi ca legislația în vigoare să fie respectată și aplicată, iar autoritățile să decapiteze rețelele de braconieri de patrimoniu. Dacă în domeniul clădirilor de patrimoniu nu se aplică legea, ba chiar e încălcată flagrant de cei care trebuie să o aplice, ce ne face să credem că va aplica cineva legea împotriva braconierilor arheologici, care sunt foarte bine puși la punct, atât logistic, cât și politico-instituțional, chiar dacă s-ar interzice total activitatea tuturor detectoriștilor?! Același lucru se poate spune și în cazul braconajului cinegetic și forestier.

Repertoriul Arheologic Național trebuie adus la zi și siturile marcate așa cum trebuie, inclusiv cu anunțarea și instruirea autorităților locale, ele însele vinovate de afectarea patrimoniului în multe cazuri.

Aceste două propuneri ar putea fi cuprinse în celebrul și inexistentul Cod al Patrimo-

autorităților de multe ori. Interzicerea detectoarelor nu îi va opri pe braconierii de patrimoniu arheologic, care își vor continua liniștiți activitățile, aprovizionând piața internațională cu piese arheologice din România, piese recuperate apoi cu greu de statul român, plătind mult mai mult decât dacă și-ar înmulți eforturile de a eradica fenomenul ilegal – un detector poate fi trimis/adus în țară fără a ști cineva, piesele pot pleca afară exact la fel.

O altă problemă reală este aceea că, pe o singură descoperire se poate plăti o recompensă mai mare decât întregul buget anual (sau chiar mai mult) alocat săpăturilor arheologice din întreaga țară! Nu este astfel de mirare că arheologii au o atitudine ostilă față de detectoriști per ansamblu, acuzându-i de braconaj și distrugere; detectoriștii acuză la rândul lor inerția arheologilor, care nu sapă destul; nu publică și pentru publicul obișnuit sau chiar deloc; nu expun piesele găsite în expoziții muzeale măcar temporare; nu se îngrijesc ca siturile să fie marcate cum trebuie în R.A.N.; nu cer fonduri și specialiști pentru muzee; nu au grijă de patrimoniul din muzee, căci numeroase piese, unele de mare valoare patrimonială și bănească, au dispărut fără

Obiecte descoperite de frații Șerban, prezentate într-o expoziție,...

urmă din muzeele românești în ultimii zeci de ani. Se merge până acolo, încât arheologii sunt acuzați că unii din breaslă facilitează „dispariția” unor piese de patrimoniu peste hotare, pe piața neagră. Conflictul izbucnește ocazional, mai ales pe *facebook*, normal, unde se lasă cu discuții aprinse, acuze, înjurături și chiar amenințări reciproce.

Sintagma „arheolog amator” este folosită de presa de la noi și din străi-

nătate de multe ori în mod impropriu, tocmai fiindcă pe ziariști nu îi interesează neapărat veridicitatea celor scrise și caută expresii pompoase care să atragă cititorii de articole ușoare. Detectoriștii au preluat și ei această sintagmă, cu care mulți se autodenesc, alții vor și cer să fie recunoscuți ce atare de arheologi și autorități,

dar există o mică problemă: detectoriștii nu sunt arheologi amatori, sunt... detectoriști. În lumea occidentală civilizată, arheologii amatori sunt oameni care de obicei sunt organizați în asociații, cluburi sau doar grupuri de prieteni și care organizează periegeze FĂRĂ DETECTOR sau participă ca voluntari la săpături arheologice în țara lor sau în alte țări. Inclusiv în România vin în fiecare an astfel de persoane, care plătesc bani frumoși pentru a avea ocazia să

participe la săpături arheologice sistematice, sub supravegherea unui arheolog responsabil de sit și/sau săpătură. Acești oameni studiază istorie și cărți de arheologie, învățând și tehnica de săpătură și principiile arheologice.

Deci, detectoriștii rămân doar detectoriști, diferența între ei și braconierii arheologici fiind că primii predau toate piesele găsite care intră sub incidența legii, pe când

... și un depozit de obiecte de bronz, găsit tot de ei

Chipuri uitate

COLETTE LAHOVARY PLAGINO

Dr. MIOARA IONIȚĂ

În timpul Războiului Reîntregirii, Crucea Roșie din România, Serviciul Sanitar Român, bazat în special pe voluntariat, a înscris una dintre cele mai frumoase pagini de curaj, devotament, sacrificiu și iubire de oameni pe care le-a cunoscut neamul românesc. Multe femei, din toate categoriile sociale, s-au făcut remarcate atunci în lupta, inegală și dură, cu ororile războiului și bolile contagioase, într-un efort comun de salvare și recuperare a vieților omenești. Dintre toate numele, mai mult sau mai puțin cunoscute, dar care au avut privilegiul de a nu se pierde în anonimat, l-am ales pe cel al Colettei Lahovary Plagino.

1926. În uniformă de infirmieră, cu toate decorațiile primite

Cine a fost Colette Lahovary Plagino am aflat absolut întâmplător, cu destui de mulți ani în urmă, când am răspuns solicitării doamnei Alexandra Slătineanu, pe atunci custodele Colecției de Artă Comparată „Alexandra și Barbu Slătineanu” (colecția a fost începută și sporită de socrul doamnei Slătineanu, dr. Alexandru Slătineanu-Turcu, colaborator apropiat al dr. Ioan Cantacuzino), adăpostită în propria-i casă, de a cerceta și, eventual, cumpăra pentru Muzeul Național de Istorie a României, unde lucram ca muzeograf, în măsura în care ne-ar fi interesat, „moștenirea” pe care i-o lăsase una dintre surorile sale, decedată de curând. Din păcate, colecția nu mai există de sine stătătoare, fiind înglobată, la inițiativa și din ordinul Elenei Ceaușescu, odată cu majoritatea colecțiilor particulare din București, în patrimoniul Muzeului

Național de Artă al României și expusă parțial în Muzeul Colecțiilor de Artă. Între timp, a dispărut și casa familiei Slătineanu, demolată în vederea sistematizării începute în zona Pieței Cotroceni și, bineînțeles, au părăsit această lume și vârstnicii ei proprietari.

Am petrecut atunci mai bine de două săptămâni în atelierul fiicei doamnei Slătineanu, pictorița Sandra Slătineanu-Sturdza, situat la demisolul casei, unde erau depozitate, într-un geamantan și două cutii, manuscrise, decorații, fotografii, presă, obiecte personale, o adevărată comoară de patrimoniu, reprezentând mărturii prețioase ale participării la Primul Război Mondial, ca infirmieră voluntară, a Colettei Plagino. Din ferice, s-au găsit fondurile necesare achiziționării întregului lot de piese care astăzi se găsesc în colecțiile Muzeului Național de Istorie a României.

„O doamnă, care să îngrijească de răniți”

Așa cum consemnează „buletinul de naștere” eliberat de Oficiul Stării Civile al Primăriei Comunei București, Maria Nicula Lahovary (Colette) a văzut lumina zilei la 31 mai 1885, în familia diplomatului Alexandru Em. Lahovary și a Anei Lahovary, unica fiică a doctorului Nicolae Kretzulescu, la conacul căruia, din localitatea Leordeni (Argeș), va fi petrecut, împreună cu frațele și surorile sale mai mici, multe veri minunate alături de bunici. Nu deținem prea multe date despre studiile făcute de Colette Lahovary. Un buletin școlar ne face cunoscută situația sa matricolă pe trimestrul al doilea al anului școlar 1893/1894 la Așezământul francez de la Mănăstirea „L'Assomption” din Roma, unde a absol-

niului, aflat în dezbatere și elaborare de vreo opt ani!

Ar fi ideal ca specialiștii și detectoriștii să ajungă la un numitor comun, la o discuție normală, care să pună bazele unei legi viabile în domeniu, care să păstreze acest hobby, dar să îl reglementeze, astfel încât pasionații să poată să-și vadă de plăcerea lor, dar patrimoniul să nu sufere distrugerii majore.

Niște pași importanți au fost făcuți în această direcție de câteva muzee din țară. Un foarte util exemplu de bună practică este Muzeul Județean de Istorie din Brașov, care, după discuții cu detectoriștii, a reușit să recupereze foarte multe piese și chiar să poată să cerceteze unele descoperiri proas-

pete, unde detectoriștii s-au oprit din săpat când și-au dat seama că au dat peste piese arheologice, chemând arheologii. Alte muzee și direcții de patrimoniu din țară au reușit același lucru, piesele fiind recuperate de autorități, date spre restaurare, unele chiar expuse în expoziții cuprinzând doar piese găsite de detectoriști.

Câțiva detectoriști au participat în mod legal la proiecte de cercetare arheologică, probabil și fiindcă unii dintre ei clasifică mai repede și mai bine obiecte vechi decât o fac specialiști din muzeele românești.

Printre cele mai frecvente descoperiri ale detectoriștilor se află... metale fără valoare conserve, capace metalice, cuie, sârme, piese de la căruțe sau lanțuri, potcoave. Unii le păstrează și pe acestea, dovadă a activității lor în teren.

Cei mai norocoși au găsit (bucăți din) meteoriți. Prețul lor poate ajunge la sume importante, plătite de institute de cercetare din întreaga lume.

O altă categorie de piese este cea a obiectelor pierdute

arme cu tăiș sau piese din steaguri sau ornamente, bucăți de șenile, cazmale și târnăcoape, gamele, măști de gaze, clești pentru sârma ghimpată, tăblițe de identificare. Printre celelalte descoperiri se află: fibule, amnare, inele sigilare din diverse epoci, monede, brichete, nasturi și butoni, inele de porumbei, zaruri de uși, paftale, brățări și coliere antice din argint sau aur, ornament și capace de pipă, catarama, degetare, iconițe, mai ales în context militar, tacâmuri, bijuterii.

Printre descoperirile de seamă se numără tezaur monetaire sau constând din diverse obiecte, de exemplu un set întreg de veselă din argint, vechi de 2-300 de ani; un disc dintr-o

Palatul Cantacuzino din Florești, ce imita Palatul de la Trianon, azi o ruină de care nu se mai interesează nimeni

în ultimii ani inele, verighete, brichete, chei, ceasuri, insigne, monede, pachete de țigări și medicamente; da, detectorul piuie și la folia care însoțește aceste ultime două categorii.

Pentru cei care caută doar alinamente din cele două războaie mondiale, descoperirile se înscriu în categoria *militaria*, piese de diverse feluri din dotarea armatelor prezente pe fronturile din România – căști, baionete, cuite, cazmale, insigne și medalii, bidoane de apă, catarama, tabachere, cartușe trase sau nu, arme ruginite, chiar de mare calibru, cuie de corturi, tuburi de pastă de dinți sau cremă de ras, pinteni, diverse

mașină „Enigma”; doi frați din Brașov au descoperit brățări de aur și inventare funerare dacice în necropole cercetate ulterior de arheologi, foarte importante fiindcă sunt atât de rare; necropole dacice au fost găsite și în Sălaj.

Chestiunea acestei activități rămâne a fi clarificată de o eventuală legislație care va apărea, sperăm, cât mai repede, o legislație modernă, normală, care să apere atât hobbyul celor de bună credință, cât și patrimoniul arheologic. Și poate nu doar pe acesta, dar și cel construit, aflat într-adevăr în plin proces de distrugere sistematică. ■

moriu, în care face o serie de propuneri pentru îmbunătățirea stării sanitare a trenului și pentru crearea unor condiții mai bune desfășurării activității personalului sanitar al acestuia. Între altele, ea solicita să se afecteze trenului o etuvă necesară dezinfectării hainelor bolnavilor aduși pentru a primi îngrijiri, dar și a paturilor care nu fuseseră curățate de la începutul războiului, iar pentru asigurarea curățeniei corporale a bolnavilor propunea să se atașeze trenului un vagon-baie. De asemenea, pentru a se putea face o dezinfectare radicală și judicioasă a trenului, cerea ca interspațiile dintre scândurile vagoanelor să fie chituite, iar apoi vagoanele să fie vopsite în interior, de preferință cu vopsea albă, lucru absolut necesar măcar pentru vagonul care servea ca sală de operație și pansamente.

Buna pregătire profesională, competența, dar și afectuoasa îngrijire acordată răniților i-au atras atât Colettei Plagino, cât și personalului pe care-l conducea nu doar aprecierile unanime ale superiorilor, ci și recunoștința și simpatia bolnavilor. Mărturie stă și scrisoarea de mulțumire pe care, la 15 noiembrie 1916, o semnează căpitanul N. Lemșea și locotenentii M. Racutzi, J. Vlădoianu și Căpreanu, prin care aceștia menționau că, „adânc mișcați de solitudinea, devotamentul și buna îngrijire ca de mamă ce Doamna Plagino împreună cu întreg personalul ne-a arătat, aducem prinosul nostru de recunoștință împreună cu omagiile noastre cele mai respectuoase”.

De la începutul anului 1917, acțiunilor pentru îngrijirea militarilor răniți pe front li s-au adăugat și cele izvorâte din necesitatea limitării grabnice a necruțătoarelor epidemii de tifos și febră recurentă,

Georges Plagino

care bântuiau atât în teritoriul ocupat, cât și în Moldova. În aceste condiții, în urma ordinului semnat de comandantul Trenului sanitar permanent nr. 9, căpitan dr. Petre Nedelcu, care respecta instrucțiunile primite de la Marele Cartier General al armatei române, la 28 martie 1917, Colette Plagino era detașată, împreună cu patru infirmiere, două femei de serviciu și zece sanitari ai trenului, la spitalul din localitatea Căiuți, jud. Bacău, ce funcționa în cadrul Ambulanței Diviziei a 6-a a Armatei a 2-a române.

Regina, în vizită la Căiuți

După contaminarea a două infirmiere și a mai multor sanitari cu tifos exantematic, deși oboșala amenința să o doboare, ea a petrecut multe nopți albe împărțindu-și îngrijirile între membrii personalului sanitar și soldații ce căzuseră pradă tifosului exantematic sau febrei recurente.

Probabil tocmai din cauza faptului că simțea zi de zi pericolul contaminării și atingerii aripii morții, Colette Plagino consideră necesar să-și întocmească testamentul, dar și să păstreze, într-un portofel din piele, o șuviță din părul ei însoțită de un bilet cu însemnarea: „Părul meu înaintea de a mă îmbolnăvi de tifos exantematic”, lucru care, din fericire, nu s-a întâmplat. În testamentul cu o puternică valoare simbolică, datat Căiuți, 10 iunie 1917, ea menționează: „Doresc să odihnesc acolo unde soarta va hotărî să mor. Un coșciug de brad, o simplă groapă în pământ ca pentru un soldat, o mică cruce de piatră. Am mulțumirea de a fi putut ajuta puțin la alinarea suferin-

Decret semnat de Regele Ferdinand, prin care este decorată cu ordinul „Crucea Regina Maria” Iași, 12 iunie 1917 (stânga) și (dreapta) scrisoare a Legăției Franței în România, care o anunță că i s-a conferit decorația franceză „Medalia de Onoare a Epidemiilor” (din argint)

vit, probabil, cursurile primare, tatăl său fiind în acea perioadă reprezentantul diplomatic al României în capitala Italiei.

La doar 22 de ani, cedând insistențelor familiei, îl acceptă ca soț pe Georges Plagino, mare moșier și vânător împătimit. Căsătoria se oficiază la Viena, la 9 mai 1907, dar firile complet opuse ale celor doi soți, posibil și diferența de vârstă, nu-i aduc nici fericire, nici trăinicie. Se poate ca și nefericirea sa personală, dar cu siguranță mai ales dorința de a se face utilă, de a-și umple timpul făcând ceva folositor semenilor, de a alunga gândurile negre, care deseori o copleșeau, să fi fost motivele pentru care, în toamna lui 1912, la izbucnirea primului război balcanic, se înscrie la cursurile de infirmiere voluntare organizate la Spitalul Brâncovenesc din București, ocupație pentru care dovedește nu numai îndemânare, dar și calități morale și sufletești.

Așa încât, după absolvirea cu succes a cursurilor de infirmiere, cere să rămână la Spitalul Brâncovenesc unde, timp de patru ani, își dă benevol concursul la îngrijirea bolnavilor, participă la consultațiile gratuite care se acordau în spital și la numeroase operații chirurgicale, acumulând astfel o prețioasă experiență.

La intrarea României în prima conflagrație mondială, în august 1916, Colette Plagino se numără printre primele femei aparținând diverselor categorii sociale care, animate de profunde sentimente patriotice și umanitare, au răspuns chemării Societății Naționale de Cruce Roșie și s-au

oferit să lucreze voluntar ca infirmiere în spitalele Crucii Roșii, în cantinele și infirmeriile organizate în gări. Pentru început, ea a continuat să funcționeze timp de două luni, ca infirmieră voluntară, la Spitalul Brâncovenesc din București, unde începuseră să sosească deja de pe front primii soldați români grav răniți.

În septembrie 1916, pentru a face față numărului tot mai mare de răniți, sunt constituite zece trenuri sanitare ce erau dotate „cu tot confortul de transport și îngrijirea răniților, cu mijloace de dezinfecții, ba și de operații chirurgicale”.

Imagine din timpul vizitei generalului francez H.M. Berthelot la Spitalul din Căiuți (iunie 1917); în prim-plan, Colette Plagino

(Medic căpitan C. Săndulescu, *Istoria serviciului sanitar al armatei române în campania 1916-1919*, București, 1940). Curând însă, constatându-se că, din cauza evenimentelor de pe front, ele se supra-aglomeraseră, iar personalul existent nu mai făcea față solicitărilor, regele Ferdinand hotărâște ca, pe lângă medicii acestor trenuri, „să se repartizeze câte o doamnă, care să îngrijească de răniți”. Luna următoare, nevoia de personal pentru aceste trenuri devine tot mai acută, așa încât „regina Maria a dispus ca să se organizeze câte o echipă de doamne la aceste trenuri” și astfel, din 5 octombrie 1916, iau ființă și

încep să funcționeze echipele sanitare de doamne purtând numele suveranei – „Regina Maria” –, formate din infirmiere voluntare, ce urma să participe, alături de personalul medical calificat, nu numai la aplicarea de pansamente răniților, ci chiar la intervențiile chirurgicale.

Serisoare de mulțumire

În aceste împrejurări Colette Plagino este numită șefa echipei sanitare „Regina Maria” nr. 6, atașată Trenului sanitar permanent nr. 9, echipă formată din 14 persoane, între care se numărau șapte infirmiere, o asistentă farmacistă, o bucătăreasă, o lenjereasă, o spălătoareasă. Toate membrele echipei, cu excepția Colettei Plagino, care acceptase numai alocația de hrană, primeau pe lângă aceasta și o sumă de bani drept salariu.

Parcurgând numeroasele ordine de zi semnate de Colette Plagino, în calitate de șefă de echipă sanitară, ne putem da seama de strădaniile depuse de ea pentru omogenizarea și armonizarea echipei pe care o conducea, altfel extrem de eterogenă, pentru păstrarea disciplinei și a unei conduite ferme a membrilor ei, dar, în aceeași măsură, pentru îmbunătățirea condițiilor igienice și tehnico-sanitare în care-și desfășurau activitatea și care lăsaau mult de dorit din cauza războiului.

Mai mult, la intrarea în reparație și deparazitare a Trenului sanitar nr. 9, la începutul primăverii lui 1917, Colette Plagino adresează Directoratului Sănătății Publice un me-

Ordinul de zi pe armata franceză, prin care este citată de ministrul de Război al Franței (28 aprilie 1920)

Căiuți, unde izbucnise o epidemie de tifos exantematic. A câștigat admirația tuturor, ofițeri și medici, prin activitatea sa organizatorică și prin abnegația sa surzătoare în mijlocul pericolului. La 4 august 1917 i se va remite și brevetul de decorare pentru această distincție franceză.

Încă de la începerea ofensivei armatei române la Mărăști, Colette Plagino solicită, la 11 iulie 1917, să plece pe front și este numită șefa echipei de infirmiere voluntare care funcționa pe lângă ambulanța Diviziei 3 din Armata 2, la spitalul de campanie din localitatea Mușunaoale. Apoi, odată cu înaintarea armatei române, se deplasează împreună cu întreaga ambulanță în localitatea Câmpurile, unde este cooptată în echipa chirurgicală franceză condusă de doctorul Lucas-Championnière, ce-și oferise serviciile Crucii Roșii din România, venind în sprijinul corpului medical român.

Și aici Colette Plagino dovedește pricepere și calm, dăruire și spirit de sacrificiu, salvând multe vieți omenești prin participarea la numeroase și

dificile operații chirurgicale, desfășurate, de cele mai multe ori, în condiții deosebit de grele, îngrijind soldații grav răniți, alinându-le suferințele și redându-le încrederea în viață.

La propunerea aceleiași general H.M. Berthelot, ministrul de Război al Franței o citează prin ordin de zi pe armată, la 23 aprilie 1920, apreciind că, aflată la spitalul de la Căiuți „pe linia Trotușului a contribuit [...] prin zelum, devotamentul, spiritul său de organizare, la limitarea [...] ravagiilor epidemiei; n-a părăsit nicio zi spitalul în timpul celor patru luni cât a durat epidemia...”. Ordinul precizează că, după detașarea ei

Însoțită de ofițeri români și francezi, în curtea Spitalului din Căiuți (iunie 1917)

în echipa medicului francez Lucas-Championnière în timpul ofensivei de la Mărăști, „a însoțit până la capăt această formație care a părăsit [...] frontul [...] după toate celelalte formații sanitare”.

... pentru portăreasa propriului imobil

Drept recompensă morală este decorată de statul francez cu „Croix de Guerre” cu palme, iar la 29 septembrie 1921 i se acordă medalia „Reconnaissance française” de argint, pentru „devotamentul de care a dat dovadă în timpul războiului la căpătâiul răniți-

lor francezi și concursul prețios pe care l-a adus la opera Crucii Roșii”. Între decorațiile românești primite de Colette Plagino, după război, se numără „Meritul sanitar” clasa I, la 27 mai 1923, și „Crucea comemorativă a războiului 1916-1918”, fără barete, la 15 februarie 1926.

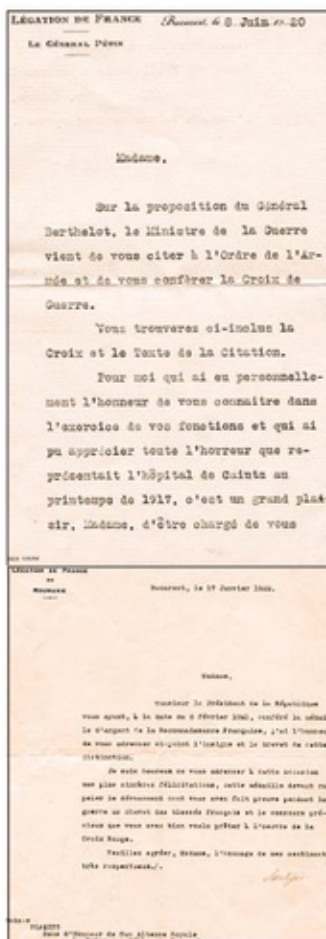
După încheierea armistițiului cu nemții, la 26 noiembrie/9 decembrie 1917, la inițiativa reginei Maria sunt constituite echipe de doamne care, pe parcursul întregului an 1918, vor întreprinde acțiuni în vederea ajutorării refugiaților din teritoriul ocupat, a populației sinistrate din Moldova care-și pierduse gospodăriile

situate pe linia frontului în cursul operațiunilor militare din vara și toamna lui 1917, a invalizilor și orfanilor de război. Suverana i-a încredințat Colettei Plagino conducerea unei asemenea echipe ce avea ca zonă de intervenție localități din regiunea Adjudului – Urechești, Conțești, Homoccea ș.a. – precum și toate comunele de pe fostul front Mărășești, Mărăști, Oituz.

Populației din zona menționată, refugiaților și orfanilor aflați acolo li s-au asigurat îmbrăcămintea, hrana, condițiile igienico-sanitare, absente aproape cu desăvârșire, și mici ajutoare bănești.

După terminarea Primului Război Mondial, Colette Plagino a continuat să activeze ca membră a Societății Naționale de Cruce Roșie din România, făcând parte, în același timp, încă de la fondarea ei în mai 1918, la inițiativa Reginei Maria, din Societatea „Ocrotirea orfanilor din război”, până la desființarea acesteia, rămasă fără obiect, în anul 1935.

(Continuare în p. 38)

Scrisoare a Legației Franței în România adresată Colettei Plagino: i s-a conferit decorația franceză „Croix de Guerre” (8 iunie 1920; sus); o altă scrisoare a Legației Franței, prin care este încununată că președintele Republicii Franceze i-a conferit medalia „Reconnaissance française” (din argint, 17 ianuarie 1922)

țelor iubitorilor noștri ostași. Am căutat, cât s-a putut, să-mi fac datoria de bună româncă și cea mai mare dorință este să-mi văd pe toți frații mei români uniți. Speranțe mari am pentru viitorul acestei țări iubite. Am fost atât de fericită că am putut lucra puțin pentru Țara mea”.

Răsplătindu-i meritele, comandantul Diviziei 6, generalul Arghirescu, în raportul adresat Marelui Cartier Gene-

ral la 9 iunie 1917, propune decorarea ei cu „Steaua României cu spade”, pentru că „bravând în mod eroic pericolul unei infecțiuni a acestor maldii, de dimineață și până seara stă în mijlocul bolnavilor pe care-i caută cu o solitudine, bunăvoință și trageră de inimă care constituiesc o pildă concretă de cel mai dezinteresat și înalt patriotism”. Din aceleași considerente i se acordă, la 15 iunie 1917, ordinul „Crucea Regina Maria”, clasa I, în brevetul de decorare semnat de regele Ferdinand și de ministrul de Război ad-interim Vintilă Brătianu fiind cuprinsă și motivația: „A bravat cu mult curaj pericolul, putând servi drept pildă pentru abnegațiunea și destoinicia ce a arătat în conducerea echipei sale”.

La Spitalul din Căiuți o găsește regina Maria pe Colette Plagino, în decursul celor două vizite făcute la sfârșitul lui iunie și începutul lui iulie 1917, consemnate

chiar în *Povestea vieții mele* de suverană (din eroare sau dintr-o festă jucată de memorie, regina Maria plasează cele două vizite în august și septembrie 1917, când Colette Plagino nu se mai afla la Căiuți, lucru confirmat și de materialul documentar fotografic, datat). Regina Maria este impresionată de ceea ce găsește acolo: „Întâi ne-am oprit la Căiuți, unde ne-am dus să vizităm spitalul «Regina Maria». S-a lucrat aici într-un chip minunat...”. În cea de-a doua vizită, venind de la Coțofenești, poposește la Căiuți, „unde mi-am vizitat spitalul «Regina Maria»; în clipa de față era jumătate gol, dar am găsit totuși destui răniți. Aici și-a făcut datoria de minune Colette Plagino”. Și adaugă: „Pe Colette Plagino, pe care n-o găsisem la Căiuți, o desco-

peri urcând dealul, o poftii înăuntru și ne așezarăm câteși trei la vorbă [cea de-a treia persoană era Jean Chrissoveloni], în jurul unei mese mari [...] la o ceașcă de ceai [...], uimiți de frumusețea priveliștii și bucurându-ne de adâncă pace a acestor locuri”.

Medalii, decorații, brevete...

La sfârșitul lui iunie 1917 și generalul Henri Mathias Berthelot face o vizită la Spitalul de exantematici de la Căiuți, unde primeau îngrijiri

Colette lângă trenul sanitar

și câțiva ofițeri francezi. Exprimându-și admirația și grațitudinea pentru modul exemplar în care-și desfășura activitatea personalul sanitar român, șeful Misiunii Militare Franceze sosite în România pentru a concura la refacerea armatei noastre decorează o serie de medici și surori de caritate, între care și pe Colette Plagino. Motivele pentru care ea este distinsă atunci cu decorația franceză „Medalia de Onoare a Epidemiilor”, în argint, personalizată (numele ei este gravat pe un spațiu special marcat pe medalie), sunt cuprinse în scrisoarea Legației Franței în România, datată 22 iunie 1917: „A funcționat încă de la începutul campaniei la un tren sanitar în condiții foarte dificile și periculoase. A solicitat, în timpul refacerii armatei, un loc la spitalul din

instalat în localul Școlii Militare, pe Bulevardul Carol. Tot pe Bulevardul Carol, în fața Școlii Militare, s-a instalat Ministerul de Externe, iar mai la vale, lângă Tufli, în palatul Comandamentului Corpului IV de Armată, regele și regina cu toți copiii. Mai pe urmă, ca să fie mai larg, regele s-a mutat pe strada Lăpușneanu, în Palatul Creditului Finciar Urban, unde dormea, primea și lucra, continuând să-și ia mesele în palatul reginei [...] Ionel Brătianu se instalase pe strada Lascăr Catargiu, în casele Ralet; lângă dânsul, într-o casă mai mică, Iorga, iar Take Ionescu în casele farmacistului Konya din strada Lătescu, la Copou.“

In cadrul manifestărilor organizate după un secol, s-au pus plăci comemorative la fosta reședință a Reginei Maria (azi, Palatul Copiilor), Palatul Rosetti-Roznovanu (a găzduit Curtea de Casație și Justiție, azi, sediul Primăriei Municipiului Iași), la sediul B.N.R. Iași, unde s-a refugiat Banca Națională, la fostul sediu al Senatului României (Palatul Universității, Universitatea Tehnică „Gh. Asachi“) și la fostul sediu al Camerei Deputaților (Teatrul Național „Vasile Alecsandri“).

Banca Națională a României a organizat la Palatul Culturii expoziția „B.N.R. în

timpul Marelui Război“, iar cei care au trecut în acele zile pe strada Ștefan cel Mare au putut parcurge, la intrarea în Biserica „Trei Ierarhi“, interesante panouri cu imagini și date din activitatea B.N.R.

Manifestările au mai cuprins proiecția filmului documentar *Iași, Capitală de război* (realizat de Societatea de Studii Istorice din România), vernisajul expoziției fotografice „Personalități ale Marelui Război“ (realizată de Departamentul „Centenar“ în colaborare cu Muzeul Național de Istorie și Arhivele Naționale ale României), expoziția de fotografii „Căile Ferate Române în Primul Război Mondial“ (realizată de Departamentul „Centenar“ în colaborare cu Centrul Național de Calificare și Instruire Feroviară), demonstrații ale Asociației „Tradiția Militară“.

Vineri, 16 decembrie, în gara Iași au sosit cu trenul regal principesa Margareta și principele Duda, care au refăcut astfel drumul parcurs de suveranii României în urmă cu 100 de ani.

„Dacă Iașul nu ne-a apărut din primul moment ca limanul salvării definitive, l-am socotit totuși cu toții ca locul desemnat de Dumnezeu pentru un destul de lung popas, ca să ne dea răgazul să ne învârtim și să hotărâm ce mai era de făcut“, scria același Argetoianu.

Am ratat posibilitatea ca vreme de trei ani (2014, 2015 și 2016) să ne adresăm unei Europe în care s-a vorbit intens despre Primul Război Mondial și să ne prezentăm convingător punctele

Dezvelirea plăcii comemorative pe sediul B.N.R. Iași

de vedere. Să sperăm că Departamentul „Centenar“ va avea posibilitatea să recupereze, în cei doi ani care au mai rămas (2017 și 2018), și să prezinte lumii rolul României în Primul Război Mondial, cât și semnificația internațională a Marii Uniri din decembrie 1918. Se pot face multe lucruri și pe plan intern de ce nu un scuar într-un mare parc din București, cu statuile prietenilor României din acei ani: Saint-Aulaire, generalul Berthelot, Emile de Martonne, Robert William Seton-Watson (Scotus Viator; *Magazin istoric*, nr. 7/1983; 11, 12/1989; 12/1990), Wickham Steed sau dr. J. Breckinridge Bayne (*Magazin istoric*, nr. 11, 12/2016, 1/2017) –, dar mai ales extern – prezențe în marile muzee ale lumii, conferințe și mese rotunde cu participarea unor istorici români și din țara respectivă, articole în marile publicații ale lumii, cărți scrise special pentru publicul străin, nu doar simple traduceri ale unor cărți scrise pentru cititorul român. Semnificația Marii Uniri și a eliberării Budapestei de bolșevici depășește planul național. Pentru următoarele două decenii, România alături de Polonia aveau să fie principalii piloni în Estul Europei ai rezistenței contra avansării pericolului bolșevic.

Dorin MATEI

Trenul regal în drum către Iași (foto C. Angelescu)

Clio anunță

Regele Ferdinand și regina Maria în curtea Mitropoliei din Iași

REMEMBER IAȘI DECEMBRIE 1916

„Între 10 și 20 noiembrie, Iașul a avut aspectul unui oraș copleșit de puhoiul unei adevărate invazii, strada Lăpușneanu, Piața Unirii, strada Cuza Vodă, strada Ștefan cel Mare mișunau de lume. Primăria, în care trona Georgetel Mărzescu, și prefectura

Poliției, lângă Golia, unde primea cu afabilitate Kilimoglu, prefectul, erau asaltate de dimineața până seara de oameni care cereau să fie încartiruiți. Lucrul nu era ușor, fiindcă ieșenii se apărau, cum era și firesc, iar autoritățile, care nu pregătiseră nimic, trebuia să se îngrijească întâi de găzduirea lumii oficiale, de corpul diplomatic și de paraziții palatului regal.“

Astfel descria atmosfera din Iași, din primele zile ale retragerii armatei și autorităților din calea trupelor Puterilor Centrale, omul politic Constantin Argetoianu, în memoriile sale. Aglomerația a devenit și mai mare după ce, la 23 noiembrie, trupele germane au ocupat Bucureștiul. Iașul devenea, pentru doi ani, capitala României.

Pentru a marca cei 100 de ani ce au trecut de la acele momente tragice, Departamentul „Centenar“ (structură creată anul trecut în cadrul Cabinetului prim-ministrului pentru organizarea ceremoniilor și acțiunilor menite să marcheze împlinirea a 100 de ani de la participarea României la Primul Război Mondial și Marea Unire din 1918, condusă de secretarul de Stat Daniel Șandru), împreună cu Banca Națională a României și Primăria Municipiului Iași au organizat în zilele de 14–16 decembrie anul

trecut o suită de manifestări la Iași.

Ele au debutat, în ziua de 14 decembrie, cu depunerea unor coroane de flori și oficierea unei scurte slujbe religioase în sectorul militar al Cimitirului Eternitatea. După-amiază, la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza“, în Aula „Mihai Eminescu“, a avut loc ședința festivă a Academiei Române, cu tema: „Iași, Capitala Renașterii Naționale“. Rectorul Universității „Alexandru Ioan Cuza“, prof.univ.dr. Tudorel

Toader, a deschis lucrările. Au fost rostite cuvinte de salut din partea unor oficialități, apoi istorici reprezentând marile provincii istorice – academicienii Dan Berindei, București, Alexandru Zub, Iași, Ioan-Aurel Pop, Cluj, respectiv prof.univ.dr. Gheorghe Cojocaru, Chișinău – și academician Mugur Isărescu, guvernatorul Băncii Naționale a României, au conferențiat despre momentele ce au premers înfăptuirii Marii Uniri, respectiv despre B.N.R. în refugiul de la Iași.

Prezidiul ședinței festive a Academiei Române desfășurate în Aula „Mihai Eminescu“ a Universității „Alexandru Ioan Cuza“

Cum se întâmplă îndeobște la noi, evenimentele tragice din urmă cu 100 de ani ne-au prins nepregătiți. Povestește același Argetoianu: „Prima grijă a fiecăruia, cum sosea la Iași, era să găsească unde să se culce și unde să mănânce. Invazia Iașului nu s-a făcut dintr-o dată, sosirile s-au întins pe vreo 15 zile [...] Marele Cartier s-a

În mai 1917 generalul August von Mackensen face o vizită la spitalul orașului

La Ploiești s-au organizat două lagăre de prizonieri în cazărmlle Regimentelor 7 Prahova, pentru prizonierii militari români, și 19 Artilerie, pentru prizonierii ruși. Deoarece cazărmlle Regimentului 7 Prahova s-au dovedit neîncăpătoare, o parte dintre prizonierii români a fost transportată în lagărul din cazarma Regimentului 19 Artilerie, cel afectat prizonierilor militari ruși. La un moment dat, în primăvara anului 1917, în aceste lagăre erau internați 15.000 de prizonieri români și ruși. Parțial erau întrebuințați, în cursul zilei, la tăierea pădurii Crângul lui Bot, iar spre seară erau aduși în lagăre.

Directorul săptămânalului ploieștean *Virtutea*, I.G. Stăvărescu (Stavăr), relatează, în anul 1919, în paginile ziarului, un fapt șocant, dar plauzibil. Într-una dintre zile, după ce prizonierii români și ruși au fost aduși de la muncă, „au fost băgați în saloanele cazărmlor, ușile zăvorâte, ca să nu poată ieși“. A doua zi aceștia erau morți, uciși prin asfixiere. Seara nemții au „așezat un vas, lângă fiecare ușă, bine fixat, în care ardeau gaze asfixiante“. Astfel, „prin acest sistem de neînchipuite monstruozități, au fost uciși nu mai puțin decât 12.000 de români și ruși“.

În continuare, Stăvărescu menționează că „nenorocitele victime au fost îngropate, unele peste altele, în șanțuri lungi făcute în fața Regimentelor 19 Artilerie și 7 Prahova“. Cu concursul doctorului Cloaje, care era medicul lagărului, „au fost eliberate certificate de constatare a morții, punând diagnosticul de holeră“.

Despre acest episod există și alte mărturii. Sergentul de poliție Vasile Călinescu a întreprins cercetări și s-a convins „că prizonierii fuseseră omorâți prin asfixiere“. De asemenea, gazetarul Stăvărescu arată că, în anul 1919, era în posesia unor scrisori ale medicului Petre Niculescu, în care „acesta face destăinuiuri cu privire la torturile îndurate de prizonierii noștri internați în cele două lagăre“, de care dr. Cloaje

Două case frumoase din Ploiești: doctor Cloaje (în stânga imaginii) și Elefterescu

și Lelia C. Candiano, președinta Crucii Roșii din Ploiești, soția generalului C. Candiano, fratele eroului de la Grivița din războiul de neamănare, „aveau deplină cunoștință“.

I.G. Stăvărescu solicita generalului Th. Tăutu, „eroul de la Cerna“ (*Magazin istoric*, nr. 12/2016), comandantul militar al județului Prahova, Societății invalizilor de război „Mărășești“, condusă de maiorul erou Al. Mateescu, și altor autorități să facă investigațiile necesare pentru a afla adevărul despre această crimă de război. El menționa că adevărul este cerut de „mamele și soțiile îndurerate și orfanii rămași pe drumuri“. Fiind făcută prin presă, solicitării nu i s-a dat curs.

In anul 1919, în presa ploieșteană, s-a declanșat o amplă campanie de dezvăluire a colaborării cu ocupantul a Leliei general Candiano. În anul următor s-a ajuns chiar la o provocare la duel între N.D. Hariton, prim-președintele Tribunalului Prahova, și avocatul N. Iconom, ca urmare a acuzațiilor de colaboraționism aduse Leliei general Candiano și câtorva doamne ploieștene din anturajul ei. Martor al avocatului N. Iconom a fost I. Ionescu-Quintus, avocatul Grigore Ivăncanu și căpitanul V. Florescu, din cadrul Diviziei 13, reprezentându-l pe magistratul N.D. Hariton. Lelia Candiano era acuzată că, „în timp ce la Mărășești și Oituz tunurile nemțești aruncau cu vagoanele ghiulele asupra armatei române, populația din Moldova era secerată de mizerie și boli, românii din teritoriul ocupat erau împilați de barbariile dușmanului, în casele prezidentei «Crucii Roșii», zi și noapte, stăteau mese întinse încărcate cu mâncăruri luxose, vinuri și șampanie“, la care „erau invitați ofițerii germani“.

Dr. I. Cloaje era fratele dr. C. Cloaje, șeful Serviciului Sanitar al Județului Prahova, și, după încheierea războiului, în presa vremii nu mai găsim informații despre activitatea sa publică. ■

Primul război mondial

Trupele germane defilează la Ploiești

AU UCIS GERMANII PRIZONIERI CU GAZE TOXICE LA PLOIEȘTI?

CONSTANTIN DOBRESCU

La 23 noiembrie/6 decembrie 1916 trupele germane au ocupat Capitala și Ploieștiul (Magazin istoric, nr. 12/2016). Prin comportamentul inuman față de populație și prin barbariile comise, forțele de ocupație au lăsat în Prahova, ca de altfel în toată țara, o amintire dureroasă.

Germanii au împărțit populația în trei categorii: prizonierii de război, participanții la război și civilii, înființând lagăre speciale pentru internarea prizonierilor de război, capturați în luptele cu unitățile române și rusești, aflate în retragere spre Moldova. Acolo mai erau internate și persoanele civile, arestate sau condamnate. Prizonierii erau ținuti fără hrană suficientă, lipsiți de îngrijire medicală, erau bătuti și supuși la munci grele în agricultură, în domeniul forestier etc.

În zona ocupată, inamicul a improvisat centre speciale pentru internarea prizonierilor români și a persoanelor civile arestate, în școli, dar mai ales în cazărmi dezafectate după plecarea unităților militare române în Moldova. Lagărele au început să fie înființate la sfârșitul lunii februarie 1917. În cele șapte centre principale de internare a prizonierilor (două la București și câte unul la Corabia, Craiova, Pitești, Ploiești, Slatina) se aflau aproximativ

35.000 de români, fără a fi luați în calcul prizonierii ruși, în număr de 15.000. Existau alte 33 de centre secundare.

Din pricina mizeriei, foametei, bătailor și frigului, în lagărele din teritoriul ocupat, mortalitatea era destul de mare în rândul prizonierilor. Se mai adăugau și execuțiile. Sistemul introdus de germani în lagărele de detenție avea ca scop distrugerea fizică și psihică a prizonierilor care, în concepția lor, nu mai erau ființe umane, ci sclavi fără drepturi, de care se putea dispune după bunul plac, în disprețul tuturor normelor de drept internațional privind legile războiului.

Din nefericire, la instaurarea acestui regim inuman de exterminare au contribuit și numeroși români, colaboraționiști rămași în teritoriul ocupat din diferite motive, care și-au oferit, cu generozitate, serviciile.

Insensibilă intensificare a activității compartimentului de specialitate al D.I.E. a avut loc abia după anul 1960, în perioada în care Gh. Gheorghiu-Dej, convins de superioritatea tehnologică a Occidentului și de dezinteresul (ba chiar ostilitatea!) U.R.S.S. față de industrializarea României, a optat pentru soluții tehnice și utilaje importate preponderent din Vest. Ca urmare, obținerea de informații secrete tehnico-științifice și de natură economică și comercială din țările occidentale era văzută drept o metodă eficientă de a impulsiunea dezvoltarea economiei naționale.

Au fost obținute o serie de succese, dar uneori, goana după noutăți în domeniul tehnologiilor mai producea, pe fondul unei pregătiri precare a ofițerilor de informații, și surprize neplăcute. Astfel, unul dintre „ofițerii-instant“, școliți și trimiși la post după dezertarea lui Pacepa, se pare că a fost păcălit de un emigrant român, fost cercetător la institutul de specialitate de la Fundulea. Acesta l-ar fi contactat pe ofițer într-una dintre țările sud-americane, propunându-i un eșantion de semințe de floarea soarelui, sustrase chipurile de la un institut de cercetare din S.U.A., contra unei sume de bani.

Tranzacția se încheie, semințele sunt expediate în Centrală și de aici la Fundulea. Răspunsul venit de la specialiștii agronomi i-a dezumflat rapid pe ofițeri: „Mulțumim, dar nu avem nevoie de așa ceva. Semințele

trimise de dvs. sunt furate de la noi de inginerul X, rămas ilegal în S.U.A. și care a căutat să le vândă americanilor, fără sorți de izbândă însă.“

Optica lui Nicolae Ceaușescu asupra rolului structurii de informații externe a Securității a fost expusă cât se poate de clar într-o ședință de bilanț la care au participat toți ofițerii din Centrală: „Noi nu punem și nu răsturnăm guverne, misiunea dvs. este de a contribui din toate puterile la dezvoltarea economică și socială a țării noastre!“

De exemplu, interesul României pentru obținerea tehnologiei folosite la fabricarea reactoarelor nucleare canadiene de tip CANDU data încă din anul 1967. În anul următor, doi specialiști români în tehnică nucleară „fugeau“ în Vest, reușind ulterior să se angajeze în institute de cercetare nucleară canadiene. Doi ani mai târziu, în 1969, alți doi ofițeri de informații, legendați ca cetățeni occidentali, se angajau la „Atomic Energy of Canada Limited“. Și acesta era doar începutul!

Zece ani mai târziu, România se afla în posesia a numeroase informații, acoperind aproximativ 75% din tehnologia necesară fabricării reactorului CANDU-600, infor-

mațiile referitoare la tehnologia nucleară fiind obținute de ofițerii D.I.E. din state precum Canada, Franța, R.F.G., S.U.A. Unul dintre spionii angrenați în acest efort, Matei Pavel Haiducu, mărturisea, după schimbarea taberei, că în ceea ce privește planurile instalațiilor nucleare franceze, pentru care firma unde lucra el furniza robineți industriali și vane, „era floare la ureche“: „sub pretextul de

Matei Pavel Haiducu

a face un relevu după materialul pe care firma noastră li-l furnizase, ceream o schemă foarte precisă a instalațiilor“.

Încă din 1969 agenții de informații externe au primit misiunea să obțină documentații și tehnologii cibernetice.

Unul dintre ei, Traian Muntean, a fost trimis în Franța ca bursier al statului român și a urmat cursurile Institutului de Matematică Aplicată din Grenoble. Misiunea sa: penetrarea în cercetarea informatică din Franța. Fiind un tip bine pre-

Centrala nucleară de la Cernavodă a fost concepută cu tehnologie canadiană

**Avanpremieră
editorială**

Editura „Corint” va lansa în curând volumul De la SSI la SIE. O istorie a spionajului românesc în timpul regimului comunist (1948–1989), scris de colaboratorul nostru, cu un Cuvânt înainte de Mihai-Răzvan Ungureanu. Prezentăm în continuare cititorilor fragmente din capitolul consacrat spionajului tehnico-științific.

SPIONAJUL ROMÂNESC DE LA „TEHNICĂ ȘI ȘTIINȚĂ” LA „ȘTIINȚĂ-DEZVOLTARE”

FLORIAN BANU

*Nicolae Ceaușescu în vizită la Fundulea
(Fototeca online a comunismului românesc, cota: 11/1972)*

● Semințe furate de la Fundulea, refuzate de americani și revândute spionilor români ● Noi nu răsturnăm guverne ● Obținerea planurilor instalațiilor nucleare franceze, „floare la ureche” ● „Acțiune de influențare economică” în pagubă ● Piese lipsă, dar livrate în excedent ● Tractoarele cu defecțiuni nu au cum să câștige piața saudită ● Un aparat formidabil, care, „sinceri să fim, nu știm la ce este bun”

În organigrama Direcției de Informații externe (D.I.E.; după fuga lui Ion Mihai Pacepa și-a schimbat denumirea în Centrul de Informații Externe, C.I.E.) figura din anul 1954 Serviciul VI, care se ocupa cu obținerea de date și informații de natură tehnico-științifică din țările dezvoltate, transformat în iunie 1956 în Serviciul VII. Începând din a doua jumătate a anilor '50, în limbajul colocvial al ofițerilor D.I.E., această structură a început să fie denumită Serviciul TS (abrevierea formulei „Tehnică și Știință”, care sintetiza domeniul de activitate al serviciului). Din 24 octombrie 1959, la conducerea Serviciului TS al D.I.E. a fost numit maiorul Ion Mihai Pacepa, ca succesor al maiorului Ilie Sinceleanu.

și firma „Bongah“, din Iran, pentru livrarea în anul 1983 a 12.092 pluguri purtate tip PP3-30M, produse de Întreprinderea de Tractoare și Mașini Agricole (I.T.M.A.) Craiova.

Întrucât contractul fusese semnat cu sprijinul ofițerilor din U.M. 0544, unitatea urmărea derularea acestuia și constata, cu surprindere, nelivrarea la termen a produselor. Contactată, conducerea I.T.M.A. a susținut că nu poate onora contractul extern din lipsa unor piese furnizate de Întreprinderea „Tractorul“ Brașov. Alertat, șeful Grupei Operative U.M. 0544 Brașov, colonelul Octavian Neagu, a verificat situația la întreprinderea brașoveană, de unde a primit răspunsul că „Tractorul“ Brașov își onorase și chiar depășise contractul cu I.T.M.A. Craiova, livrând 4.708 bucăți din piesele respective, în loc de 4.080 cât prevedea contractul pe trimesul I. Ba, mai mult, specialiștii întreprinderii au dat asigurări că pot furniza un număr și mai mare de piese, dar nimeni nu le solicitase acest lucru!

I.C.E. „Universal Tractor“ București încheiasse pentru anii 1982/1983 un contract de export de tractoare tip U 650 cu o firmă din Arabia Saudită. Primul lot de 150 de tractoare a fost livrat la sfârșitul anului 1982, dar, după numai câteva luni de funcționare, au apărut primele reclamații privind calitatea acestora. Din telexul

expediat de firma saudită reținem: „la toate tractoarele, casetă de direcție pierde ulei“, „fermierii reclamă continuu desprinderea bolțurilor roților din față“, „găurile motorului de sub starter produc pierderi de apă“, „defecțiuni la echipamentul hidraulic“. Partenerii externi subliniau tocmai ceea ce se dovedea de neînțeles pentru managerii dintr-o economie socialistă: necesitatea câștigării și păstrării încrederii clienților. Evidențind eforturile pe care le-au făcut pe piața

Tractorul U 650

locală pentru demonstrarea calității bune a echipamentelor românești, saudiții se plângeau de valul de reclamații primite, arătând că „ne pare foarte rău să atingem această etapă după ce clienții aveau anterior încredere în noi“ și nu ezitau să adauge că defecțiunile „se datoresc neglijenței dvs. pentru cooperarea noastră“.

Goana după obținerea celor mai noi tehnologii occidentale, combinată uneori cu o pregătire mai slabă sau o insuficientă documentare, producea și situații hilare. În 6 iunie 1987, un ofițer, care

semna cu numele de cod „Gigel“, informa Centrala printr-o telegramă că, „dintr-o greșală de expediție“, la o firmă din „Chitila“ (recte Kuwait) ar fi ajuns aparatul „Tektronix DM 44“, tip 466; erau enumerate în continuare câteva dintre caracteristicile acestuia.

Impresionat de descoperirea sa, ofițerul atrăgea atenția că, „dată fiind forma și perfecțiunea sa, aparatul este bun pentru «all field measurement applications», fiind proiectat pentru «display nonrepetitive or slow moving signals»“, dar nu ezita să recunoască: „sinceri să fim, nu știm la ce este bun. Cine ni l-a semnalat afirmă că ar fi un instrument de o înaltă performanță tehnico-științifică, inclusiv pentru uz istoric [militar, conform jargonului C.I.E.], motiv pentru care este supus embargoului chiar și în unele sectoare [state, potrivit aceluiași jargon] vestice“.

Așadar, se părea că norocosul „Gigel“ pusese mâna pe un pește mare! Din nefericire, iluziile sale au fost rapid spulberate de specialiștii din Centrală, care i-au expedit următoarea telegramă: „Tovarășe Gigel, referitor la osciloscopul Tektronix DM 44, tip 466, vă informăm că dispozitivul este bine cunoscut de noi, a fost adus în țară de mai mulți ani și nu ne interesează procurarea lui decât în cazul în care se obține fără efort valutar“. ■

gătit, reușește să se integreze rapid în Franța, stabilește numeroase legături cu comunitatea științifică și se angajează la Université „Joseph Fourier” (Grenoble I).

În perioada următoare colaborează cu colective de cercetare de la celebrul I.N.R.I.A. (Institut National de recherche en informatique et automatique), unitate de vârf în cercetarea cibernetică franceză. În 1973 lucra pentru Institut National Polytechnique de Grenoble, iar în 1976, la îndemnul Centralei, depune o cerere de naturalizare în Franța. Un an mai târziu se afla, în calitate de „visiting research fellow”, la MBLE Philips Research Laboratory (Bruxelles), iar în 1978-1979 făcea parte, în aceeași calitate, dintr-un grup de cercetare în programare al Universității Oxford.

La întoarcerea de la stagiul de studii petrecut în Marea Britanie, pe tânărul informatician îl aștepta o surpriză: la 17 iulie 1979 a fost reținut de organele D.S.T. (Direction de la Surveillance du Territoire), contraspionajul francez aflând de la defectorul Ion Mihai Pacepa despre adevărata afiliere a lui Muntean. Se puna capăt astfel unei activități de un deceniu, care fusese, fără îndoială, rodnică, având în vedere că ancheta ulterioară a dezvăluit faptul că, de-a lungul timpului, între cercetător și ofițerii D.I.E. avuseseră loc numeroase întâlniri la Geneva, Viena, Luxemburg, Copenhaga! Cât anume datorează industria cibernetică din România informațiilor trimise de „Traian Pop” (numele conspirativ al lui Muntean),

probabil că nu vom ști niciodată.

În februarie 1970, direcția de specialitate a spionajului românesc a fost redenumită Diviziunea „Tehnică și Știință” (T.S.). În aprilie 1972 a primit titulatura de Brigada „Știință-Dezvoltare” (S.D.), termenul „dezvoltare” sugerând paleta lărgită de operațiuni în care era implicată unitatea (*lobby* economic, obținerea de contracte comerciale, negocierea de investiții în străinătate, obținerea de credite în condiții optime etc.).

La 15 octombrie 1977 s-a deschis „acțiunea de influență economică” „Dezvoltarea I”, având ca obiectiv sprijinirea promovării exporturilor românești în Congo, una din-

tre cele mai mari țări ale Africii (de patru ori cât Franța!), care dispunea de bogății fabuloase. În urma măsurilor întreprinse, s-a reușit încheierea mai multor contracte de export, fără însă ca, până în anul 1981, încasările în valută să depășească un milion de dolari S.U.A. În schimb, partenerii de afaceri congolezi au acumulat datorii față de statul român, astfel încât, încă la 1 octombrie 1980, C.I.E. a fost nevoită să organizeze acțiunea „Recuperarea”, prin care surse recrutate în aparatul de stat congolez au fost dirijate pentru urgentarea recuperării datoriilor, care se cifrau

la circa nouă milioane de dolari.

Ulterior, sursele de influență și agenții recrutați în Congo au fost folosiți în cadrul acțiunii „Dezvoltarea II”, deschisă la 15 martie 1982, prin care se urmărea ca, prin măsuri specifice, România să câștige licitațiile pentru construirea unor obiective economice și a unor ferme agricole. Din păcate, câștigurile scontate nu au fost obținute decât parțial, statul congolez fiind în imposibilitatea de a asi-

Uzina „Tractorul” Brașov

gura sursele de finanțare pentru toate lucrările contractate. Operațiunea a fost încheiată la 13 noiembrie 1988.

Nu în puține cazuri birocracia și lipsa de interes a personalului din cadrul sistemului de comerț exterior românesc, ca și ale celui din unitățile de producție duceau la eșuarea unor operațiuni aranjate de ofițerii de informații.

Elocvent pentru modul în care au înțeles producătorii români să pătrundă și să-și consolideze „capete de pod” pe piețele emergente este un contract încheiat la 10 noiembrie 1982 între I.C.E. „Universal Tractor” București

La Berlin: Mihai Oromolu, Victor Antonescu și Ion Lapedatu, 1928

Ion Lapedatu (al doilea din dreapta), membru în Consiliul de Administrație al Societății „Prima Ardeleană”, alături de Ioan Lupaș

ALBUM ISTORIC

Ion și Veturia Lapedatu

Alexandru Lapedatu, Nicolae Iorga și Ilarie Chendi în 1905

Ion Lapedatu într-o drumeție

*Ion Lapedatu cu Dimitrie Gusti, Nicu Stănescu și soția la Poiana Brașov
(1934 – 1935)*

Alexandru Lapedatu cu George Enescu

*Alexandru Lapedatu cu Carol al II-lea și Grigore Antipa,
la Muzeul de Istorie Naturală, 1933*

Înainte să meargă la atelier, Brâncuși a cerut să treacă prin Bois de Boulogne. Era primăvară, multă verdeață, insecte, păsări. S-a bucurat mult. Și-a revăzut cu plăcere atelierul. Are însă nevoie de ajutor, să se îmbrace, dezbrace, să mănânce. Dar de ce n-are nevoie?

Recuperarea merge greu, dar... merge. Se deplasează cu ajutorul cârjelor. Faptul acesta îl enervează, dar n-are ce face. Își ajustează cârjele. A rămas același om dificil, greu, foarte greu de suportat. Totuși, cei doi români, vecini, soții Istrati, au răbdare, îndură, dau dovadă de înțelegere, îl suportă. În vară e vizitat de elvețianca Carola Giedion-Welcker, care, crede Brâncuși, e singura capabilă să scrie corect o carte despre el, și apoi de americanul J.J. Sweeney, directorul Muzeului Guggenheim din New York, cu care era de asemenea în relație de prietenie. Acesta dorește să-i organizeze o expoziție retrospectivă.

Apoi, în toamnă, a primit și alte vizite. Printre acestea a fost și aceea a avocatului american Barnet Hodes, din Chicago, care dorea să ridice o „Coloană fără sfârșit” pe malul lacului Michigan.

A avut apoi loc, într-o seară de iarnă, întâlnirea cu Eugen Ionesco, în atelierul lui Alexandru Istrati. Brâncuși îl cunoscuse. S-a făcut că „plouă”, că nu știe cine e și l-a supus unui adevărat interogatoriu, voit să irite. „A perorat pe rând – povestește Eugen Ionesco – despre nazism, despre democrație, despre bolșevism, despre comunism, despre spiritul științific, despre modernism și așa mai departe... Dar, în sfârșit, m-a plăcut și a adus o sticlă cu șampanie...”

Anul s-a încheiat cu organizarea expoziției sale retrospective de la The Solomon R. Guggenheim Museum, din New York. Aceasta a fost deschisă între 25 octombrie 1955 – 6 ianuarie 1956, iar apoi la Muzeul de Artă din Philadelphia, între 27 ianuarie – 26

Alexandru Istrati și Natalia Dumitrescu

februarie 1956. Retrospectiva a cuprins 59 de sculpturi și zece desene și guașe. Brâncuși a împrumutat atunci, din atelier, șapte opere, patru sculpturi, două desene și o guașă. Restul lucrărilor aparțineau muzeelor și unor colecționari americani. Catalogul a fost întocmit de Sidney Geist, iar aranjarea expoziției a fost făcută de J.J. Sweeney.

Presa americană a scris extrem de elogios despre expoziție, iar declarația lui Brâncuși – „fără americani n-aș fi putut să produc toate acestea, nici măcar să exist” – a fost preluată de mai toate ziarele și revistele.

Si din punct de vedere financiar retrospectiva a fost pentru Brâncuși un succes. Muzeul Guggenheim, prin Sweeney, ca director, i-a achiziționat, pe bani grei, „Regele regilor”, iar Muzeul de Artă din Philadelphia, „Socrate”. Mai mult, Sweeney i-a propus deschiderea unui muzeu Brâncuși la New York.

Succesul retrospectivei i-a adus mare bucurie, dar starea de sănătate nu dă semne de îmbunătățire. Din acest motiv, ziua sa de naștere – în fond, împlinea vârsta de 80 de ani – a trecut fără să o sărbătorească. S-au dus vremurile de altădată. Brâncuși își simte vârsta. Oboseala latentă și starea de sănătate îl îngrijorează.

Între timp, discuțiile despre donarea atelierului au fost reluate. Georges Salles, directorul general al Muzeelor Franței, și Jean Cassou, directorul Muzeului Național de Artă Modernă

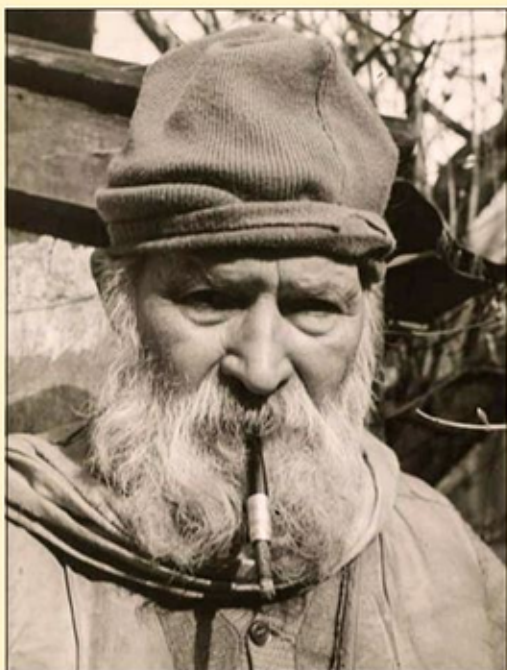

Carola Giedion-Welcker participând la un congres de specialitate, în 1949

BRÂNCUȘI ULTIMII DOI ANI DE VIAȚĂ

Prof. univ. dr. PAUL REZEANU

● Nu vrea să audă de doctor ● Îl enervează cârjele ● Întâlnirea cu Eugen Ionesco se încheie cu o sticlă cu șampanie ● „Fără americani n-aș fi putut... nici măcar să exist“ ● La 80 de ani își simte vârsta ● Nu vrea lângă Rodin ● După redactarea testamentului, parcă i se luase o piatră de pe inimă ● Ultima plimbare

De la moartea sculptorului Constantin Brâncuși au trecut șase decenii. Între timp, lumea s-a schimbat. Mult. Prietenii, apropiații, cei ce l-au cunoscut, mai mult sau mai puțin, nu mai sunt. În anii, în deceniile care au trecut, viața și opera sa au fost cercetate sub toate aspectele. S-a scris mult și s-au spus și mai multe. De avizați și neavizați. Dar, așa cum Petru Comarnescu a spus cândva, „atunci când e vorba de Brâncuși, orice informație corectă despre viața și opera sa este binevenită“. S-a trecut apoi la comentarea vieții și a operei sale. Au rămas multe necunoscute sau mai puțin cunoscute...

Începutul anului 1955 a fost unul nefericit pentru Brâncuși. În seara de Bobotează, 6 ianuarie, sculptorul s-a împiedicat de bățul pe care-l folosea drept baston, a căzut și și-a fracturat femurul piciorului drept și colul femural al acestuia. Avea dureri mari, așa că a strigat după ajutor. L-au auzit Natalia Dumitrescu și Alexandru Istrati – cei doi pictori români care aveau grijă de el – care întâmplător erau acasă. Veniți repede, l-au găsit pe podea, gemând de durere. Alexandru Istrati i-a pipăit piciorul și și-a dat seama că e fracturat. L-a luat în brațe și l-a

dus în dormitorul său de sus. I-a imobilizat piciorul cu două scândurele. Sculptorul nu vrea să audă de doctor, dar durerile îi cresc, așa că peste câteva zile e chemat în grabă doctorul.

Acesta a hotărât categoric: trebuie dus la spital. Așa că la 11 ianuarie o ambulanță l-a transportat la Centrul Medico-Chirurgical „Foch“, în Suresnes. Acolo a stat internat 112 zile. I s-au făcut 30 de intervenții, cinci examinări radiologice și 14 rânduri de analize de laborator. La 3 mai a fost externat.

Natalia Dumitrescu și Alexandru Istrati au venit și l-au luat cu un taxi.

Imagine din atelierul lui Brâncuși

Autoportretul logofătului Petrache

EROTOCRITUL LUI CORNARO ILUSTRAT DE PETRACHE LOGOFĂTUL

GABRIELA DUMITRESCU

Stăpânită de venețieni în perioada 1204 – 1669, Creta a fost una dintre puținele părți ale lumii vorbitoare de limbă greacă care nu a fost absorbită în Imperiul Otoman în timpul perioadei Renasterii și a fost recunoscută pentru așa-numita Renaștere cretană, al cărei faimos fiu a fost Domenikos Theotokopoulos, cunoscut sub numele de El Greco. În ceea ce privește poemul Erotocrit al lui Vincenzo Cornaro, el este, de asemenea, general recunoscut drept capodopera literară a Renasterii cretane, absorbit în cultura orală din Creta și rămas mereu popular în rândul cititorilor greci și nu numai.

Din datele de arhivă, se pare că Vincenzo Cornaro s-a născut în 1553, într-o familie nobilă venețiano-cretană. Era fratele istoricului și literatului Andrea Cornaro, autorul unei istorii nepublicate a Cretei. În 1590 familia s-a mutat în Kandia, unde Vincenzo s-a căsătorit cu Marietta Zeno, cu care a avut două fiice: Elena și Caterina. Se presupune că a scris poemul *Erotocrit* în jurul anului 1600. A murit în 1613 sau 1614.

Scris în versuri și în proză în secolul al XVII-lea și publicat pentru prima dată la Veneția în 1713, *Erotocritul* în limba greacă, a supraviețuit într-un singur manuscris, din

Ilustrăm acest articol
cu miniaturile logofătului Petrache,
reproduse după ediția facsimilată
apărută la Editura
„Exelență prin cultură“

1710, păstrat la British Library și publicat la Veneția în 1717.

Poetul cretan, într-un adevărat stil renescentist, a transformat temele dragostei și a războiului într-un prototip corespunzând în întregime propriilor sale scopuri, arătându-se a fi un foarte bun povestitor și un interpret sensibil al inimii umane. Cornaro ne arată încă de la început ce l-a îndemnat să scrie această povestire: schimbarea vremurilor, dușmăniile războiului, puterea iubirii și frumusețea prieteniei. Poemul este împărțit în cinci părți, ca o piesă de teatru, iar narațiunea este echilibrată subtil cu ajutorul dialogurilor, creându-se astfel un ritm care

din Paris, îi propun reconstituirea acestuia la Meudon, la Muzeul „Rodin”. Brâncuși vrea să vadă locul. Nu-l mai văzuse de 50 de ani. Stă și se gândește, apoi respinge propunerea. Nu, n-are ce căuta lângă Rodin, sunt prea diferiți. I s-a propus atunci una dintre sălile mari ale Muzeului Național de Artă Modernă din Paris.

N-a dat, pentru moment, niciun răspuns, a mormăit doar ceva în barbă. Peste câteva zile, la îndemnul Soniei Delaunay și a lui Jean Cassou, s-a hotărât și la 12 aprilie a lăsat, prin testament, statului francez, respectiv Muzeului Național de Artă Modernă din Paris, atelierul său. „Aduc la cunoștință și declar că aceasta este Voința Mea Ultimă și Testamentul Meu Ultim... Împuternicesc pe domnul și doamna Alexandru Istrati... ca singuri moștenitori... Donez conținutul atelierelor mele Guvernului Franței, reprezentat de Muzeul Național de Artă Modernă, să fie pentru totdeauna al lui, cu excepția numerarului care va reveni moștenitorilor mei. Donația este făcută înțelegând că Guvernul Franței va amenaja la Muzeul Național de Artă un Atelier care va conține lucrările mele, terminate și neterminate, precum și mobilierul și sculele sale”.

Testamentul a fost întocmit de notarul Muzeelor Franței, iar martorul lui Brâncuși a fost magistrul Roland de Reneville. Pictorii Alexandru Istrati și Natalia Dumitrescu au fost instituți legatari universali, iar executor testamentar profesorul doctor Pascu Atanasiu. Un inventar al atelierului nu a existat, s-a făcut ulterior, după moartea sculptorului. Au fost atunci consemnate 230 de opere și socluri, 41 de desene, aproximativ 1.600 de fotografii și clișee, unelte de lucru, mobilier etc.

După ce a semnat testamentul, Brâncuși s-a simțit eliberat. Parcă i se luase o piatră de pe inimă. În fond obținuse ce dorise. Donația intra în vigoare după moartea sa. Atelierul va fi reconstituit și astfel toate operele și obiectele aflate în el vor rămâne la un loc, nu vor fi îm-

Jean Cassou și Georges Salles

prăștiat în patru vânturi... Salles și Cassou au intervenit la Guvernul Franței și atelierul va rămâne intact în mijlocul unui imens șantier, atâta timp cât sculptorul trăiește. Brâncuși era mulțumit, împăcat sufletește.

Din acel moment, sculptorul a refuzat să mai vândă vreo lucrare, deși i s-au făcut oferte

generoase, s-a insistat... Peste câteva zile, la 23 aprilie, de Sfântul Gheorghe, sărbătoare foarte importantă la români, Brâncuși le-a cerut lui Alexandru Istrati și Nataliei Dumitrescu să-l ajute să facă o plimbare prin împrejurimi. S-a îmbrăcat de sărbătoare, s-a oprit la farmacie și la tutungeria din cartier. La farmacie s-a

Intrarea în atelier

cântărit și și-a măsurat înălțimea. Avea 65 de kilograme și 1,62 m înălțime. A mormăit ceva în barbă, mulțumit. De la tutungerie și-a cumpărat o mare cantitate de tutun. Deși medicii îi interzisesea fumatul, nu putea să se lase. După aceea zi s-a retras în atelierul său pe care nu l-a mai părăsit până la moarte. De altfel nici sănătatea nu i-a mai permis. Era conștient că sfârșitul nu-i departe. În luna mai și-a cumpărat un loc de veci în cimitirul Montparnasse. Era cel mai aproape de atelierul său. Locul fusese al unui neamț, E. Richter, și era foarte bine plasat în cimitir. A cerut apoi soților Istrati „să nu pună lângă el o întreagă colonie românească”.

(Va urma)

nouă traducere în limba română, publicată la Sibiu în 1837. De această dată poemul a fost publicat sub titlul *Noul Erotocrit*, după prelucrarea în versuri, în limba neogreacă, a lui Dionisie Fotino, apărută la Viena în 1818.

De-a lungul timpului, poate mai mult decât oricare alt roman cu caracter popular, *Erotocritul* s-a bucurat de o largă răspândire în cadrul societății românești, îndeosebi în vremea domniilor fanariote. Mulți boieri de seamă din Valahia, din familiile Ghica, Văcărescu, Goleșcu, Brâncoveanu, Filipescu,

Suțu, Știrbei sau Balș, Beldiman, Sturza, Negruzzi din Moldova, au fost interesați de conținutul acestui roman și au contribuit cu bani la copierea și răspândirea lui.

Dintre cele 12 manuscrise care reprezintă varianta muntenească a traducerii *Erotocritului*, se consideră că manuscrisul copiat la București, în 1787, de logofătul Ioniță și ilustrat de Petruche logofătul, respectiv manuscrisul 3514, este cel mai aproape de original. Manuscrisul a fost copiat pe hârtie și are

219 file. Legătura lui astăzi este una modernă, dar inițial era legat în piele roșie, împodobită cu chenare aurite. Manuscrisul a intrat în colecțiile Bibliotecii Academiei Române în 1910, fiind cumpărat de la doctorul Nicolae Chrisokefalos.

Publicat pentru prima oară în integralitate, în ediție facsimilată, manuscrisul este însoțit de transcrierea realizată de prof. univ.dr. Gabriel Ștrempel, membru de onoare al Academiei Române, în 1996 și actualizată de coordonatorul volumului. El se alătură altor apariții editoriale. Am sperat ca aceste comori aflate în fondurile Bibliotecii Academiei Române să formeze o colecție, eventual intitulată „Patrimoniu”. Cum acest lucru nu s-a putut realiza, am reușit să obțin sprijinul Editurii „Excellență prin Cultură”, cu care am colaborat și la publicarea altor manuscrise. Pe lângă bucuria de a vedea tipărit acest manuscris într-o ediție cu o ținută grafică deosebită, considerăm că se face și o reparație. În urmă cu mai mulți ani, mai exact în 1998, editura ADAM din Grecia a publicat acest manuscris, singurul manuscris cunoscut cu o bogată ilustrație, înlocuind textul românesc cu cel în limba greacă. ■

COLETTE LAHOVARY PLAGINO

(Urmare din p. 24)

Între demnitățile pe care le-a avut după război Colette Plagino a fost și aceea de doamnă de onoare a principesei și apoi a reginei Elena a României, mama regelui Mihai I.

Cum a fost răsplătită de regimul comunist Colette Plagino pentru tot ceea ce făcuse din patriotism și iubire de semeni în timpul războiului reîntregirii? În primul rând,

i-a fost naționalizată casa, ca trebuind să locuiască într-una dintre odăile servitorilor, aflată la etajul clădirii. În al doilea rând, neasigurându-i-se măcar o sumă modică, o subvenție de urmaș, în calitate de nepoată a doctorului Nicolae Kretzulescu, așa cum primeau de pildă nepoții doctorului Carol Davila, și nelucrând cu... carte de muncă înainte de 1944, ca să poată primi pensie, a trebuit să-și asigure o sursă de venit. Și a făcut-o, înde-

plinind funcția de portăreasă a imobilului al cărui proprietar fusese.

A murit în cumplite lipsuri (întrucât nu ne-a fost precizat anul morții, corelând cu alte informații, putem presupune că este vorba de 1968), bolnavă, mizând doar pe ajutorul rudelor, care nici ele nu o duceau strălucit, purtând, din păcate fără glorie, titlul de „crou al neamului”, care i se cuvenea cu prisosință. ■

captează în mod strălucit atenția cititorului.

Erotocritul unește magia mitului cu o înțelegere profundă a vieții de zi cu zi și exprimă triplul ideal medieval al curajului, frumuseții și înțelepciunii. Cele cinci părți ale poemului descriu vicisitudinile prin care trec cei doi îndrăgostiți, Erotocrit și Aretusa, de la primele manifestări ale iubirii lor până la căsătorie.

Partea întâi a romanului începe cu nașterea fiicei regelui Heraklios al Atenei, numită Aretusa, întrupare a frumuseții, virtuții și înțelepciunii. Erotocrit, unicul fiu al primului consilier al regelui, viteaz și mare maestru în mânuirea armelor, se îndrăgostește de Aretusa dar, conștient de diferențele sociale care îi despart, își cântă iubirea noaptea, sub ferestrele palatului, însoțit de lăută. Aretusa, la rândul ei, se îndrăgostește de acest cântăreț minunat. Împăratul, curios să afle cine este acel cântăreț, organizează o mare serbare, la care invită pe toți cântăreții. Din păcate, la acea serbare Erotocrit nu vine, iar bucuria Aretusei de a-și afla alesul inimii nu se împlinește. Atunci, împăratul trimite într-o seară zece slujitori, ca să-l aducă pe cântăreț în fața sa; aceștia, neputând să-l aducă de bună învoire, încearcă cu forța. Erotocrit și prietenul său Polidor îiucid însă pe doi dintre slujitori, iar pe ceilalți îi rănesc și-i alungă. Numai doi scapă și duc împăratului vestea despre marea viteză a cântărețului, pe care nici măcar nu l-au putut vedea, el și tovarășul său având măști pe față.

La îndemnul lui Polidor, Erotocrit pleacă la Egripos, pentru a încerca să uite pasiunea lui. În timpul absenței sale, Aretusa îi descoperă identitatea, făcându-i o vizită tatălui lui Erotocrit. Când se întoarce, Erotocrit constată că poemele sale de dragoste și portretul Aretusei lipsesc din camera

lui. Din moment ce numai ea a intrat în cameră în absența lui, știe de acum că secretul său a fost descoperit. Vizitele la palatul împăratului devin tot mai dese, iar iubirea dintre cei doi tineri crește tot mai mare.

Partea a doua se referă la turnul organizat de împăratul Eraclie cu scopul de a-i oferi fiicei sale un divertisment, dar și pentru a-i găsi soțul potrivit. Prinți și nobili din multe țări au sosit pentru a lua parte la acest turnir; aceștia sunt prezentați unul câte unul (apariția lor este descrisă în detaliu) iar confruntările dintre ei sunt prezentate pe larg. Marele învingător al turnirului este Erotocrit, care primește cununa de învingător din mâinile Aretusei.

Partea a treia prezintă evoluția iubirii dintre Erotocrit și Aretusa, care devine acum mai îndrăznească: se întâlnesc noaptea în secret și vorbesc printr-o fereastră deschisă a palatului. Erotocrit este încurajat de Aretusa să ceară tatălui său să se ducă la rege și să-i ceară mâna. Pezostrot, intuind riscurile unei asemenea cereri, îndeplinește cu greu dorința fiului său. Împăratul reacționează însă violent la această cerere, considerând că o astfel de căsătorie este inacceptabilă, și îl pedepsește pe Eraclie să nu mai iasă din casă toată viața, iar Erotocrit este trimis în exil. După un pasionat rămas bun, în care cuplul schimbă inele

și jurăminte de dragoste, Erotocrit părăsește Atena.

În partea a patra, împăratul Eraclie hotărăște să o căsătorească pe Aretusa cu fiul împăratului din Bizanț, însă aceasta refuză; drept urmare, împreună cu doica, este trimisă la închisoare.

Aflat în priebeie în insula Eubea, dar permanent cu gândul la iubita sa, Erotocrit află de nenorocirile Aretusei prin intermediul servitorului său Pistentis, care mergea des la Atena. În același timp, cu complicitatea paznicilor închisorii și a doicii sale Frusina, Aretusa află la rândul său ce se întâmplă cu Erotocrit. După trei ani în exil, Erotocrit aude că Atena este în război cu regele Vladistat al Vlahiei. Cu fața înnegrită și de nerecunoscut, el face mai multe raiduri asupra inamicului, provocându-i pierderi grele. Într-o astfel de incursiune salvează viața împăratului Eraclie, iar acesta îi oferă jumătate din regat drept recompensă.

Mai târziu, Erotocrit luptă în duel cu campionul valah Aristos, îl învinge și salvează astfel Regatul Atenei de dușmanii săi.

În final, drept recunoștință, împăratul îi oferă coroana împărăției, însă Erotocrit, care nu se demascase, refuză, cerând în schimb mâna Aretusei și, în cele din urmă, se căsătorește.

În literatura populară a secolului al XVIII-lea românesc, *Erotocritul* a circulat sub forma unui roman-poem, fiind tradus pentru prima dată în limba română de Hristodor Ioan Trapezuntul, între 1770 – 1780, iar a doua oară de un anonim. Vasile Vârnăv, copist din Botoșani, a folosit traducerea anonimă, pe care a prelucrat-o, încercând să plaseze acțiunea într-un mediu cu specific românesc.

Mai târziu, Anton Pann și Tudorache Iliad realizează o

Prințul Joseph de Schwarzenberg, ambasadorul austriac la Paris, ...

în sala de dans, deja supraîncălzită. Înștiințat cel dintâi de izbucnirea incendiului, împăratul își pune în siguranță înainte de toate proaspăta soție. De Josefina divorțase nu de mult, în decembrie 1809.

Acum, prin mariajul cu Maria-Luiza, nepoata Mariei-Antoaneta și a lui Ludovic al XVI-lea, spera să fie, în sfârșit, acceptat de familia suveranilor legitimi. Ambasadorul și toți funcționarii Ambasadei părăsesc și ei sala. După ce o conduce pe Maria-Luiza în Palatul Elysée, împăratul se întoarce la locul incendiului. Unii invitați reușesc să părăsească marea sală cu calm, dar pe alții aprinderea bruscă a plafonului și a decorațiunilor îi prinde în timp ce fug și îi acoperă cu foc.

„Nu a murit nimeni“

Mișcarea derutată a mulțimii provoacă prăbușirea multor obiecte grele agățate pe pereți. Oamenii încearcă să iasă din acel cuptor oricum, numai să scape. Femeile se prăbușesc, bărbații se împiedică în propriile spade sau acroșează cu ele voluminoasele rochii ale doamnelor. Două dintre cele trei ieșiri sunt pradă flăcărilor, singura rămasă este luată cu asalt. În exterior pompierii încearcă să pătrundă în sală, dar nu pot mânui furtunul cu apă din cauza invitaților panicați, care vor să iasă. De sus, din plafon, cade o ploaie de jar. Femeile cu umerii și gâturile dezgolite sunt mai vulnerabile decât bărbații. Coafurile și toaletele lor cad repede pradă flăcărilor. În busculada creată bărbați și femei deopotrivă se calcă în picioare.

Împăratul, în calitate de comandant militar, dirijează operațiunea de ajutorare a oamenilor, deși hainele îi sunt murdare, pantofii îi ard de

la pulberea de jar căzută pe podea. La două noaptea într-un bazin din grădină este descoperit un corp complet carbonizat, sub dărâmăturile sălii. Bijuteriile, mai ales, diadema, sunt încrustate în craniu, ceea ce permite identificarea nefericitei: Pauline de Schwarzenberg, de 36 de ani, soția ambasadorului-gazdă al evenimentului, moartă în vreme ce își căuta disperată fiica. Prințesa germană von Leyen, și ea victimă a dragostei materne, reușește să iasă cu arsuri grave. Se stinge o oră mai târziu. Generalul Louis-François Lejeune îl salvează pe prințul Aleksandr Kurakin, ambasadorul Rusiei, și mai multe femei. Focul este domolit către ora patru dimineața.

Presa vremii nu conștientizează drama petrecută în acea noapte. O tratează ca pe un banal fapt divers. Articolele aproape șugubețe care apar la 4 și 5 iulie în *Le Moniteur Universel*, *La Gazette* și *Le Journal de l'Empire* minimizează tragedia. Tonul acestui, de fapt, unic articol „oficial“ este al unei relatări de eveniment monden, tulburat de un incident. Se amintește despre busculada creată, despre prințul Kurakin, care ar fi căzut, se menționează „dispariția“ prințesei Pauline de Schwarzenberg, dar în articol se afirmă că... „nu a murit nimeni“. Se spune ceva despre niște doamne care au fost mai grav sau mai ușor rănite și, câteva rânduri mai jos, că există „temeri“ cu privire la starea altora trei. În cazul că se deplâng victimele, se precizează că numai și numai din vina lor au avut de suferit, pentru că nu au avut viteza de reacție adecvată.

Ar fi fost de rău augur

Napoleon I reușește, grație controlului asupra presei, să ascundă tragedia. De altfel, la începutul anului

... și Pauline, soția lui, victimă a incendiului

Din istoria cenzurii

Pictorul englez Robert Alexander Hillingford a reconstituit din penel dezastrul, deși nu se născuse când a avut loc

INCENDIU LA BAL

FLORENTINA DOLGHIN

La 1 iulie 1810 prințul Joseph de Schwarzenberg, ambasadorul austriac la Paris, organizează un bal în onoarea căsătoriei împăratului Napoleon I cu Maria-Luiza, fiica împăratului Austriei Francisc I, eveniment care a avut loc la 2 aprilie același an. Festivitatea este pregătită cu multă minuție. În grădina Ambasadei Imperiului Austriac, rue du Mont-Blanc (actuala rue de Provence, în arondismentul IX) s-a construit o sală provizorie, după planul arhitectului Bénard, care permite prezența a peste 1.500 de persoane. Tapete, draperii, ghirlande acoperă pereții din lemn, pe care sunt fixate oglinzi, cu efect de sporire a spațiului. Iluminarea este asigurată de 73 de lustre de bronz. Pentru a proteja invitații de o eventuală ploaie nepoftită, acoperișul a fost întărit cu un strat de bitum impermeabil. Și ca totul să fie gata la timp, picturile de pe pereții sălii conțin alcool, ceea ce le-a grăbit uscarea. Într-un cuvânt, punerea în scenă este impecabilă, somptuoasă, dar extrem de... inflamabilă.

Ceremonia căsătoriei religioase a lui Napoleon cu Maria-Luiza (tablou de Georges Rouget)

Foarte rapid, sărbătoarea se transformă într-o tragedie, fatală pentru mulți dintre convivi.

În cursul serii, de la o lumânare ia foc o draperie și, în câteva minute, focul se extinde

peste 1.000 de oameni (*Magazin istoric*, nr. 6/1975). Domnia ultimului suveran rus nu începea sub bune auspicii și avea să se încheie dramatic în martie 1917, și apoi tragic, în iulie 1918, în casa Ipatiev din Ekaterinburg.

Pompierii, complet nevinovați?

În sfârșit, revenind la împăratul Napoleon, care se afla la originea reorganizării corpului de pompieri parizieni, în 1801, el nu ține în mod special să facă publicitate unui eșec. Iar presa chiar îi disculpă pe pompieri. Nenorocirea a fost atât de mare, încât orice ajutor dat ar fi fost chipurile inutil; totul s-a consumat înainte să poată interveni pompierii. Organizarea gărzilor de pompieri face totuși obiectul unei anchete conduse de ministrul de

Îmi veți spune că unul dintre principalele mijloace de care se serveau englezii pentru a reaprinde flacăra războiului pe continent era acela de a-mi atribui intenția de a detrona dinastiile. Nimic nu mi s-a părut mai potrivit pentru a calma aceste neliniști precum cererea în căsătorie a unei arhiducese de Austria.

(Napoleon I)

Interne, contele de Montalivet, a doua zi după incendiu. Concluziile sunt însă năucitoare. Șase oameni ai detașamentului, acuzați de a se fi aflat în stare de ebrietate, sunt în final declarați nevinovați. Se pun în discuție incapacitatea, moralitatea și lipsa de disciplină, dar numai atât. Nu există pedepse aspre.

Colonelul Ledoux, comandantul gărzii de pompieri, a lipsit din Paris, fără autorizația prefectului Senei. El declară că nu s-a gândit să-l lase la conducere pe adjunctul lui, pe care nici nu l-a

prevenit că va lipsi. Nici prefectul de Poliție nu era în localitate. El va fi concediat în septembrie. Arhitectul Bénard, suspectat a fi construit un edificiu mult prea fragil și de a-i fi dislocat pe pompieri la locuința contelui Régnauld de Saint-Jean d'Angély, vecină cu Ambasada, pentru a nu-i panica pe invitați, rămâne neatins. Pică alte capete: un subinginer, dovedit de anchetă a fi lipsit de trei ani din corpul pompierilor. Este internat, destituit, concediat fără drept la pensie. Împăratul decide desființarea corpului de gardă al pompierilor. La 10 iulie 1811 el înființează un corp militar al pompierilor Gărzii imperiale, însărcinat cu securitatea palatelor imperiale. Printr-un decret din 18 septembrie același an, acesta va deveni batalionul de pompieri al Parisului.

Până și Roma are reacție la dezastrul din Paris. Apare acolo un articol în care, legat de sărbătoarea mariajului imperial francez, este semnalată în Cetatea Eternă lipsa pompelor contra incendiilor, pompe atât de necesare palatelor imense ce puteau fi oricând cuprinse de flăcări. Așadar, și în capitala italiană se creează o companie de pompieri, asemănătoare celei din Paris.

Vălul de pe acest dezastru nu s-a ridicat total nici astăzi. Versiunea oficială susține că a murit o singură persoană, Pauline de Schwarzenberg. Bilanțul catastrofei este încă o enigmă. Într-o scrisoare adresată tatălui ei, Maria-Luiza vorbește despre 20 de morți și 60 de răniți. Istoricul Grasilier avansează cel puțin 90 de morți. Studiile consacrate Imperiului nu totdeauna menționează tragedia sau o fac foarte succint. Semn al eficacității cenzurii napoleoniene.

O noapte veselă s-a transformat într-una cu cenușă și lacrimi. Dincolo de cenzura impusă de împărat și de tăcerile presei controlate de el, a rămas însă un document artistic ce evocă incendiul, tabloul unui pictor britanic, Robert Hillingford (1828 - 1904). ■

Printul Aleksandr Kurakin (portret din 1802), ambasadorul Rusiei, cel salvat...

1810, Parisul mai are doar vreo zece ziare politice, iar poliția propune ca numărul lor să fie redus la cinci. Mecanismul propagandei și mijloacele de cenzură sunt atât de perfecționate, încât cancelarul von Metternich nu se poate împiedica să nu-și arate admirația: „Pentru Napoleon gazetele

fac mai mult decât o armată de 300.000 de oameni“. Ceea ce subliniază însuși împăratul într-un discurs în Consiliul de Stat: „În Franța, unde națiunea își modelează prompt opinia, dotată fiind cu o imaginație vie și amatoare de senzații tari, libertatea nelimitată a presei ar avea rezultate funeste“.

Trebuie să treacă multă vreme, până la sfârșitul veacului al XIX-lea, trebuie să apară memoriile unor personalități ale epocii, pentru ca circumstanțele și consecințele dezastrului să fie cunoscute. Detaliile relatate permit oamenilor să-și facă o idee despre ce s-a întâmplat cu adevărat în acea frumoasă seară de vară. Generalul Lejeune menționează panica instalată. Se află abia atunci despre sfârșitul groaznic al unor femei arse începând de la umerii goi, cărora le-au luat foc apoi părul, hainele și care, pe jumătate goale, desfigurate, alergau având corpul o rană vie. Se vorbește și despre personalitățile moarte. Dar toate aceste informații au fost ascunse aproape un secol.

Teza unei singure victime este dezmințită de ducesa Laure d'Abrantès, în amplele ei memorii, care descriu oroarea incendiului: „Era absolut înspăimântător contrastul între decorațiunile strălucitoare din grădină, trosnetele flăcărilor, strigătele muribunzilor și haosul generat de dezastru. Familii

întregi au rămas între ruine, unele dintre ele pentru a-și deplânge pierderea a unuia sau a doi membri“. În schimb, arhitectul Goulet, care a dedicat un volum festivităților organizate cu prilejul căsătoriei împăratului, volum pe care l-a publicat chiar în 1810 și care conține o mulțime de detalii privind fastul decorurilor, a ocolit total balul de la Ambasada Imperiului Austriac.

În 1918 istoricul Léonce Grasilier demască cenzura impusă de împărat. „Cazul a făcut parte dintre cele care a trebuit să fie ascunse, chiar să fie total uitate de cei care știau despre el. Nu se încadra într-o politică bună și o administrație bună. Poporul nu trebuia să vadă decât gloria strălucitoare a tronului...“

Alte motive ale cenzurii? Unul ar fi teama de a arunca o umbră, o pată, asupra relațiilor Franței cu Austria, eternul dușman, cu care Napoleon reușise să se facă aliat prin acest mariaj aranjat cu Maria-Luiza. Apoi, superstițios, suveranului îi era frică să nu fie asociată catastrofa cu aceea din 30 mai 1770, care îndoliase căsătoria lui Ludovic al XVI-lea cu o altă austriacă, Maria-Antoaneta.

În timpul unui foc de artificii, organizat în onoarea soților regali, o explozie cauzase moartea a 132 de persoane și rănisese alte 43. Iar în 1793 cei doi își pierduseră viețile, în timpul Revoluției. În paranteză fie spus, istoria va mai înregistra un caz similar, la sfârșitul aceluia secol, la Petersburg, în mai 1896, la ceremonia de încoronare a țarului Nicolae al II-lea. În busculada creată la Moscova, pe câmpul de la Hodinka, de mulțimea dornică să capete darurile anunțate de familia imperială, au murit, prăbușindu-se într-o răpă sau pur și simplu călcându-se în picioare,

... de generalul Louis-François Lejeune

Ducesa Laure d'Abrantès, soția generalului Junot (în stânga), a pus lucrurile la punct în memoriile sale

mentului 10 Roșiori din Timișoara. În același an este avansat căpitan și mutat în Marele Stat Major ca translator de limba rusă la Biroul de studii al Secției a II-a Informații. În perioada 1927 - 1928 a urmat primul an al Școlii Superioare de Război din București, fiind clasat primul și continuând în următorii doi ani cursurile la Școala Superioară de Război din Paris. Potrivit unei note informative despre personajul nostru, la baza deciziei de trimitere la Paris a stat atât clasarea, cât și dorința de includere și a unui ofițer provenit din armata țaristă.

Intors în țară, urmează un an de stagiul la comandă de escadron, apoi în 1931 - 1932 stagiul în Marele Stat Major, lucrând în toate secțiile, pentru ca în anii 1932 - 1937 să fie încadrat la Secția a II-a - Biroul 3 Studii. În 1937 - 1939 urmează un nou stagiul la comanda unui divizion de cavalerie în București (perioadă în care este numit și profesor la Școala Superioară de Război), iar în 1939 este avansat locotenent-colonel și numit șef de stat-major al Diviziei 2 Cavalerie din Iași. La 1 aprilie 1941 este mutat în Ministerul de Război și detașat la S.S.I. ca subșef al Secției I Informații Externe, unde rămâne până la 20 august 1941, când este trimis un timp la conducerea

statului major al Corpului de Cavalerie (unde l-a avut ca șef-adjunct al Biroului 2 pe Felix Țopescu, tatăl cunoscutului comentator sportiv).

În perioada octombrie 1941 - iulie 1942 este din nou subșef al Secției I Informații Externe. (Potrivit unor documente, ar fi fost în 1942 și șef al Secției IV Contraspionaj din S.S.I.) Ur-

*Recepție la Comisia Aliată de Control, cu prilejul zilei de 9 mai 1945
(Fototeca online a comunismului românesc, cota: 175/1945(171/1945))*

mează un alt stagiul pe front la comanda Regimentului 11 Călărași, în regiunea Cotul Donului (iulie - octombrie 1942), apoi la comanda faimosului Regiment 4 Roșiori, aflat în steapa calmucă. În 1943 este avansat colonel și repartizat ulterior în Marele Stat Major, ca șef al Secției de Apărare Pasivă a Teritoriului (noiembrie 1943 - 1 aprilie 1944). În perioada 1 aprilie - 26 august 1944 a revenit în S.S.I. ca șef al Secției I Informații Externe (Siminel folosește mereu expresia „informații militare externe”), apoi director general al S.S.I. până la 20 septembrie 1944, când este numit șef al ofițerilor de

legătură cu Comisia Aliată de Control, fiind avansat general de brigadă la 23 august 1946.

La 1 octombrie 1947 îl găsim consilier militar în Comisia interministerială pentru executarea Tratatului de Pace, până la 1 ianuarie 1948, când este trecut în rezervă concomitent cu desființarea Comisiei (potrivit autobiografiei), deși știm că aceasta s-a dizolvat în septembrie 1948. Așa cum preciza sursa „Alexandrescu” în 1965, „cunoscând foarte bine limba rusă, era întrebuințat în toate problemele de armistițiu și, după cum a spus chiar el, a adus reale foloase statului român în ceea ce privește toate problemele destul de complicate

în care a fost utilizat ca reprezentant al guvernului român”. Generalii sovietici Vinogradov și Susaikov s-au exprimat elogios la adresa lui, cum menționează alt informator. Sunt anii în care stabilește relații cu Emil Bodnăraș, Gheorghiu-Dej, Athanase Joja și alții. În 1948 - 1951 V. Siminel a servit ca translator și colaborator extern la Institutul Româno-Sovietic de pe lângă Academia R.P.R., Editura „Cartea Rusă”, Institutul de Documentare Tehnică de pe lângă Ministerul Metalurgiei și Industriei Chimice, la Direcția Transporturilor București etc. Ca fapt divers notăm că în aceeași perioadă

GENERALUL VICTOR SIMINEL ȘI SECURITATEA

CIPRIAN NIȚULESCU

„A doua sau a treia zi, adică la 24 sau 25 august 1944, conducerea S.S.I. a fost luată de către colonelul Siminel Victor, șeful Secției I Informații, sosit în București de la Arcuda [azi comuna Joița, județul Giurgiu, unde se afla dispersat S.S.I. – n.n.]. El era ofițerul cel mai mare în grad dintre cadrele serviciului. Concomitent cu acest fapt, S.S.I. a fost scos din subordinea Președinției Consiliului de Miniștri și subordonat Ministerului de Război.“

Așa relatează în memoriile sale colonelul Ion Lissievici momentul instalării în funcție a succesorului lui Eugen Cristescu. Acesta din urmă îl caracterizase pe Siminel ca fiind „un ofițer distins, delicat, muncitor, dar care nu avea o pregătire specială în materie informativă“. În rândurile următoare vom creiona pe scurt cariera militară a lui Victor Siminel, dar și colaborarea de mai târziu cu Securitatea, așa cum rezultă din dosarul personal aflat în arhiva C.N.S.A.S.

Născut la 27 august 1897 (potrivit biografiei olografe) în comuna Fundul Galbenei din apropierea Chișinăului, ca fiu al preotului Andronic și al Emiliei, V. Siminel se înscrie în 1915 la Facultatea de Științe (secția matematică) a Universității din Petrograd. Deși cu pronunțate înclinații pentru viața civilă (cum îl caracteriza un informator în 1957), viitorul general este mobilizat în 1916 și repartizat la Școala militară din Kiev, iar după șase luni devine sublocotenent de cavalerie al armatei țariste și este trimis pe front împotriva armatei germane. Parti-

cipant la Unirea Basarabiei cu România, proclamată la 27 martie/9 aprilie 1918, V. Siminel este încadrat în armata română, fiind în perioada 1 iulie 1918 – 20 august 1920 comandantul trupei cartierului Diviziei 15 Infanterie

din Constanța. În 1920 – 1925 este comandant de pluton și escadron în Regimentul 3 Roșiori (în garnizoanele Bârlad, Bălți și Chișinău), pentru ca la 1 aprilie 1925 să fie numit comandant al escadronului de mitraliere al Regi-

Generalul Alexandru Budiș
(sursa: generalalexandrubudis.wordpress.com)

(în urma recursului făcut de Procuratura Generală), procesul urmând să fie rejudecat. Această hotărâre a fost anulată. De asemenea, în primele luni după recrutare (până în octombrie 1956) a fost recompensat cu 500 de lei, fiind singura mențiune din dosar în acest sens. Bineînțeles că era verificat prin rețea informativă. Într-o astfel de notă (a informatorului „Pietraru” din 1959) fostul general s-ar fi exprimat că „nu e suficient să afirmi că securitatea europeană începe de la Urali, ci trebuie să dovedești că posezi și instrumentul de a o asigura. Or, cu discuții și conferințe la orice nivel nu este de așteptat să se realizeze ceva”.

În anii '60 colaborarea lui V. Siminel cu Securitatea a continuat, așa cum rezultă și din notele de analiză. Astfel, în aprilie 1963, căpitanul I. Pralea menționa că „în prezent agentul va fi instruit și dirijat cu sarcini

concrete pe lângă Ernescu Grigore, general în rezervă, fost șef al Centrului de informații militare al Frontului de Est [...] în vederea strângerii de material probatoriu pentru a fi trimis în justiție. Va fi de asemenea dirijat pe lângă Budiș Alexandru, fost atașat militar la Sofia [dar și comandant al Academiei Militare în 1950 – n.n.] pentru a stabili pe ce căi acesta întreține legături cu cumnatul său Grigorescu Horia, fugar, care în prezent se afla în Argentina [...] Având în vedere că agentul cunoaște foarte multe elemente care au făcut parte din aparatul de reprimare burghez, va mai fi dirijat pe lângă Brătănescu Mircea, Caramitru Petre [fost coleg la Paris – n.n.] și Vintilescu Doly.” Dintr-o notă de analiză din 3 iunie 1965, semnată de locotenent-major N. Davidescu, aflăm că furnizase în ultimul an 25 de note informative, dintre care 14 din acțiunile în care a fost dirijat. Se subliniază și faptul că „s-a observat în procesul muncii cu el o oarecare reținere în contactarea unor elemente cunoscute de agent, motivând că «nu este bine să forțăm nota», prin aceasta ieșind în evidență teama de a nu se deconspira”. În perioada iunie 1965 – septembrie 1966 a predat 52 de materiale informative, dintre care 26 de note privind diferite acțiuni. Între altele, se precizează că „paralel cu folosirea agentului în acțiunile duse asupra general (r.) Andra Aurelian și colonel (r.) Voicescu Emil, «Sever Alexandru» a fost dirijat în mod sporadic și pe lângă colonel (r.) Ionescu Constantin, urmărit în dosar de veri-

ficare”. Ca fapt divers semnalăm că Aurelian Andra – fost șef al Frontului de Vest din S.S.I. în 1938 – 1944 și vecin cu V. Siminel era pasionat de matematică și astrofizică, elaborând chiar o lucrare despre mișcarea cosmică.

Într-o notă de analiză din 18 ianuarie 1968, ofițerul precizează că începând cu luna noiembrie 1967 informatorul n-a mai furnizat material informativ, deoarece era bolnavă soția sa Lidia, verișoară primară cu acesta și fostă doamnă de onoare la Palatul Regal, potrivit unor informații. Se verificau motivele pentru aportul slab din ultima perioadă, se menționa că în 1958 apăruseră unele suspiciuni de nesinceritate; în plus se cerea interceptarea convorbirilor telefonice (fapt realizat și în decembrie 1969 – ianuarie 1970 și anterior în 1965, alături de investigații la domiciliu, interceptarea corespondenței și dirijarea unor informatori pentru verificarea sa). În fine, în Raportul de încetare a legăturii, aprobat la 3 decembrie 1970, se precizează că „de o perioadă de timp sus-numitul nu-și mai aduce aportul necesar, motivând că este bolnav. Astfel, chiar la ultima întâlnire din august 1970, a spus că suferă cu inima, are tensiune oscilantă, fapt pentru care medicul i-a recomandat să nu mai facă eforturi și să stea în repaus absolut.”

Victor Siminel elabora la sfârșitul anilor '60 traduceri pentru un institut tehnic și activa în Uniunea pentru Cultură Fizică și Sport. A decedat în București, la 1 noiembrie 1981. ■

De la stânga la dreapta: Vișinski, Vinogradov, Susaikov, dr. Petru Groza și Gheorghe Gheorghiu-Dej, la revenirea de la Cluj, după ce partea de nord a Transilvaniei, răpită prin Dictatul de la Viena, revenise oficial între granițele statului român (Fototeca online a comunismului românesc, cota: 149/1945)

generalul Titus Gârbea (1893 – 1998) – printre altele, fost reprezentant la Marele Cartier General German (*Magazin istoric*, nr. 8 – 10/2009) – înainta în mai 1950 lui Emil Bodnăraș un plan de operațiuni informative pe spațiul occidental.

La 20 iulie 1951 V. Siminel era arestat, fiind învinuit de activitate intensă contra clasei muncitoare atât înainte, cât și după 23 august 1944. Este inclus și în lotul de la Făgăraș, iar la 25 iulie 1956 este pus în libertate. În mai 1956 Direcția a II-a Contraspionaj din cadrul D.G.S.S., condusă de locotenent-colonelul Isidor Holinger, hotărăște studierea sa în vederea recrutării, cu scopul de a fi folosit pe lângă fostele cadre ale S.S.I. și ale Secției a II-a a M.St.M. Însă acțiunea a fost abandonată un timp, căci ancheta nu era definitivată, V. Siminel urmând să fie trimis în justiție împreună cu I.

Lissievici (șef al Secției I din S.S.I. pe Frontul de Est) și Traian Borcescu (fost șef al Secției II Contrainformații din S.S.I.). Ulterior, neexistând documente compromițătoare suficiente, a fost trimis în justiție singur și achitat. Ceilalți doi vor rămâne în închisoare până în 1963/64. Lissievici apare în evidențe ca informator pe parcursul anului 1964, iar Borcescu în anii 1964 – 1966.

Contactat la 11 iulie 1956 în arestul Direcției a VIII-a, cu o zi înainte de proces, Siminel rămâne cu falsa convingere că Securitatea a intervenit pentru achitarea sa. I s-a dat numele conspirativ „Sever Alexandru”. În listele de relații predate ofițerului sunt menționate 20 de persoane, foste cadre de conducere din S.S.I., precum Ion Nicolaide (director general în 1940), Nicolae Cristea (prefectul Poliției Capitalei în 1944), Louis Constantinescu (fost șef al Cifrului), dar și căpitan (r.) Victor Rusu (trans-

lator S.S.I.) sau maior (r.) Horia Giurescu (fratele istoricului C.C. Giurescu; a lucrat în S.S.I. între 1943 – iulie 1947). Un obiectiv de bază la acea dată era dirijarea sa pe lângă Constantin Ionescu, fost șef al Secției a II-a a M.St.M., frate cu fostul director al Radio, suspectat că desfășura activitate de spionaj pentru un serviciu de informații occidental. Într-o „Caracterizare” din 26 octombrie 1960, maiorul Marcu Zalman precizează: „[...] Are legături în rândurile foștilor ofițeri de stat-major și foștilor funcționari ai S.S.I. și prin aceasta este util. Datorită situației sale din trecut, când a avut totdeauna sarcini de conducere, el se bucură de încrederea și stima acestor categorii de elemente. Totuși, până în prezent, «Sever» nu a furnizat materiale pe baza cărora să se ia măsuri informative. «Sever» este un om cult, cu o oarecare pregătire teoretică pentru munca informativă, căpătată în activitatea sa din trecut, însă are mai puține aptitudini practice. Îi lipsește curajul, îi e teamă să nu greșască și să nu se deconspire față de cunoștințele lui [...] Vine regulat la întâlniri. În ultimul timp a fost decăzut din dreptul de pensie. Ulterior, în urma memoriului său, a recăpătat acest drept și are convingerea că am avut și noi o contribuție la aceasta (în realitate, nu am făcut nicio intervenție în acest sens)”.

Securitatea a intervenit însă în favoarea lui Siminel în decembrie 1956, după ce Tribunalul Suprem a casat sentința de achitare

**Sabatul vrăjitoarelor
în viziunea pictorului german
Hans Baldung Grien (1510)**

material se numărau și ele printre actele de magie, precum și folosirea unor otrăvuri, în ciuda faptului că în acest secol nu erau deloc singulare cazurile de intoxicații. Cerșetoria trezea și ea suspiciuni, mai cu seamă dacă nu era clujeancă. Astfel se explică și faptul că trei dintre condamnate erau femei străine, care poposiseră de ceva timp în oraș. Două dintre ele erau extrem de sărace și trăiau din cerșit. Apoi au mai existat și perioade de maximă tensiune socială, cum a fost 1741, an când s-a înregistrat o adevărată panică generală legată de vrăjitorie. Patru femei clujene au fost conduse în fața forului judecătoresc în acel an, dintre care una va sfârși pe rug.

Legături cu diavolul

Cazurile în care se aplică sentința de moarte fac întotdeauna referire la o posibilă legătură între diavol și inculpată. Anchetele care au la bază aceste acuzații grave se prelungesc pe mai mulți ani și mobilizează câteodată sute de

persoane. Din chestionarele folosite de-a lungul interogatoriilor reiese faptul că magistrații au fost în primul rând curioși să afle ce fel de puteri poseda persoana acuzată și în ce circumstanțe s-a folosit de acestea. Cui și ce i-a făcut, respectiv dacă în

acțiunile sale s-a lăudat cu puterile ei diabolice? Tocmai pentru a colecta cât mai multe dovezi și a se asigura că persoanele vătămate nu fabulează, avocații solicitau prin chestionarele lor descrieri cât mai detaliate. Mai exact voiau să afle ce fel de instrumente s-au folosit, dacă s-au folosit și să ceară o descriere cât mai exactă a celor aflate în posesia acestor femei.

Cât despre metodele de vindecare, chestionarele conțin întrebări cu privire la ierburile și alifiile folosite, respectiv la natura cunoștințelor pe care le poseda vrăjitoarea. Anume, dacă femeia fusese înzestrată de diavol ori invoca grația și susținerea divină în vindecările ei. Juzii vor alcătui un șir de întrebări din care să reiasă

dacă martorii au avut motive personale, ranchiună sau alte supărări în ceea ce privește inculpata fiindcă, conform legislației ardelenne, persoanele afectate nu aveau dreptul de a depune mărturie, fiindcă mărturiile lor erau influențate de ură sau frică.

În ceea ce privește martorii, majoritatea celor interogați și celor vătămați au vârste cuprinse între 31 și 50 de ani. În ceea ce privește ponderea genurilor, 62% dintre persoanele interogate erau femei, iar dintre cele vătămate numărul femeilor era aproape dublu față de cel al bărbaților.

Cele trei femei condamnate la moarte pentru vrăjitorie au cauzat prejudicii majore pentru oameni, cât și pentru animale. Judit Péntek (1741 – 1743) a fost acuzată de magie dăunătoare în rândul bovinelor, adică fura laptele vacii. Ea umbla dimineața pe câmp, cu un vas gol în care colecta rouă și, se presupune, lapte. Bovinele zăpăcite mai apoi nu mai aveau poftă de nimic și adesea uitau drumul spre casă.

Vrăjitoare pregătind o poțiune

O cerșetoare

VRĂJITOARELE CLUJENE DIN SECOLUL AL XVIII-LEA

Clujul, reprezentat într-o gravură realizată la sfârșitul secolului al XVII-lea

ANDREA FEHÉR

Conceptele socio-culturale contemporane despre vrăjitorie diferă în mod fundamental de percepția medievală și premodernă a fenomenului. Lumea magică pe care o proiectăm în trecut, cu personajele imaginare ale grupurilor de vrăjitoare și al diavolului-căpitan, ale orgiilor și Sabatului, nu are mai nimic în comun cu ceea ce au crezut sau descris strămoșii noștri ardeleni ca fiind magie. Procesele de vrăjitorie din Cluj, dar și persecuțiile în spațiul transilvănean se încadrează în categoria crimelor și vizează în mare majoritate femei tămăduitoare (care preparau unguente din plante), ocazional moașe și, destul de des, persoane care perturbau ordinea publică. De cele mai multe ori, motivul inițial, care stătea în spatele acuzațiilor, era unul cât se poate de concret, iar elementele magice erau doar condimente care asigurau succesul procesului.

În Cluj – unde am găsit dovezi pentru 11 procese, în perioada 1711 – 1765 –, acuzațiile de vrăjitorie se aduceau, în principiu, femeilor bătrâne, de regulă văduvelor, care într-un fel sau altul reușiseră să stârnească antipatia puternicilor vremii, fie prin comportament deviant, fie prin malpraxis. Dintre cele 11 procese, doar trei au avut finalitate tragică, în restul cazurilor avocații, juzii sau chiar magistrații au preferat să soluționeze cazurile prin pedepse corporale, expulzări sau încarcerare. Mai cu seamă că ceea ce defineau

contemporanii ca magie sau farmece se putea defini pe o scară extrem de largă. Una dintre condamnate era o moașă acuzată de malpraxis, așadar bolile sau moartea în rândul lăuzelor și nou-născuților erau un semnal de alarmă, cu toate că în secolul studiat, nașterea avea mai multe în comun cu moartea decât cu viața. Dar găsim printre acuzate și femei tămăduitoare, ale căror activități au avut urmări benefice. Dar și un gest de bunăvoință, cum ar fi alegerea alifiilor potrivite pentru vindecare, putea trezi suspiciunea populației. Înșelăciunea și daunele

Vrăjitoare executate prin ardere...

posibilitatea unei vieți duble. Deloc întâmplător mai mulți martori au susținut că vrăjitoarea Kádár fusese arsă deja în alte localități. Inculpata a încercat desigur să clarifice situația, dar câteodată a obținut exact efectul opus. Răspunsul ei varia de la „nu eu am fost arsă, ci lemnul” la „nu pe mine m-o ars, ci iapa albă”.

În cazul în care pedeapsa cu moartea nu putea fi evitată, intra pe scenă personajul principal masculin al execuțiilor, călăul. Călăul clujean era un personaj marginal, care făcea parte din rândul etniei rome. Avem date cu privire la activitatea romilor clujeni încă din secolul al XV-lea. Ei erau cei care se ocupau de salubritatea orașului, dar îndeplineau și roluri neacceptate de alții. Călăul nu lucra singur, avea întotdeauna câțiva ucenici, care îl însoțeau în timpul torturii și îl ajutau la pregătirea execuțiilor. El era bine plătit, primea îmbrăcăminte din partea municipalității și bani pentru fiecare execuție sau tortură.

Așadar, pe lângă obligațiunile din timpul execuțiilor, călăul era cel care se ocupa și de tortura acuzaților. Interogatoriile și pedepsele corporale erau executate în mod normal în turnul-temniță al orașului, loc în care își petreceau timpul inculpatele între proces și execuție. În opoziție cu execuțiile publice, tortura nu era un eveniment public și se reducea la numărul minim al celor care participau la eveniment. De regulă se prezenta, pe lângă călău, unul dintre juri, doi jurați, notarul și câteodată medicul, dar acesta putea fi înlocuit de un călău experimentat. Tortura nu se utiliza în acest secol, precum am putea crede, pentru a colecta mărturii, ci doar după ce persoana în cauză își mărturisise păcatul. Așa s-a întâmplat și în cazurile clujene unde utilizarea torturii era menționată odată cu sentința la moarte,

având scopuri clar definite. În cazul lui Ötves se căutau complici, iar în al lui Kádár, se făcea presiune pentru ca femeia să vindece persoanele vătămate, gest extrem de important, mai ales la nivelul psihicului colectiv. Din mărturiile celor afectați, se vindeau în mod surprinzător de repede doar la gândul că vraja va fi revocată.

Pedeapsa capitală în cazurile de vrăjitorie era cea de ardere de vie, sentință de obicei modificată în arderea corpului decapitat. Pentru această execuție erau necesare serviciile unui tâmplar și ale unui călău, fiindcă pregătirea rugului presupunea cunoștințe amănunțite. În mod normal rugul conținea catran și smoală, fân și paie; cel clujean era însă unul minimalist, fiind compus doar din scânduri și lemne, ceea ce se explică prin faptul că vrăjitoarele au fost mai întâi decapitate și abia după aceea arse, așadar rugul nu trebuia să ardă atât de repede precum în cazul în care se ardea o persoană vie. De aceea nu găsim nici date cu privire la stâlpul de care ar fi fost legată vrăjitoarea. Arderea nu se petrecea în oraș, ci lângă pâraul Nadăș (pentru a preveni incendiile), loc unde se executau de altfel sentințele capitale.

Mese festive înainte sau după execuții

Călăul primea după fiecare execuție „bani pentru curaj”, pe care îi cheltuia într-una dintre crășmele orașului. Așadar, în ciuda faptului că cetățenii acestui secol și mai cu seamă călăii erau obișnuiți cu execuțiile publice, cu imaginea corpurilor torturate, decapitate sau arse, magistrații orașului erau de părere că asemenea acțiuni presupuneau și un grad de curaj din partea executorului, astfel că ofereau

... și prin spânzurare

Torturarea și execuția unor vrăjitoare într-o miniatură medievală

Lipsa laptelui, respectiv amnezia temporală, toate erau semne clare ale unor farmece. Péntek nu se pricepea doar la furatul laptelui, ci și la tămăduiri. Astfel că purta asupra ei o cană-borcan pentru alifii, un corn de oaie și „alte instrumente dubioase”, pe care le folosea în timpul tratamentelor. Moașa Erzsébet Ötves (1728 – 1729) deseori era nemulțumită de plata primită și amenința lăuzele. Pe lângă faptul că era o persoană temută și deloc îndrăgită, fiind dependentă de alcool, mai purta asupra ei și o fosilă de embrion uman, despre care se presupunea că era un talisman fermecat. În ciuda faptului că 16 femei au mărturisit că au avut o naștere ușoară alături de Ötves, 28 s-au pronunțat împotriva ei: ba că au rămas fără lapte, ba că li s-au umflat articulațiile. Toate aceste femei se aflau și într-un conflict material cu moașa, adică s-au îmbolnăvit după ce nu au plătit suma cerută de moașă (ori vinul cerut) și nu au invitat-o la botez ori la alte nașteri. Copiii cad și ei pradă acestui conflict, mulți dintre ei suferă diferite afecțiuni, de la diaree până la încheștarea mandibulei.

Din procesul lui Kata Kádár (1733 – 1734) se creionează un alt tip de conflict, cel dintre cerșetor și burghezi. Femeia cu dizabilități cerșea lângă poarta Mănăstur, la intrarea în biserică, și adesea prin brutării și crășme. Cere în principiu pâine, cozonac, vin, fructe și carne, iar majoritatea ciocnirilor porneau de la insistențele ei de a primi hrană de calitate; în caz contrar amenința cu vrăji. Așadar, cele trei femei aveau o reputație negativă în sânul comunității, erau temute și evitate, pe cât posibil.

Dinte de om, coajă de ouă, cărbune și oase

Semnele unei afecțiuni puteau să apară îndată sau la câteva zile după conflictul cu vrăjitoarele. Cel mai des evocate sunt umflarea articulațiilor, mâinilor, picioarelor, mai apoi paralizia. În cazul lăuzelor apar probleme la alăptare, infecții, iar la sugari încheștarea mandibulei. Avem patru mărturii din procesul lui Kádár care fac trimitere la dinți sau urme de mușcături. Toate se rezumă însă la un singur caz, al unei femei din Bistrița, care a avut piciorul umflat și care și-a revenit abia după ce i s-a extras din rană un dinte uman. Toți martorii vor evoca această poveste, probabil fascinați de cele auzite, fiindcă în cazurile similare din Cluj se vor extrage din rană doar coajă de ouă, cărbune ori oase. Majoritatea persoanelor decedate aparține celor cu vârste fragede, iar moartea subită a copiilor se punea, dacă exista posibilitatea, pe seama acestor femei bătrâne. Uneori conflicte mai vechi (unele care durau de decenii) cu câte o babă tămăduitoare se finalizau cu acuzații de vrăjitorie.

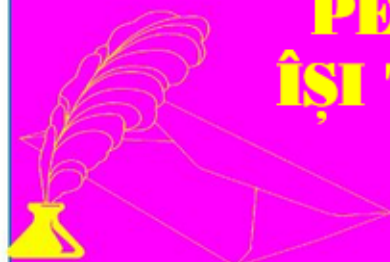
Dintre cele trei cazuri menționate doar într-unul singur se evoca calitatea dedublarea unei vrăjitoare. Două persoane pretind că au fost înțepate în timpul somnului de Kata Kádár transformată în viespe, și alte două au pretins că femeia a ieșit dintr-o casă încuiată sau că a intrat prin fereastră zburând, cerând de la o femeie sare și cărbuni, căci îi era frig. Ca urmare a capacității de dedublare apare și

Examinarea unei vrăjitoare, tablou al pictorului american Tompkins Harrison Matteson (1813 – 1884). Persoana acuzată a fost dezbrăcată ca să se vadă dacă are semnul diavolului pe corp

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Basil Munteanu

Lumea românească păstrează anume nostalgii pentru cele două decenii interbelice. Mai cu seamă pentru efervescența culturală ce le-a caracterizat. Cele patru scrisori publicate în continuare de noi mărturisesc spiritul creator, inovativ, de remarcabilă competență, propriu câtorva personalități din acel răstimp.

Biologul Constantin Kirițescu discută cartea sa consacrată participării României la Primul Război Mondial, rămasă până astăzi cea mai bună sinteză consacrată acestui subiect.

Camil Petrescu, director avizat al Universului literar, dezvăluie interesante strategii de pregătire a revistei, între altele un număr consacrat Elenei Văcărescu.

Psihologul Constantin Rădulescu-Motru dezbate competent problema naționalismului în accepția fiecărei țări.

Grigore Nandriș, profesor universitar la Cernăuți, scoate la iveală, între altele, o practică mereu prezentă în viața publică românească: solicitarea comisionului.

Scrisorile sunt adresate lui Basil Munteanu, comparatist reputat la nivel european, secretar particular al Elenei Văcărescu, și au fost preluate de noi din volumul său *Correspondențe, Ethos, Paris, 1979*.

Constantin Kirițescu către Basil Munteanu

București, 8 octombrie 1924

Iubite domnule Munteanu,

Țiu de la început să-ți mulțumesc pentru interesul ce-l porți cărții mele [*Istoria războiului pentru întregirea României*, 2 vol., 1922 – 1924] și autorului ei, lucru ce nu-l arăți numai prin cuvinte, ci și prin faptă. E, în adevăr, de mare interes ca străinătatea să cunoască războiul nostru în adevărata lui lumină și orice ocazie e binevenită și trebuie utilizată cu grabă și cu profit. Eu am dat la

cererea Ministerului nostru de Externe un articol, *La Roumanie dans la guerre mondiale*, pentru un număr din *Illustration économique et financière* ce va apărea zilele astea ca supliment al marelui reviste *Illustration*, din Paris, număr consacrat exclusiv României. Mi s-a impus un spațiu extrem de restrâns; de aceea am făcut o expunere extrem de condensată a celor mai pregnante momente ale războiului nostru. Dacă apare înainte de a fi dat d-ta ultima formă articolului d-tale, îți va servi poate pentru fixarea celor câteva puncte pe care eu le socotesc ca indispensabile pentru teza românească când se expune în străinătate.

**Maria Tereza,
împărăteasa Austriei**

bani pentru alcool. Mai era desigur și aspectul supranaturalului, credința cum că vrăjitoarea va reveni și-și va băntui călăul. Dar și aceste frici se pare că se rezolvau prin primirea de bunuri materiale și băutură. Nu era deloc neobișnuit ca juzii

și călăii să participe la mese festive înainte sau după execuții, cum s-a întâmplat de altfel și la Cluj, unde nu doar călăul, ci și notarul și judele prezent la execuție s-au dus mai apoi și au băut patru cupe de vin.

Cât despre argumentația juridică a verdictelor, Protocoalele de la Cluj nu au menționat nicio lege specifică cu privire la vrăjitorie. Este foarte greu de identificat pe baza cărei legi sunt alcătuite sentințele. Cert este că cele trei cazuri s-au soluționat prin ardere. Primele decrete împotriva vrăjitoriei ardeleni datează din secolul al XVI-lea. Dieta de la Turda (1568) cere cercetarea tuturor răufăcătorilor care se pricep la farmece. La nici un deceniu, sinodul luteranilor ardeleni (1577) prevedea pedeapsa capitală pentru toate persoanele care „umblă cu magia” (atât cea albă, cât și cea neagră).

Nu putem neglija nici elementul confesional. În perioada studiată, locuitorii orașului Cluj erau preponderent protestanți, iar conform celor mai recente studii, mediile protestante ardeleni erau mai active în intentarea proceselor de vrăjitorie decât cele catolice. Oarecum contradictoriu, legile existente nu denotă credința în puterile paranormale, ci dimpotrivă, predicatorii protestanți erau sceptici față de ocultism și aveau o percepție anti-diabolică și anti-demonologică. Ei negau cu desăvârșire posibilitatea unui pact sau act de sodomie consumat cu diavolul, pe care le considerau ca fiind iluziile unei minți stăpânite de melancolie. Contestau mai ales

practicile magice legate de vindecare, mai cu seamă, cele din timpul epidemiilor, și condamnau toate moașele și toți vindecătorii care se foloseau de ocultism. În concepția ardelenilor protestanți farmecele, vrăjitoria erau acte criminale, în consecință se pedepseau cu moartea.

Toate cele trei condamnări datează din prima jumătate a secolului, fiindcă o dată cu iluminismul medical ce cuprinsese și Curtea de la Viena, situația s-a schimbat radical. Maria Tereza a emis decrete (începând cu anii '50 ai secolului al XVIII-lea) împotriva torturii și a proceselor de vrăjitorie. Împărăteasa a cerut trimiterea tuturor cazurilor de vrăjitorie la Viena, în ideea de a îndrepta „excesele de zel ale tribunalelor populare”, fapt care a stârnit ample valuri de nemulțumiri în rândul populației. Iosif al II-lea a continuat raționalizarea sistemului juridic, astfel încât spre sfârșitul secolului, în mare parte datorită colaborării dintre monarhi și elita medicală, vrăjitoria a fost strămutată de la un nivel criminal, la unul medical. Astfel, se accepta faptul că anumite persoane sensibile, cu o imaginație bogată, puteau să-și închipuie diferite lucruri, dar locul acestora nu era în temniță, ci la spital. ■

Știința în cuvinte potrivite

La Radio România Cultural
Cu Corina Negrea și Dan Manolache
Luni-vineri, de la ora 13.20

Elena Văcărescu

Camil Petrescu către Basil Munteanu

[ianuarie 1928]

Scumpe Basil, ca să am cel puțin o superioritate asupra ta, îți răspund imediat. Punctul prim al răspunsului meu e bucuria că te pasionează mereu teza ta. Fără îndoială că o vei duce anul acesta la capăt. Al doilea: cuvintele de prietenie pe care le ai pentru mine mă bucură. Țin prea mult la tine ca să nu fiu sensibil la ele. E adevărat că am luat conducerea [între 1927 și 1929] *Universului literar*. Am de altfel și o rubrică fixă la *Universul* celălalt despre actualitatea culturală, rubrică zilnică. Am ținut mult să am această rubrică pentru acțiunea ei asupra opiniei publice.

Succesul *Universului literar* a întrecut toate așteptările. A tras 15.000 (de la 2.500) și sper să-l stabilizez la 10.000, ceea ce e enorm pentru țara noastră. Multe s-au mai schimbat și aci. Cred că am făcut bine că n-am rămas la Paris, unde sper să mă întorc în condiții mai sigure pentru mine.

Iar acum, ce te rog, Basil. Vei vedea că fiecare număr e închinat unei mari personalități culturale, întocmai ca la *Săptămâna muncii* [intelectuale și artistice], din care cred că ți-am lăsat câteva exemplare. Au fost întâi Titulescu, pe urmă G. Enescu, G. Țițeica, marele matematician. Vor veni dr. G. Marinescu, Brătescu Voinești, Helena Văcărescu.

Deci, imediat ce primești această scrisoare, expediază-mi: 1. O fotografie a d-rei Văcărescu (un cap reușit, care va fi mărit cât pagina întreagă). 2. O notiță biografică simplu scrisă și bogată, ca la cartea de citire. 3. O notiță bibliografică. 4. Un articol al tău semnat anume despre opera și personalitatea d-rei Văcărescu (de altfel vom anunța că tot numărul este al tău). 5. Un articol în care să se vadă cum este primită în Franța (de preferință critici de acolo, citate elocvente). 6. Câteva ecouri anecdotice (ea la Liga Națiunilor, în saloane, campania împotriva ei după premiera lui Delteil etc.), totul să dea două sau trei pagini de text ca al nostru.

Va fi săptămâna Elena Văcărescu. *Universul* (ziarul) se va ocupa și el de marea

Cezar Petrescu

reprezentantă a românismului. Toate spe-sele îți vor fi rambursate. Dacă ești mai bine cu Păltânea [Pompiliu, atașat de presă la Paris, corespondent al *Universului* acolo], cere-i lui un articol. Vrem să închinăm un număr la fel și lui Levaditi; ia, de ești bun, legătură cu asistentul dr. Nicolau, el însuși un savant. Transmite tot ultra urgent.

Constantin Kirilescu

Am căutat clișeele necesare articolului din *Illustration belge*. Cu părere de rău a trebuit să constat cât de prost stăm și sub raportul ăsta. Casa Școalelor sau alte instituții n-au nimic. Însă avem o instituție, Muzeul Militar, care are o colecție de peste 10.000 fotografii luate

în campanie. Direcția Muzeului îmi propusese chiar să mă asociez cu ea pentru a scoate o publicație în care eu să dau textul, iar ea clișeele. Cu ocazia din urmă am răsfoit numeroasele albume ale Muzeului, dar durere (vorba fraților ardeleni), n-am putut alege mai nimic. Eu știu ce ar trebui într-o publicație de acest fel, lucruri caracteristice care să unească pitorescul cu interesantul în nota particulară care e a noastră, și nu a tuturor celorlalți. Din masa enormă a fotografiilor ce reprezintă vizite de generali, împărțiri de decorații și altele de acest fel, am ales vreo șase – șapte clișee, printre care și două copii după tablourile lui Costin Petrescu și Troteanu, și cu acestea cred că putem face față, nu cum ar trebui, dar ca să salvăm situația. Le-am dat lui Marvan ca să facă clișeele în autotypie (zinc pe lemn); cred că astfel de clișee înțelegi d-ta prin „simili gravură”, expresie necunoscută aici, unde se întrebuințează terminologie de origine germană. Poate să mai întârzie ceva, din dorința de a fotografia un splendid tablou al lui Costin Petrescu (vreo opt metri pe patru), abia terminat și care reprezintă atacul principal asupra Mărăștilor, după cele mai riguroase studii. În tot cazul, sper că cel mai târziu peste o săptămână voi putea expedia clișeele prin legația română. Îți voi scrie sau telegrafia de expediție.

M-ar bucura și pe mine, și cred pe toți românii, dacă ar apărea ceva într-o revistă de importanța lui *Revue Bleue*. D. Marinescu,

distinsul nostru istoric, mi-a promis că va publica o recenzie în *Revue Historique*. El se găsește la Paris, unde-și pregătește tipărirea tezei. Poate că operația asta absorbantă l-a făcut să negligeze acest neînsemnat lucru.

Eu pregătesc acum ediția a II-a vol. I întâia ediție e epuizată de astă primăvară. Mi s-au dat noi informațiuni și documente din cele mai principale izvoare.

Traducerea în l. franceză pe care mi-o face d. Lebrun merge cam greoiu pentru că trebuie să fac mari modificări în textul primului volum și țin să apară cu acest text modificat. Sper ca la primăvara viitoare să apară ambele volume în traducere franceză la Berger Levrault [a apărut în 1934, la Paris]. Aș dori ca să dau acestei opere care va căpăta forma definitivă în ediția a II-a toată perfecțiunea fondului și formei și din nenorocire, și acum, ca și la cea dintâi aruncătură a condeiului, trebuie să mă mulțumesc cu picăturile de timp ce-mi rămân libere, după istovitoarea muncă de birou, care acum mai ales e în perioada cea mai acută.

Încă odată toate mulțumirile mele și prietenești salutări de la

Kirilescu

Camil Petrescu

Îți trimit acum și *Analele de Psihologie*, care apar paralel cu *Revista de Filosofie* (în aceasta din urmă, pe care d-ta zici că o primești regulat, a apărut în nr. pe ianuarie 1936 un scurt capitol din *Românism*).

Am avut săptămâna aceasta Congresul istoricilor. Se mai anunță vizitele izolate ale diferiților alți bărbați de știință mai ales în ramura filologiei și literaturii. Nu prea dau rezultate toate aceste deplasări. Discursuri banale, banchete și atâta tot. Dar, în sfârșit, prin ele ajunge lumea să se cunoască mai bine și aceasta tot este ceva.

Cu ocazia Congresului istoricilor, profesorul nostru Iorga a avut ocazia să mai exercite puțin plămâni – să vorbească și să respire pe larg. Avea și nevoie după critica pe care i-a făcut-o Giurescu (*Magazin istoric*, nr. 8/2016).

Cu sentimentele cele mai prietenești, C. Rădulescu-Motru

Grigore Nandriș către Basil Munteanu

Cernăuți, 25 februarie 1937

Dragul meu Munteanu, vei fi crezând că s-au inversat lucrurile și acum eu răspund anevoie la scrisori! Nu e deloc cazul. Dimpotrivă, toți prietenii mei au mai câștigat un prieten. Soția mea îi cunoaște pe toți abstract, localizându-i la Brăila, la București, la Paris și în alte părți.

Îmi vorbești în c.[arte] p.[oștală] din 5 febr. că mi-ai cerut *Luceafărul* și *Huliganii*, asupra cărora revii. N-am primit acea scrisoare. S-a pierdut? Am primit numai (într-un pachet desfăcut) câteva cărți. Era scrisoarea în pachet?

Ți-am expediat recomandat imediat două volume de Holban și *Soliloquis* de Mircea Eliade. Atâta am găsit. Ți-e de ajuns? Dacă nu, dacă mai ai nevoie, repetă!

Au apărut documentele mele, dar încă n-am primit exemplarele. Să-i trimit unul și lui

Grigore Nandriș

Millet? Desigur, deși el va primi câteva (cum a cerut) și de la editură. Volumul se prezintă bine. Băncilă mi-a scris și zilele trecute. Despre el nu spune nimic, cum nu spui nici tu! Așa înțelegeți voi prietenia! În orice caz, Băncilă mi-a vorbit.

În schimb eu îți trănănesc toate. Uite, și acum mă zbat de luni de zile pentru ridicarea Palatului Cultural al Societății pentru Cultură. Totul e pregătit. Convenția cu fondul care pune la dispoziție 40 milioane, încheiată. Opinia publică jubilează. Dar Nistor [Ion, 1876 – 1962, istoric medievist, cu studii remarcabile privind Bucovina și Basarabia] intervine

ca ministru, oprește în ultimul moment trecerea legii necesare pentru consacrarea convenției, aprobată de miniștrii de resort, și-mi cere 10 milioane numerar imediat, ca să dea drumul legii. Șantaj sau șperț?

Alta. Neputându-mă lavi pentru alte motive pentru că lumea nu-i mai crede dacă le-ar spune că sunt necinstit, au găsit un prilej: căsătoria. Întâi au răspândit vestea în colonia engleză din București că eu îs jidan polon! Apoi aici în Cernăuți că soția mea e evreică. A trebuit să se revolte un tânăr englez care studiază aici teologia și care a fost la cununia mea, când a aflat de la colegii săi că n-am făcut publicitate în jurul căsătoriei deoarece, soția mea fiind evreică, mi-a fost frică de manifestații din partea studenților. Ce zici? Noroc că această ființă are umor și multă voie bună să transforme și revolta mea în glumă, mai ales că după ce la București auzește despre descendența mea de la David, se întrebese, la un moment, dacă totuși n-o fi ceva adevărat și acum are prilejul să verifice pe pielea proprie seriozitatea acestor zvonuri. Vezi în ce atmosferă trăim? Toate babele de aici, cu nepută sau strănepută, cred că au pierdut un drept de proprietate și un argument peremptoriu împotriva naționalismului și patriotismului meu.

Să trăiești și să mai trimiți vești,
Al tău, Gr. Nandriș ■

Și acum să revenim la noi. Voi căuta să mă ocup și eu de *Europe Centrale* [unde destinatarul era redactor]. Trimite-mi-o. Țiu ca să te prezint din nou celor de la noi. Trimite-mi articole de o pagină, critice net sau informative, care-ți vor fi plătite, nu mult, dar 800-1.000 de lei de pagină, care vor avea avantajul de a fi expediate la cererea ta. Continuă să ne porți grija. Scrie dacă vrei în *Europe Centrale* despre *Universul literar*. Ne-ar ajuta în lupta cu cei care administrează societatea *Universului* și care ne fac enorme dificultăți.

De altfel, aici viața literară s-a limpezit de tot, întocmai cum am prevăzut când am plecat de la Paris. Căci ți-am vorbit atunci clar de ce mă așteaptă, dar și de ceea ce voi realiza. Grupul „Gândirea” [în jurul revistei cu același nume, apărută între 1921 și 1944], împotriva căruia am luat ofensiva în iunie, e destul de în afară de axa principală a literaturii. Romanul lui Cezar Petrescu [*Întunecare*] a însemnat un teribil pasiv. Urmarea dezagregării literare s-a transformat într-una materială. Cezar Petrescu a trebuit să părăsească *Gândirea*, care a rămas a lui Nichifor Crainic (și e tot așa de proastă ca până acum). *Viața românească* iar cunoaște o eclipsă literară, dar e formidabil organizată materialmente. Grupul extremist e perimat, căci urmează soarta celui din Franța. E mai mult ca oricând timpul *Cetății literare* [apărută în 1925 și 1926, sub conducerea autorului], care este extrem de cerută (datorită ei mi s-au oferit atâtea posturi etc). Un număr mare de 200 de pagini e sub tipar, dar sunt așa de acaparat de *Universul literar*. Cred că la sfârșitul lunii totuși va apare.

Constantin Rădulescu-Motru (cu pălărie și baston) și Dimitrie Gusti

Cu drag, Basil, aștept răspunsul tău și te rog să transmiți cele cuvenite d-rei Văcărescu.

Al tău, Camil Petrescu

Constantin Rădulescu-Motru către Basil Munteanu

18 aprilie 1936,
bd. Ferdinand 47,
București

Iubite domnule Munteanu,

Am primit *Episodes Kantians* și mi-am pus-o deoparte

pentru a o citi în tihnă în cursul verii, când pregătesc o scriere asupra psihologiei diferențiale în care va fi vorba și de Kant. Atunci voi face uz și de cartea d-tale, pentru care te rog să primești mulțumirile mele călduroase.

Săptămâna viitoare sper să apară noua mea scriere, *Românismul, catehismul unei noi spiritualități* care completează *Cultura română și politicianismul*, de acum 30 de ani [1904].

În *Românism*, pe lângă articolele publicate în *Revista Fundațiilor Regale*, în cursul ultimilor doi ani, adaog și capitole noi. Cuprinsul întreg tinde să demonstreze că concepția naționalismului de până acum este depășită în gândirea de astăzi a Europei. Naționalismul până aici este concepție juridică de suveranitate politică pe când naționalismul nou, care se botează după fiecare popor cu numele propriu al poporului, este o concepție de menire istorică. Românismul se afirmă nu prin participarea poporului român la concertul popoarelor suverane, ci se afirmă prin selectarea și punerea în valoare a însușirilor creatoare de cultură ale românului.

Îmi voi face plăcerea de a-ți trimite volumul îndată ce apare.

circumscripția Cernăuți, în frunte cu Strohmayer; susținerea listei formate din B. Straucher, N. Kipper și Josef Bierer și a candidaturii lui A. Kohlruss în circumscripția Storjineț. De asemenea, în cazul în care niciun candidat german nu era ales în circumscripția Cernăuți, la Camera Deputaților, A. Kohlruss candida la Senat, în aceeași circumscripție.

Dacă M. Ebner intra în competiție cu oricine altcineva decât A. Kohlruss, atunci germanii urma să voteze cu candidatul evreu; la fel urma să procedeze Partidul Popular Național Evreiesc (fondat în 1906, în Bucovina), în favoarea candidatului german. În cele din urmă au candidat J. Bierer și avocatul B. Straucher în circumscripția Cernăuți, pentru Cameră, iar, pentru Senat, M. Ebner. Friedrich Billig candida pentru Senat în circumscripția Cernăuți-oraș. Partidul Democrat al Unirii din Bucovina (fondat în septembrie 1919, în jurul susținătorilor istoricului Ion Nistor, 1876 - 1962) venea și el cu candidatura lui Iosif Vihovici, pentru Cameră, în circumscripția Coțmani. Socialiștii bucovineni propuneau o listă cu minoritari, pe care figurau J. Pistiner și Rudolf Gaidosch în circumscripția Cernăuți-oraș, iar pentru Senat, candida sudorul Nathan Tropper, unul dintre fruntașii partidului.

Un episod dramatic a stârnit revolta evreilor. În 1926, ministrul Educației, liberalul

Constantin Angelescu (în funcție între 19 ianuarie 1922 și 29 martie 1926) a reintrodus examenul de bacalaureat, mulți elevi evrei fiind respinși. La sesiunea din toamnă, foarte puțini evrei au promovat proba orală de limba română. Incidentele s-au declanșat când s-au afișat rezultatele. În seara zilei de 7 octombrie 1926, membrii comisiei de examinare, formată în majoritate din profesori din Vechiul Regat, au fost înconjurați

Generalul Zadic și Iancu Flondor anunță, la 28 noiembrie 1918, unirea Bucovinei cu România

de familiile candidaților. Au fost arestați cinci elevi evrei din Cernăuți, printre care și David Falik. Procesul a luat o turnură dramatică, Falik fiind împușcat pe sălile Palatului de Justiție de un elev din Iași, Nicolae Totu. Asasinul a fost achitat în 1927, în cadrul unui proces de tristă amintire, desfășurat la Câmpulung Moldovenesc. În urma asasinării tânărului evreu, la 2 decembrie 1926, avocatul Mayer Ebner a avut o intervenție fermă în Parlament, intervenție ce i-a atras replica lui Octavian Goga, care încerca să justifice actul, spunând că tineretul român e ca mustul, în fierbere. Ebner a protestat împotriva achitării lui Nicolae Totu.

Legea electorală din 1926 a modificat peisajul politic, astfel încât partidele minoritare au fost puse în dificultate, fiind obligate să încheie acorduri electorale fie cu formațiunile mari, fie chiar între ele. Cu o astfel de problemă s-a confruntat și comunitatea evreiască, candidații fiind divizați în mai multe grupări politice. B. Straucher și Ebner, ca și în 1922, s-au găsit pe liste diferite. Ebner a trecut de partea Partidului

Poporului, aflat la guvernare, candidând la Cameră la Cernăuți. B. Straucher a rămas fidel colaborării cu P.N.L., regăsindu-se pe liste în circumscripția Cernăuți, la Cameră.

La alegerile din 1927, candidații evrei s-au regăsit pe listele cartelului format între Partidul Maghiar și cel

German (primele cele mai importante partide minoritare din România interbelică). P.N.L., în alianță cu Partidul Popular Național Evreiesc, a propus candidaturile lui B. Straucher pe locul al doilea la Cernăuți și a lui S. Weisselberger la Senat. Dr. Solomon Kinsbrunner a candidat la Cernăuți din partea P.N.Ț.

Pacte și rezultate

Popularitatea P.N.Ț. i-a determinat pe minoritari să încheie cu acest partid, cu ocazia alegerilor din 1928, acorduri electorale. Astfel, pe lista P.N.Ț. se regăsea și Ebner, candidat la Senat în circumscripția Cernăuți. Pe

EVREII ÎN VIAȚA ELECTORALĂ A BUCOVINEI INTERBELICE

EMANUEL BĂLAN

Bucovina a ocupat un loc special în cadrul României Mari. Între altele, era provincia cu cele mai multe particularități etnice și sociale. Imediat după Marea Unire, principala preocupare a autorităților a fost integrarea minorităților în cadrul statului român. Procesul a fost complex, cu momente pozitive, dar și cu tensiuni.

Conviețuirea diferitelor neamuri în Bucovina este ilustrată și de această carte poștală

Din noiembrie 1919, Consiliul Național Evreiesc s-a aflat în vizorul serviciilor de informații române, mai cu seamă după decizia de boicotare a alegerilor parlamentare din toamna aceluiași an. Evreii au reușit să participe la viața politică a României, candidând pentru Parlament din partea partidelor politice aflate la putere sau în opoziție. Jacob Hecht, recent ales senator, a publicat în paginile ziarului *L'Indépendance Roumaine* un text în care susținea că evreii erau mulțumiți cu situația lor. Dar reprezentanții Consiliului Național Evreiesc au declarat că Hecht nu avea dreptul să vorbească în numele evreilor și, prin intermediul Comitetului delegațiilor evreiești prezente la Conferința Păcii de la

Paris, au adresat un protest oficial.

Pe liste diferite

Nemulțumirea venea din faptul că drepturile politice ale evreilor din noile teritorii unite nu erau precizate. Ele au fost ulterior prevăzute în legea privind acordarea cetățeniei, adoptată în februarie 1924. În Bucovina primeau cetățenie evreii care se stabiliseră în-

ainte de 18 noiembrie 1908, în măsura în care nu aveau drepturi de ședere într-o comunitate. La votarea finală a proiectului, avocatul Benno Straucher (1854 – 1940) a fost împotrivă, susținând că articolul „era neîndestulător și nu rezolva chestiunea evreiască pentru populația Bucovinei”.

Cu ocazia alegerilor din 1920, Consiliile Naționale Evreiesc și German au încheiat un acord electoral, sem-

nat la 22 mai 1920 de Feur, consilierul Curții de Justiție, și de profesorul Lang, inspector pentru școlile germane din Bucovina – din partea germană – și de evreii Mayer Ebner (1872 – 1955) și Benno Straucher. Printre prevederile acordului se numărau: retragerea listei de candidaturi din

Evrei din Bucovina

scripțiile Cernăuți și Storojineț, prin Salomon Bickel, dar și alți minoritari. Partidul Țărănesc-dr. Lupu a debutat și el în provincie, desemnând în Bucovina și doi evrei: Iosef Scharf și Max Schapira.

Într-un discurs ținut în Parlament, la 1 iulie 1931, dr. Theodor Fischer a trasat dezideratele minimale ale Partidului Evreiesc, printre care: modificarea articolelor 56 și 60-68 din legea privitoare la dobândirea și pierderea naționalității române, promulgată în 1924, astfel încât să respecte prevederile Tratatului de la Paris din 9 decembrie 1919, și a Legii Cultelor din 1929.

Alegerile din 1931 au adus cel mai important succes pentru minoritatea evreiască. Uniunea Națională a făcut cartel cu partidele minoritare, iar, cu sprijinul P.N.L., a câștigat alegerile. Pe listele guvernului se aflau avocatul Mișu Benvenisti și industriașul F. Michelson. Pentru a contracara lista, dar și apariția Partidului Evreiesc, P.N.Ț. a venit cu candidatura lui Marco Solomon Grossman, proprietar din Cernăuți. Partidul Poporului îl propunea pe Henric Ștefan Streitman (1873 - 1949), în timp ce P.S.D. îl avea pe listă pe Iosif Kissmann, candidat la Rădăuți, dar și la Cernăuți. Votanții evrei aveau însă o opțiune importantă, reprezentată de Partidul Evreiesc. Pe lista din Bucovina, figurau nume cunoscute din

provincie, ca M. Ebner, Manfred Reifer (1888 - 1931), dr. Arie Leon Schmelzer, Karl Kluger sau Max Diamant, dar și personalități din afara provinciei. Blocul Muncitoresc Țărănesc (creat în 1925) venea cu liste în circumscripțiile Storojineț și Cernăuți, unde îi propunea pe Leon Goldenberg sau pe Hersch Picker.

Din punct de vedere politic, evreii bucovineni au fost împărțiți în trei curente: socialiștii, poale-zion-iștii și sioniștii. Partidul Comunist și-a atras simpatizanți atât din

Un partid contestat

Organizația bucovineană a Partidului Evreiesc a fost creată în mai 1931, ca urmare a disensiunilor din cadrul comunității evreiești. Fondatorii Theodor Fischer și Adolf Stern nu au fost de acord cu opinia liderilor Uniunii, potrivit căreia cererile specifice comunității ar fi fost satisfăcute doar prin participarea în rândul partidelor românești și prin colaborarea cu guvernul. Ziarul oficial *Tribuna Evreiască* a promovat

principalele puncte ale programului politic - lupta pentru drepturi legale, morale și materiale; dezvoltarea spirituală a minorității evreiești, dar și promovarea colaborării cu organizațiile politice ale altor minorități. La alegerile din 1931, gruparea a obținut 2,19% dintre voturi și patru mandate în Cameră, iar, în iulie

Clubul parlamentar evreiesc, 1928: (de la stânga la dreapta) M. Landau, T. Fischer, Mayer Ebner, J. Fischer

partea socialiștilor conduși de avocatul Jacob Pistiner (1882 - 1930), cât și din cea a „Poale-Zion” (Muncitorii Sionului, mișcare marxistă ce regrupa diverse formațiuni muncitorești din Imperiul Rus, apărută la începutul secolului al XX-lea), motiv pentru care erau priviți de autoritățile române drept asociații care se ocupau cu „răspândirea comunismului”. Cea mai importantă grupare, cea sionistă condusă de Mayer Ebner, a militat pentru fondarea statului evreu și pregătirea pentru strămutarea în Palestina.

1932, a luat 2,26% și cinci locuri în Cameră. În ianuarie 1936 a semnat un acord de colaborare cu Uniunea Evreilor din România, formând Consiliul Central al Evreilor din România. La alegerile din decembrie 1937 a obținut 1,42%. În 30 martie 1938 a fost dizolvat, ca și celelalte partide politice, prin decret regal.

O altă formațiune importantă a fost Consiliul Național Evreiesc, înființat de Benno Straucher, Jacob Pistiner, liderul socialiștilor, și Mayer Ebner, lider al evreilor sioniști. În 1928, Benno Straucher a

De la stânga la dreapta: Benno Straucher; Mayer Ebner; Salo Weisselberger; Adolf Stern

listele țărăniștilor se afla pe poziția a patra și Salomon Kinsbrunner. Conținutul pactului semnat cu țărăniștii a fost citit de liderii evrei în cadrul unei adunări politice, care a avut loc la 22 noiembrie, la Cernăuți. Cei care au luat cuvântul au fost dezamăgiți de inexistența unui bloc al evreilor, dar și-au exprimat speranța că promisiunile făcute minorităților la Adunarea de la Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918, vor fi îndeplinite.

Apropierea de țărăniști și lupta împotriva liberalilor au fost vizibile și cu ocazia adunării din 27 februarie 1928, de la Cernăuți. Întrunirea, care răspundea campaniei de răsturnare a guvernului Vintilă Brătianu (24 noiembrie 1927 – 9 noiembrie 1928), a fost inițiată de național-țărăniști, la ea participând și dr. Markus Menczer (avocat), inginerii Nastasi, Friedl, Otto Deutsch, Kroessel și Laufer, consilierul tehnic Maurüber, farmacistul brașovean Greif (în numele Partidului Popular Național Evreiesc), dr. Walzer, dr. Berler-Storjineț, marele proprietar Fischer, comercianții Romanchevici și Drafta.

P.S.D., care grupa și membri evrei, s-a orientat și el spre

un acord cu P.N.Ț., social-democrații analizând și o posibilă colaborare cu Partidul Țărănesc și Uniunea Evreilor din România. Necesitatea unui asemenea cartel era exprimată de Jacob Pistiner, în cadrul unei adunări din 11 noiembrie 1928, de la Clubul Muncitorilor din Cernăuți: „trebuie să avem în vedere că suntem un partid sărac și campania electorală cere mulți bani, iar legea electorală este antidemocratică”.

Pactul electoral cu țărăniștii a fost semnat la 22 noiembrie

1928, de Jacob Pistiner și I. Flueraș. Și P.N.L., cel care a fost înlăturat de la putere, i-a propus pe liste pe Salo Weisselberger, locul doi în circumscripția Cernăuți, la Cameră, și pe comerciantul dr. Iacob Schnee, la Senat, în colegiul universal la Cernăuți.

Un candidat evreu, H. Streitman, figura și pe lista Partidului Poporului, pe locul al doilea la Cameră în circumscripția Cernăuți. Cu acel prilej, a debutat electoral și P.C.d.R., sub denumirea de Blocul Muncitoresc Țărănesc, cu liste depuse în circum-

Vizita lui Chaim Weizmann la Cernăuți, 12 decembrie 1927; de la stânga la dreapta, primul rând: Josef Wiznitzer, Solomon Kinsbrunner, Mayer Ebner, Chaim Weizmann, Josef Bierer, Solomon Kassner, S. Weisselberger

RUSIA ÎN SPAȚIUL EX-SOVIETIC ȘI BALCANII DE VEST

În zilele de 20 și 21 octombrie 2016, Departamentul de Relații Internaționale și Integrare Europeană al Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative a organizat conferința academică internațională „Instrumentalizing the recent past in foreign policy. The legitimization of external intervention in the former Soviet space” (Instrumentalizarea trecutului recent în politica externă. Legitimarea intervenției externe în fostul spațiu sovietic). La eveniment au participat peste 30 de experți pe problematica spațiului ex-sovietic și al Balcanilor de Vest din Albania, Armenia, Bulgaria, Federația Rusă, Georgia, Germania, Italia, Marea Britanie, Muntenegru, Republica Moldova, Serbia, Turcia, Ucraina și România.

În cadrul conferinței s-a discutat despre Rusia și rolul ei în desfășurarea evenimentelor recente din spațiul ex-sovietic și din Balcanii de Vest, zone a căror politică externă este conectată într-un fel sau altul de Rusia. Expertul german Andreas Umland a punctat faptul că statutul de mare putere al Rusiei în relațiile internaționale este dat doar de perspectiva fricii pe care o impune arsenalul său militar convențional și nuclear, iar *establishmentul* rusesc mizează pe nevoia construirii politicii externe în defavoarea politicii interne. Expertul a subliniat, de asemenea, că politica fermă a Rusiei

în țările din spațiul ex-sovietic, cu scopul de a le atrage și a le păstra în zona sa de influență, a avut rezultatul opus. Statele din această zonă (precum Kazahstan și Belarus) încep să fie îngrijorate de acțiunile Moscovei de destabilizare a Ucrainei și Georgiei. Andreas Umland consideră că actuala politică a guvernului rus nu are ca obiectiv respectarea interesului național, ci asigurarea supraviețuirii și urmărirea interesului personal al conducerii actuale de la Kremlin.

Yulia Nikitina, conferențiar la Institutul de Stat din Moscova pentru Relații Internaționale (MGIMO), a subliniat faptul că în Rusia nu există un

consens în ce privește înțelegerea conceptelor „democrație” și „democratizare”. În acest sens, Rusia (referindu-se la cazurile Ucrainei și Georgiei) are o poziție pro-democratică, sprijinind guvernele alese în contextul „revoluțiilor colorate”. Yulia Nikitina a mai adăugat că există o coerență în discursul de legitimare a autorităților ruse.

Autorul acestor rânduri, cercetător postdoctoral la S.N.S.P.A., comparând argumentele de legitimare ale Rusiei după războiul din Georgia din 2008 și anexarea Crimeii din 2014, a constatat o continuitate în discursul Kremlinului de justificare a

fost schimbat de la conducere, locul fiindu-i luat de sioniștii Solomon Kinsbrunner și Severin Lazarovici. Primele alegeri pentru Consiliu au avut loc la 14 noiembrie 1929, la care au participat Partidul Național Evreiesc (înființat în 1929), condus de Mayer Ebner, Partidul Socialist-Bund (fondat în 1929 și condus de dr. Joseph Kissman), Partidul Religios, condus de Schaje Goldfarb, lista lui Benno Gutherz, sprijinită de P.N.L., lista ziaristului Julius Weber de la *Czernowitzer Morgenblatt* (*Gazeta de dimineață din Cernăuți*), lista negustorului Joseph Greif și lista individuală a lui Severin Lazarovici și Karl Gutherz, susținută de P.N.Ț. Alegerile au fost refăcute, astfel că Karl Gutherz a ajuns președinte al Comunității din Cernăuți (1930 – 1933 și, respectiv, 1937 – 1939). Între 1933 și iulie 1937, avocatul Markus Mencer a fost cel care a condus, cu sprijin liberal, organizația.

După un an de guvernare a Uniunii Naționale, electoratul a fost chemat iarăși la urne, la 17 iulie 1932. Electoratul evreiesc era însă în continuare divizat între Partidul Evreiesc

cumscripțiile Câmpulung, Cernăuți, Rădăuți, Storojinet și Suceava, în timp ce Uniunea Evreilor din România, în cartel cu Sfatul Negustoresc, a depus liste doar la Câmpulung, Cernăuți, Rădăuți, Storojinet.

Cu ocazia
alegerilor din
1933, mulți
evrei se regă-
seau pe lis-
tele partide-
lor de stân-
ga, precum
P.S.D., iar pe
lista Ligii Muncii, un partid
paravan al P.C.d.R., apăreau
candidați în Cernăuți și
Storoginet.

Din partea comunității evreiești a depus liste doar Partidul Evreiesc, un partid contestat de marile partide, în special de P.N.L., care considera că apariția unei grupări politice evreiești a contribuit la trezirea și alimentarea reacțiunii extremiste de dreapta. Uniunea Evreilor din România le-a recomandat alegătorilor să voteze cu acele

și Uniunea Evreilor Români, sionistul Lazăr Margulies încercând chiar, prin câteva negocieri, să obțină o listă comună, încercare eșuată însă. Partidul Evreiesc a depus liste în cir-

partide ce propuneau un program politic bazat pe egalitatea cetățenilor, indiferent de etnie și religie.

Instaurarea nazismului în Germania (1933) și manifestările antisemite care s-au făcut resimțite și în Bucovina au condus la reacția evreilor, decizi să boicoteze mărfurile de origine germană.

Liderii politici, printre care dr. M. Ebner și dr. M. Grünberg, au hotărât, la începutul lunii aprilie 1933, să strângă fonduri de la industriași și evreii bogați, în scopul organizării unui corp de autoapărare împotriva atacurilor anti-

semită. Deși la alegerile din 1931 organizația bucovineană a Partidului Național Evreiesc a susținut un candidat ucrainean, colaborarea dintre cele două minorități nu a fost deloc bună. În anii '30, agitatorii antisemiți au activat în mod special în rândul țăranilor ucraineni, iar la alegerile din decembrie 1937, majoritatea ucrainenilor și a germanilor și-a dat votul partidelor antisemite, în special Partidului Național-Creștin, condus de A.C. Cuza și Octavian Goga.

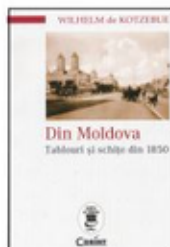

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Ernest H. Latham, Jr. – UN DESTIN CIUDAT. J. BRECKINRIDGE BAYNE, UN DOCTOR AMERICAN PE FRONTUL ROMÂNESC 1916 – 1919. WHAT STRANGE FATE. J. BRECKINRIDGE BAYNE, AN AMERICAN DOCTOR ON THE ROMANIAN FRONT 1916 – 1919** (traducere de Ioana Ieronim)

Editura Vremea, București, 2016, 176 pp.

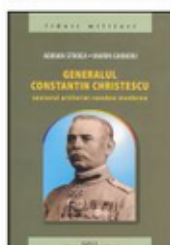
● **Wilhelm de Kotzebue – DIN MOLDOVA. TABLOURI ȘI SCHIȚE DIN 1850** (traducere din limba germană de Anna Rosetti-Maioreescu; prefață de Sorin Liviu Damean)

Editura Corint, București, 2016, 154 pp.

● **Livia Ciupercă – ORESTE TAFRALI** (ediție revăzută și adăugită)

Editura StudIS, Iași, 2016, 526 pp.

● **Adrian Stroea, Marin Gheorghiu – GENERALUL CONSTANTIN CHRISTESCU. SENIORUL ARTILERIEI ROMÂNE MODERNE**

Editura Militară, București, 2016, 212 pp.

● **ARHIVELE TOTALITARISMULUI** (sub egida Academiei Române, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului)

Anul XIV, nr. 90 – 91, 1 – 2/ 2016, 335 pp.

● **Andrei Soldatov, Irina Borogan – „NOUA NOBILIME”. RENĂȘTEREA STATULUI SECURIST RUS ȘI TRAINICA MOȘTENIRE A KGB** (traducere din limba engleză de Dan Criste)

Editura Meteor, București, 2016, 287 pp.

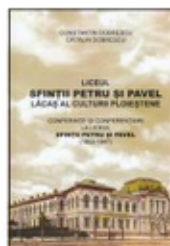
● **Valeriu Avram – AM ZBURAT PENTRU ROMÂNIA MARE. MEMORIILE UNOR AVIATORI ROMÂNI CARE AU LUPTAT ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL (1916 – 1918)**

Editura Vremea, București, 2016, 212 pp.

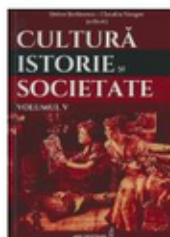
● **Sorin Iftimi – HERALDICA PALATULUI STURDZA DE LA MICLĂUȘENI**

Editura Doxologia, Iași, 2014, 106 pp.

● **Constantin Dobrescu, Cătălin Dobrescu – LICEUL SFINȚII PETRU ȘI PAVEL LĂCAȘ AL CULTURII PLOIEȘTENE. CONFERINȚE ȘI CONFERENȚIARI LA LICEUL SFINȚII PETRU ȘI PAVEL (1865 – 1947)**

Editura Mythos, Ploiești, 2016, 319 pp.

● **CULTURĂ, ISTORIE ȘI SOCIETATE. Volumul V** (editori: Ștefan Ștefănescu, Claudiu Neagoe; sub egida Bibliotecii Municipale „Ion Barbu” și a Cercului de Istorie „Gheorghe Brătianu” din Câmpulung-Muscel)

Editura Ars Docendi, București, 2016, 511 pp.

● **Matthew Dennison – REGINA VICTORIA. SECRETELE UNEI EPOCI** (prefață de Diana Mandache)

Editura Corint, București, 2016, 202 pp.

● **CAIETE SILVANE** (Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România)

Serie nouă, Anul XII, Nr. 10 (143), noiembrie 2016, 48 pp.

acțiunilor Rusiei și insistența Moscovei pe principii democratice care lasă loc contestării dreptului la autodeterminare sau responsabilitatea de a proteja.

Maria Lagutina, conferențiar la Universitatea de Stat din Sankt Petersburg, s-a referit la necesitatea generării unui nou termen pentru așa-numitul spațiu „post-sovietic”, întrucât utilizarea referinței la perioada sovietică este depășită. În acest sens o variantă propusă ar fi „Eurasia” – un termen care ar trebui să fie privit ca un concept integrativ în știința politică modernă (integrându-se perspectiva geografică, istorico-filosofică, geopolitică și sociologică).

Ipoteza unui nou Război Rece și conceptul de război hibrid au fost, de asemenea, abordate în cadrul conferinței. În general ideea de nou Război Rece a fost contestată de participanți, care au arătat că, deși în spațiile publice, atât în cel occidental cât și în cel rusesc, se vorbește despre o revenire la Război Rece, confruntarea actuală dintre Rusia și Occident este la o scară redusă, limitată în general la regiunea Mării Negre. S-a subliniat, de asemenea, caracterul instrumental al acestui concept pentru Moscova, liderii ruși folosind noțiunea de nou Război Rece pentru a construi statutul de mare putere al Rusiei în mediul internațional. Asocierea cu clasicul Război Rece îi conferă Rusiei anumite atribute (economice, militare, de *soft power*, interne, ideologice etc.), pe care statul nu le posedă în acest moment.

Astfel, acest discurs care face trimitere la un nou Război Rece este o construcție socială folosită de guvernul rus atât pe plan extern, cât și pe plan intern pentru a justifica în fața populației anumite lipsuri economice și sociale la care cetățenii sunt supuși, în opoziție cu creșterea bugetului pentru apărare. În ce privește războiul hibrid, s-a subliniat că acest concept este definit diferit de către experții americani, cei ruși sau

sunt privite ca un bloc unitar atât în spațiul ex-sovietic cât și în cel balcanic, unde Rusia ar avea însă abordări diferite. În Ucraina, de exemplu, atât apropierea de UE cât și de NATO este percepută de Moscova ca o amenințare a intereselor sale strategice.

Conferința s-a încheiat cu masa rotundă „Moldova between hopes and setbacks” (Moldova între speranțe și decepții), la care au participat fostul prim-ministru moldovean Ion Sturza; Cornel Ciurea – expert la Institutul pentru Studii Europene din Chișinău; Sorin Ioniță – președintele *think-tankului* românesc „Expert Forum” și pe care am moderat-o. Principalele teme de discuție au fost opțiunile geopolitice ale Moldovei și problema

Aspect din timpul desfășurării conferinței

cercetătorii din țările est-europene.

Conferința academică internațională „Instrumentalizing the recent past in foreign policy. The legitimization of external intervention in the former Soviet space” a fost organizată cu sprijinul Unității Executive pentru Finanțarea Învățământului Superior, a Cercetării, Dezvoltării și Inovării, CNCS-UEFISCDI, prin proiectul PN-II-RU-TE-2014-4- 0534.

În cadrul conferinței s-a discutat, de asemenea, despre posibilul interes al Rusiei ca state din Balcanii de Vest (în particular, Serbia și Muntenegru) să adere sau nu la Uniunea Europeană; dar și despre faptul că NATO și UE

Transnistriei. S-a argumentat că Moldova nu poate obține integrarea în blocul comunitar fără a rezolva problema Transnistriei, care reprezintă o sursă de instabilitate și propagandă, și fără a reforma o falie a guvernului pe care în prezent nimeni nu înfrânge să o conteste. Totodată, s-a amintit faptul că dihotomia Est-Vest, deși prezentă în spațiul public, nu este o axă conceptuală exclusivă. Cu alte cuvinte, în contextul campaniei electorale pentru alegerile prezidențiale din Moldova, opțiunea geopolitică Rusia versus Uniunea Europeană a fost concurată serios de opțiunea pro-Plahotniuc, respectiv anti-Plahotniuc.

Dr. Vasile ROTARU

„MAGAZIN ISTORIC – 50 DE ANI“

La aniversarea a 50 de ani de la apariție, revista *Magazin istoric* vă propune un concurs care să vă permită să revedeți colecția. Vor fi cinci seturi de întrebări, a câte zece întrebări, câte una pentru fiecare an de apariție. Cei care doresc să participe trebuie să trimită toate răspunsurile o dată, la sfârșitul concursului. Vor fi luate în considerare răspunsurile corecte primite sosit la redacție cu ultima dată a expediției poștale în ziua de 15 august 2017.

Adresa noastră: *Magazin istoric*, C.P. 15 – 702, Of. P. 15, sect. 1, București sau email: mistoric@gmail.com.

Răspunsurile corecte vor fi publicate în numărul din luna septembrie, iar câștigătorii în cel din luna octombrie.

Se vor acorda următoarele premii:

- un abonament pe viață la revista *Magazin istoric*, ediția tipărită;
- zece abonamente pentru anul 2018 la ediția tipărită;
- 50 abonamente pentru anul 2018 la ediția electronică.

Iată prima serie de întrebări, la care veți găsi răspunsurile în primii zece ani, 1967 – 1976.

1) „Dacă prințul Carol ar fi dispărut din istorie după fapta sa din decembrie 1925, e probabil că aș fi rămas și eu nedumerit asupra resorturilor care l-au aruncat dincolo de graniță și mi-aș fi făurit probabil și eu o legendă neîntemeiată“. Încă din primul număr, *Magazin istoric* a găzduit în paginile sale fragmente din memoriile unor personalități marcante din perioada interbelică, nume cu care mulți cititori se întâlneau, în anii regimului comunist, pentru prima oară. Cum se numea acest om politic, ale cărui gânduri le-am reprodus mai sus?

2) Despre evacuarea tezaurului polonez la începutul celui de Al Doilea Război Mondial prin România s-a scris pentru prima oară după 1947 în revista *Magazin istoric*. Cum se numeau cei doi autori?

3) Constant, revista *Magazin istoric* a publicat în paginile sale articole despre enigme ale istoriei. În cadrul acestei rubrici, Constantin Rezachevici a scris despre misterul aducerii la Mănăstirea Târgoviște a capului unuia dintre cei mai importanți voievozi ai istoriei noastre. Despre ce voievod era vorba?

4) O rubrică nouă era creată în paginile revistei *Magazin istoric*. Primul articol îl avea drept personaj principal pe Caius Iulius Caesar. Cum se numea rubrica?

5) Un mare istoric și filosof al istoriei – britanic – îi acorda un interviu lui Cristian Popișteanu, în care menționa că misiunea istoricului este de a ajuta generațiile prezente să nu repete greșelile trecutului. Despre cine este vorba?

6) O preocupare constantă a revistei a fost să găzduiască în paginile sale contribuțiile unor istorici importanți din alte țări. Leandros Vranoussis scria pentru *Magazin istoric* un articol despre un important domnitor al Țării Românești. Cum se numea acesta?

7) Cronica lui Jean Froissart era prezentată cititorilor revistei de un mare medievist român. Cum se numea acesta?

8) Lucian Boia publica în revista *Magazin istoric* un interviu cu un cunoscut istoric american, care mărturisea că „apropierea mea de România a fost un proces constant“. Despre cine este vorba?

9) În paginile revistei *Magazin istoric* apărea un articol despre viața lui Ștefan Bogdan, un principe moldovean la Curtea regelui Iacob I Stuart. Cine era autorul articolului?

10) În februarie 1976, în revista *Magazin istoric* apărea un articol în care se vorbea despre mișcările de proteste ale românilor din Basarabia față de anexarea acestui teritoriu românesc în 1812 de Rusia. Ceea ce cititorii revistei de atunci nu au știut a fost faptul că autorul articolului a fost convocat la Secția de presă și propagandă a C.C. al P.C.R. pentru a da socoteală cum și-a permis să facă astfel de afirmații. Cum se numea acel istoric?

FĂURAR

7

1901. Regina Wilhelmina a Olandei se căsătorește în Marea Biserică din Haga cu ducele Heinrich von Mecklenburg-Schwerin. Tânărul ofițer de 25 de ani, blond, foarte frumos, pe care l-a cunoscut cu un an înainte la o căsătorie din familia mamei sale, coboară dintr-o veche familie germană, din secolul al XII-lea. Dragostea nu-și prea găsește loc în mariajul reginei autoritare cu un bărbat amator de sexul frumos. Foarte curând izbucnesc neînțelegeri, chiar și în public. Președintele american Theodore Roosevelt își va aminti multă vreme insultele aruncate de regină prințului consort, care, de altfel, nu este trecut pe lista civilă. La nașterea fiicei lor Juliana, în 1909, care va urma la domnie, prințul lasă să-i scape un regret în fața prim-ministrului: „păcat că e fată”. Interlocutorul îl liniștește, spunându-i că poporul e fericit să aibă o a doua regină. „Nu la asta mă gândesc, ci la bietul bărbat care va fi într-o zi, la rândul lui, prinț consort”.

13

1522. În cadrul primei călătorii în jurul lumii, a portughezului Fernando Magellan (1519 – 1522), corabia „Victoria”, condusă de Sebastian del Cano, care încheie expediția, pleacă din insula Tidore, transportând spre patrie 700 de chintale de condimente. Este o corabie veche, zdruncinată din toate încheieturile, și are un echipaj sleit de puteri. Traversează totuși Oceanul Indian, ocolind Africa pe la sud, și, după cinci luni, ajunge în Insulele Capului Verde cu 31 de oameni în viață, în loc de 47, cu câți plecase. În septembrie ancorează în apele portului Sevilla, de unde Magellan, care murise în Filipine, plecase cu trei ani în urmă.

19

1864. În Statele Unite se înființează societatea secretă „Cavalerii lui Pythias”, denumire inspirată dintr-o veche legendă grecească, menționată de istoricul Valerius Maximus. Participând la un complot împotriva lui Dionysios, tiranul Siracuzei (405 – 367 î.H.), Pythias este condamnat la moarte. Înainte de execuție, el cere să-și mai vadă o dată familia, după care promite că se va întoarce. Neîncrezător, tiranul îi refuză cererea. Prietenul cel mai bun al lui Pythias, Damon, se oferă să stea cheazășie și, în cazul că Pythias nu va reveni, să moară în locul lui. Pythias pleacă departe și, în ziua stabilită, soarele se apropie de apus și el nu reușește să fie prezent în fața tiranului. Se pregătea deja execuția lui Damon, când se aude vocea disperată a lui Pythias. Cere să se oprească totul, pentru că a revenit. Dionysios este atât de mișcat de prietenia celor doi, încât îl iartă pe condamnat și, în versiunea lui Schiller, spune: „Permiteți-mi să fiu al treilea în prietenia voastră”. „Cavalerii lui Pythias” – numără zeci de mii de membri, între care președinții Abraham Lincoln și Franklin Roosevelt – are la bază două principii, prietenia și loialitatea.

21

1962. Constatând evaziunea capitalurilor franceze către Principatul de Monaco, Franța solicită revizuirea convențiilor economice existente între cele două părți și, mai ales, alinierea sistemului fiscal din Monaco la cel al Franței. Rainier, suveranul monegasc, refuză. Se declanșează astfel un serios conflict diplomatic, alimentat cu altercații, în cursul cărora prințul își exprimă nemulțumirea „în termeni puțin compatibili cu eticheta Curților”, după cum scrie eufemistic cotidianul *Le Monde*. Franța ripostează cu o blocadă vamală, care asfixiază Monaco și amenință să întrerupă aprovizionarea cu apă, gaz și electricitate. „Au luat o bombă atomică pentru a strivi o muscă”, se indignează prințul Rainier, care nu are de gând să cedeze. „Dacă Franța ne taie hrana [...], vom bea apă de mare transformată în apă dulce și ne vom aduce cele necesare traiului cu vapoarele. Voi lupta până la capăt. Nu trebuie să mi se ceară să semnez cu însumi condamnarea la moarte a țării mele”. Războiul economic Charles de Gaulle – Rainier se încheie prin negocieri furtunoase și, în 1963, printr-o Convenție ce stabilește o deosebire fiscală între naționali și rezidenți și suprimă exonerările francezilor rezidenți în Principat.

Tetrat, care de la venirea în escadrilă „îmi reproșă zilnic că este desconsiderat, nefiind luat în misiune, și că va cere plecarea din aviație dacă va continua să rămână nefolosit“.

Față de zelul său tineresc, comandantul grupului a căutat să-l tempereze, asigurându-l că-i va veni și lui rândul, întrucât erau cinci observatori aerieni și numai trei piloți. A insistat mult, încât locotenentul aviator Gh. Negrescu i-a promis că, la prima ieșire pe front, îl va lua la bord ca observator.

Gheorghe Negrescu, fotografie din vremea când era comandantul Grupului 2 Escadriile...

În aceea zi, căpitanul de cavalerie av. Andrei Popovici luase dejunul cu locotenentul av. Gheorghe Negrescu. Erau prieteni și camarazi de mulți ani. Căpitanul Popovici luptase până atunci în Divizia 1 Cavalerie, după ce fusese îndepărtat din aviație de locotenent-colonelul C. Găvănescul, comandantul Corpului de Aviație român. Rechemat în aviație, se îndrepta spre București, de unde pleca la Tecuci, cu misiunea să organizeze un nou centru aeronautic.

La ora 13.00, echipajul format din locotenent av. Gheorghe Negrescu și sublocotenent Iulius Tetrat a decolat și, după ce avionul F.40 armat cu o mitralieră Hotchkiss de calibru 8 mm a luat înălțime, s-a îndreptat spre Câmpulung. Ce s-a întâmplat în timpul

zborului aflăm din însemnările pilotului Gh. Negrescu.

„Deși avusesem bucuria de a-l vedea pe prietenul Andrei Popovici, reîntors la aviație, și dejunul la popotă fusese foarte bun, căci se preparase sub privirea atentă a locotenentului observator Jean Chirițescu, un mare talent în arta culinară, totuși eram indispus. Nu eram bolnav, dar de dimineață aveam o indispoziție inexplicabilă... și dacă n-ar fi fost ideea de a-mi împlini datoria și rușinea față de subalterni, de a nu le da un exemplu prost stricând o regulă stabilită, n-aș fi plecat în zbor în această zi și aș fi trimis pe unul dintre subalternii mei în misiune. Dar am înfruntat răul și indispoziția din mine și am plecat, căci era rândul meu...“

După ce aparatul Farman 40 a trecut de Târgoviște, a urcat mereu, urmând Valea Dâmboviței, care ducea direct în zona ce trebuia explorată. Pilotul s-a oprit la 3.000 m spre a fi sub plafonul norilor cumulus, care produceau serioase goluri de aer. La nord de defileul Stoenesti se vedea dealul Mateiaș, în jurul căruia se observau licăriri ce nu puteau fi decât exploziile unor proiectile de artilerie. Spre apus, deasupra Văii Târgului, „mi s-a părut că zăresc un punct mobil la aceeași înălțime cu mine, pe care l-am urmărit câțva timp spre a mă convinge dacă nu era un avion, atrăgând atenția lui Tetrat, instalat în fața mea, în locul observatorului. El însă n-a înțeles ce vroiam să-i spun. Vedeam la stânga Câmpulungul, căci eram aproape la verticala dealului Mățău, când am auzit din spate o răpăială sacadată, nemaiauzită până atunci și pe care nu puteam să o confund cu o proastă funcționare de motor.

Întorc instinctiv capul și zăresc în spate un avion inamic, care atacase prin surprindere. Virez imediat la stânga cât mai scurt, să-i fac față, și strig observatorului meu: «Mitraliera, trage!». În timpul virajului s-a auzit o a doua răpăială, care a fost a doua salvă trasă de inamic în noi, după care am observat fluturând bucățele din pânza avionului meu. Apoi, avionul inamic degajează și dispare, în timp ce trepidații serioase la avion și neregularități în funcționarea motorului mă obligă să reduc gazele și încep a coborî în lungul văii Dâmboviței spre sud, apoi să tai contactul de teama vreunui incendiu și să zbor planat...

IULIUS TETRAT

Prof. dr. VALERIU AVRAM

A fost primul ofițer aviator român căzut la datorie într-o luptă aeriană cu un avion german.

S-a născut la 14 august 1896, în orașul Râmnicu Sărat. A primit o educație deosebită. Tatăl era general de cavalerie. Inițial, fiul a urmat cariera părintelui, absolvind Școala de ofițeri de cavalerie la 1 iulie 1916. Avansat la gradul de sublocotenent, a fost repartizat la Regimentul 5 Roșiori, unitate în care au slujit și alți viitori zburători, care vor lupta cu mult curaj în anii războiului de întregire națională.

Atras de miracolul zborului, a cerut transferul la aviație, armă care ducea lipsă de personal navigant și de deservire. A urmat un curs sumar de observator aerian, fără să primească brevetul, fiind repartizat la Grupul 2 escadrile, unitate care se subordona Armatei 2.

La 28 septembrie 1916 s-au prezentat la grup. „Am primit trei ofițeri observatori formați în pripă la școala constituită ad-hoc la Băneasa. Aceștia au fost: locotenentul Ferderber și sublocotenentii Beștely și Tetrat din Cavalerie. La aceștia s-a adăugat un voluntar, sublocotenentul de administrație Bădulescu Dumitru, care urma să ia în primire casieria grupului, dar fiind prea inimos, stătea mai mult printre avioane și nu pierdea ocazia să nu se roage ca să-l luăm în zbor, ca observator sau mitralior... Cu toată bunăvoința lor de a fi utili, acești patru ofițeri erau neformați” – nota în memorii generalul av. ing. Gheorghe Negrescu, pe atunci comandantul Grupului 2 Escadrile.

După o întrerupere de câteva zile necesară reprovizionării și pregătirii unei noi acțiuni,

Corpul 1 Rezervă german a reluat ofensiva în ziua de 21 octombrie 1916, atacând cu Brigada 8 Munte la dreapta, Divizia 12 Bavareză la centru și Divizia 76 Infanterie la stânga. Începea o nouă etapă a bătăliei. Acțiunile inamice s-au concentrat în direcția Nămești și la flancurile dispozitivului român, unde numeroase atacuri și contraatacuri s-au succedat cu violență. Printr-o manevră învâluitoare, trupele Puterilor Centrale au reușit să cucerească în ziua de 26 octombrie 1916 o parte a localității Lerești, care a fost eliberată de trupele române a doua zi.

Personalul navigant al Grupului 2 Escadrile a primit ordin să survoleze zona localității Câmpulung Muscel, spre care înaintau forțele inamice, mai ales că în ultimele două zile o ceață deasă pusese în imposibilitate echipajele grupului să mai execute un zbor, deși Comandamentul Armatei 2 române cerea mereu supravegherea în special a regiunii de la nord de Câmpulung spre Rucăr, unde inamicul dădea atacuri furibunde.

In ziua de 26 octombrie 1916, vremea s-a ameliorat către amiază, cerul rămânea punctat cu nori mari cumulus, cu luminișuri între ei. Fiind rândul comandantului de grup, locotenentul av. ing. Gheorghe Negrescu s-a hotărât să supravegheze zona de nord a orașului Câmpulung. A luat ca observator pe tânărul sublocotenent Iulius

LOCUIŢELE TIP DE PE STRĂZILE LUPEASCĂ ŞI CANDIANO POPESCU

ANDREI RĂZVAN VOINEA

(Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu”,
Bucureşti)

În primul an de funcţionare, 1911, Societatea Comunală pentru Locuinţe Eftine (Magazin istoric, nr. 8, 12/2016) a executat primele trei parcellări de locuinţe tip în Bucureşti cu scopul ameliorării condiţiilor grele de locuire de la periferia de atunci a oraşului: Clucerului, Candiano Popescu şi Lupească. De această dată analizăm aspecte ale istoriei proiectării şi executării parcellărilor de pe străzile Candiano Popescu (în imediata vecinătate a Parcului „Carol”) şi Lupească (actuala stradă Sergent Nufu Ion), în zona Răzoare, care, în ciuda vechimii şi a importanţei simbolice ale acestora, nu au fost clasate pe Lista Monumentelor Istorice. Modificările aduse de proprietarii caselor de-a lungul celor peste 100 de ani confirmă faptul că acestea au fost proiectate iniţial cu minimum de dotări necesare, determinând familiile să şi le adapteze propriilor nevoi la scurt timp după inaugurarea lor.

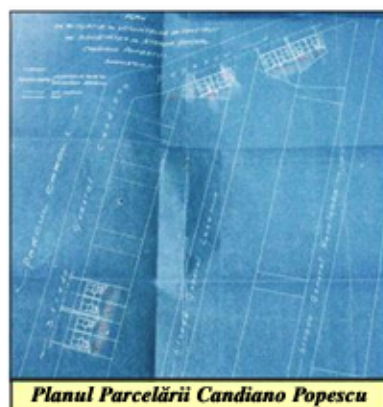

Arhitectul Ioan D. Trajanescu

Una dintre cele mai importante inovaţii pe care Societatea Comunală pentru Locuinţe Eftine le-a implementat de-a lungul existenţei consta în adoptarea tehnicii lotizării terenului în parcele egale şi dispunerea caselor la distanţe egale. Scopul lotizării era acela de a permite aerisirea şi expunerea constantă a caselor la soare, evitând astfel pericolul igrasiei. Inginerul Cincinat Sfinţescu, unul dintre reformatorii constanţi şi un apropiat al Societăţii, sublinia importanţa tehnicii lotizării în construcţia locuinţelor sociale, de ea depinzând „economia locuinţei, igiena şi es-

tetica ansamblului.” Tot el afirma că bucureşteanul „nu iubeşte locuinţa cu etaj”, optând astfel pentru construirea locuinţelor cu un singur nivel şi înconjurarea acestora cu o

grădiniţă. De asemenea, cooperarea arhitectului Ioan D. Trajanescu a însemnat şi implementarea stilului neo-românesc, chiar dacă într-o variantă simplificată.

Planul Parcelării Candiano Popescu

În februarie 1911, Societatea a cerut Primăriei aprobarea pentru construirea imobilelor de pe strada Candiano Popescu şi parcelarea terenurilor de pe străzile Lupească şi Clucerului. Strada Lupească se găsea în sectorul I, ocolul IV, lângă Fabrica de Bazalt, iar locuinţele urma a fi vândute lucrătorilor. Planurile erau ataşate scrisorii trimise de directorul Societăţii Comonale pentru Locuinţe

Scoboram deci, dar nu vedeam nicăieri un loc unde aş fi putut aşeza avionul fără să-l sfărâm şi odată cu el şi echipajul. M-am îndreptat în lungul Văii Dâmboviţei, hotărât a pune avionul chiar în patul râului, unde speram să scap mai ieftin, şi-l menţineam la panta limită de planare spre a mă apropia mai mult de locurile unde valea se lărgea. După ce am depăşit defileul Stoenesti, altimetru meu mai marca încă 1.000 m. Am zărit atunci în depărtare un sat şi la marginea de nord un loc, o arătură ceva mai mare, unde am apreciat că voi putea ateriza.

Eram de un calm desăvârşit, poate ca niciodată, dar atenţia mea [era] încordată. Înălţimea mi-a fost suficientă, ca să ajung aproape de acel loc, o porumbişte cu coceni tăiaţi. Spre apus era Dâmboviţa cu malul abrupt; spre răsărit un deal împădurit, iar de jur împrejur livezi de pruni şi alţi pomi roditori.

Atingând aproape vârful dealului împădurit de la răsărit, strecurându-mă printre pomi şi aproape de pământ culcând câţiva pomi mai mici, am reuşit să pun avionul pe pământ şi să-l opresc la câţiva metri de râpa Dâmboviţei. Din cauza unui muşuroi mai mare, o roată de la trenul de aterizare a cedat şi avionul s-a oprit totuşi aplecat pe o parte şi în bot. Sărind repede din avion, am strigat la Tetrat să sară şi el, dar văzând că nu răspunde, l-am scuturat şi atunci... am trecut prin cel mai greu moment din viaţa mea. Sublocotenentul Tetrat zăcea neînsufleţit la locul lui. La a doua rafală, un glonţ inamic, intrând prin umărul stâng, traversând tot trupul său tânăr la nivelul inimii,

a ieşit prin umărul drept. Moartea fusese fulgerătoare!

Ajutat de oamenii din satul Voineşti, căci la marginea acestui sat găsisem loc de aterizare, l-am scos din carlinga avionului şi l-am transportat la spitalul aflat în acel sat, după ce am examinat avionul care era atins de peste 40 de gloanţe, dintre care două avariaseră ventilatorul motorului, producând trepidaţii puternice, care m-au determinat să opresc motorul. Numeroase gloanţe sfărtecaseră jumătate din longeronul din faţa aripii superioare a avionului, longeron care era pe jumătate tăiat ca de un fierăstrău. A fost o minune că aripa nu a cedat în zborul de coborâre...

Astfel s-a încheiat primul şi ultimul zbor al tânărului şi nerăbdătorului sublocotenent observator Tetrat Iulius, fiul generalului Tetrat, care lupta în Oltenia.

Am telefonat la aerodromul de la Băicoi de unde a venit o camionetă cu care am transportat rămăşiţele pământeşti ale lui Tetrat la Băicoi şi de aici la familia sa.

A fost înmormântat la Râmnicu Sărat. Împlinise în august 20 de ani. A fost citat prin Înaltul Ordin de Zi nr. 16/1916, care sublinia, printre altele: „Sublocotenentul observator Tetrat Iulius, în cursul unei lupte aeriene cu un avion inamic deasupra Carpaţilor, a dovedit o bravură fără seamăn şi un mare dispreţ de moarte. Dat la Marele Cartier General, azi 7 noiembrie 1916, Ferdinand I.” Această citare echivala cu decorarea cu Ordinul „Mihai Viteazul”, clasa a III-a, căci pe atunci nu se luase obiceiul decorării „post-mortem”. ■

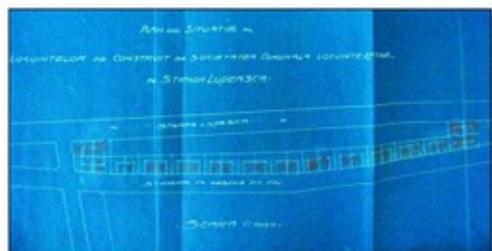

... şi la comanda unui avion Farman 40

**Radio
România
Bucureşti fm** [98,3 FM]

pe strada Sergeant Nuțu Ion nu sunt retrase de la aliniament. În 1922, pe terenul liber de pe strada Sebastian, Societatea proiecta o serie de cinci case cuplate (așadar zece locuințe). La conducerea Societății era inginerul N.I. Georgescu, iar arhitectul Fr. Reiss a proiectat casele tip B și B1 cu pivniță și parter din zid acoperit cu metal. Casele au rezistat fără probleme cutremurelor din 1940 și 1977. Mărturiile locuitorilor menționează că printre aceștia se numărau și mulți ceferiști.

In anii următori, Societatea a proiectat și executat tot mai puține locuințe pentru clasele vulnerabile, ridicând prețurile și distribuind locuințele mem-

Planul parcelării Lupească, 1911 (stânga), fotografie a locuințelor de pe strada Lupească (sus) și casă de pe strada Sergeant Nuțu Ion

brilor unor clase sociale care și le puteau permite oricum. Referindu-se la proiectele din 1911, medicul-șef al Bucureștiului, Orleanu, aprecia efortul Societății, dar atrăgea atenția asupra unor detalii importante: „este drept că Societatea Comunală pentru construirea de case economice aduce ajutor populațiunii nevoiașе prin faptul că construiește case

efține, dar dacă cercetăm îndeaproape cum stau lucrurile, vom vedea că cei mai mulți sunt oameni cu oarecare stare materială bunicică și că ar fi putut

să-și construiască o casă la mahala, pe când familiile muncitoare, despre care vorbesc, se găsesc cu totul lipsite de mijloace...“. După finalizarea acestor proiecte, la începutul anului 1912, Societatea a încheiat parteneriate cu Căile Ferate Române, Regia Monopolurilor Statului și Ministerul de Război pentru construirea de locuințe. ■

GEMENII ALEXANDRU ȘI ION LAPEDATU

(Urmare din p. 15)

Sunt un privilegiat, unul care am reușit să adun, în răgazul a peste patru decenii, mărturii directe ale descendenților mai ales ale celor două fiice, Mica și Pica din numeroasele întâlniri acasă la acestea, pe Feleac, str. Bolin-

tineanu, ori în apartamentul de la Obor din București, dovezile care recompun în bună măsură viața și opera gemenilor Lapedatu.

Am fost așadar adoptat și am trăit în apropierea unei atmosfere familiale de respect pios, filial, cunoscând detalii care personalizau orice demers. Le voi rămâne, așadar, familiilor Macavei și Maior mereu recunoscător. Iar Academiei Române îi port o mare recunoștință pentru omagierea la 12 septembrie 2016 a 140 de ani de la nașterea fraților Lapedatu.

Celor doi nepoți, Ioana Alexandra Wild și Dan Macavei, Fundației Lapedatu, fondată de ei, și Alianței Civice, prin doamna Ana Blandiana, care au contribuit la punerea în format electronic a lucrărilor gemenilor, le sunt adânc recunoscător.

Viața, faptele și opera lor, evocate aici, întăresc convingerea că meritele sunt recunoscute, iar modelele de conduită ireproșabilă nu rămân uitate. Ce lecție magistrală oferă asemenea modele și cât de valabile și acum sunt ele! ■

Eftine, A.G. Ioachimescu, primarului Dem. Dobrescu. La începutul anului 1911, Societatea stabilea prin concurs cele patru tipuri de locuințe, A, B, C, D, pe care urma să le execute în parcelările de locuințe tip. Arhivele nu stabilesc cu precizie dacă Ernest Doneaud (arhitectul caselor de pe strada Lănăriei) a proiectat casele de pe strada Candiano Popescu sau noul arhitect al Societății, Ioan D. Trajanescu, (așa cum menționează inginerul Cincinat Sfințescu în 1933).

Aprobarea planurilor însemna deschiderea concomitentă a celor trei șantiere. Astfel, în imediata vecinătate a străzii Lănăriei, pe strada Candiano Popescu, unde Consiliul Comunal construisese în 1909 primele locuințe pentru muncitori, Societatea hotărâa construirea a zece locuințe cuplate. Primele dintre acestea, două imobile cuplate (patru locuințe), se găsesc la jumătatea străzii Candiano Popescu, unde arhitectul a întrebuițat planurile B1 (parter, patru camere și o sală, cu o suprafață de 76 m²). Următoarele trei grupuri (șase locuințe) au fost proiectate la intersecția cu strada General Lecca și erau case cu

Casă tip B1 pe strada Candiano Popescu și planul acesteia

parter și etaj. Casele sunt asemănătoare cu cele de pe strada Lănăriei, cu învelitoare din țigle și obloane (față de cele de pe strada Clucerului, învelite cu eternit) și cu ancadramentele semicirculare la ferestre, ușor observabile atât la cele cu parter, cât și la cele cu etaj. Casele sunt înconjurate de o grădiniță în față, iar intrarea în case se făcea pe fațada laterală. Documentele din arhive nu menționează categoriile profesionale ale primilor locuitori.

În paralel cu construirea caselor de pe strada Candiano Popescu, Societatea demara proiectul de pe strada Lupească, la intersecția între Drumul Sării și Răzoare. Planul de parcelare consemna construirea a 30 de locuințe, cuplate câte două (11 grupuri) sau câte patru (două grupuri). În primul rând, arhitecții și urbanistii Societății împreună cu Primăria au adus schimbări importante străzii Lupească și au scindat-o în două porțiuni: Lupeasca Nouă, în prelungirea

străzii existente (astăzi Sebastian) și Lupeasca Veche, lângă Fabrica de Bazalt, redenumită Sergent Nuțu Ion. Societatea a construit casele în două etape: primele case au fost construite pe strada Sergent Nuțu Ion, iar în 1922,

Societatea le-a proiectat și executat și pe cele cu fațada spre strada Sebastian. Astfel, casele de pe Nuțu Ion poartă semnătura lui Ioan D. Trajanescu, în timp ce arhitectul Fr. Reiss este autorul celor de pe strada Sebastian. Inginerul Cincinat Sfințescu

menționa faptul că proiectele din 1911 erau tipul A, parter cu două camere și cu o săliță (circa 48 m², în grupe de câte două sau patru locuințe) și tipul B (parter, trei camere și o sală, circa 72 m²). O locuință de tip A costa 3.000 lei, iar tipul B costa 4.350 lei, în condițiile în care salariile muncitorilor și ale micilor funcționari se încadrau între 80 și 200 lei pe lună, iar chiria lunară ajungea la 30 – 40 lei. Beneficiarii își puteau cumpăra casele în rate, după achitarea unui avans de 10%, însă arhivele nu păstrează numele sau ocupația primilor locatari. Casele au fost construite din beton, zidăria a fost realizată din cărămidă, acoperișul din eternit sau din tablă, iar tâmplăria din lemn de brad. În septembrie 1911, Primăria număra aceste locuințe, prin instalarea tăblițelor care se mai văd și astăzi, realiza lucrările de apă și canal și pava strada cu bolovani de râu. Spre deosebire de cele de pe Candiano și Clucerului, casele de

matică la 25 noiembrie 1697, când a fost trimis să dea de urma lui Gheorghe Castriotul, solul lui Brâncoveanu pe lângă țarul Rusiei, Petru I. Castriotul nu ajunsese la Moscova, fiind reținut de hatmanul ucrainean Ivan Mazepa (*Magazin istoric*, nr. 4/1994), la Baturin, în octombrie 1697.

Castriotul și Corbea au primit aprobarea țarului de a se prezenta la Moscova la 31 decembrie 1697, iar după întâlnire țarul a poruncit ca Gheorghe Castriotul să fie reținut în capitala rusă, trimițându-l pe Corbea înapoi la Brâncoveanu cu o scrisoare de încurajare pentru domn și două blănuri de samur ca dar.

Țarul îi cerea lui Brâncoveanu să îi trimită meșteri

Ivan Mazepa

David Corbea a fost trimis în anul 1698 în Polonia, la Curtea regelui August al II-lea, pentru a afla poziția monarhului în eventualitatea luptei cu Poarta Otomană. Dar

scrisoarea a fost greșit înțeleasă de regele polonez, care a luat bunicele intenții de prietenie drept... închinare și supunere! August al II-lea dorea să-și extindă hegemonia în regiunea Dunării, în dauna rușilor. Corbea s-a adresat, în taină, ambasadorului țarului Petru I la Varșovia, Aleksei Nikitin, spunându-i despre proiectele regelui polon.

August al II-lea a dorit supunerea Țării Românești, folosind tactica austriacă din

Transilvania. Primul pas – armatele poloneze pătrundeau pe teritoriul Moldovei și al Țării Românești, iernau în aceste locuri, ocupând *de facto* teritoriul. Dar Brâncoveanu a refuzat pătrunderea oștilor poloneze și năzuințele regelui s-au împotmolit.

Între anii 1698 și 1700, Teodor și David Corbea au fost trimiși în Brașovul natal, să cumpere o casă pentru domn.

La 6 septembrie 1702, caeușul David Corbea a ajuns la Moscova, având asupra sa scrisoarea prin care domnul Țării Românești își arăta întregul devotament față de politica țarului. David Corbea a purtat o susținută corespondență diplomatică și cu frații Cantacuzino, stolnicul Constantin și spătarul Mihai, dar și cu nepotul lor, Toma Cantacuzino postelnicul. Prin intermediul său, cei trei Cantacuzini i-au transmis țarului informații importante cu privire la situația politico-militară din Imperiul Otoman.

La 6 decembrie 1702, David Corbea îl informa pe cancelarul Feodor Alekseevici Golovin despre întrunirea pan-ortodoxă de la București, cu participarea patriarhului Dositei al II-lea Nottara. Țarul a fost rugat de reprezentanții celor trei Țări Române, inclusiv din Transilvania, și de toți creștinii din Balcani să-și ia sub ocrotire și să-și izbăvească de jugul otoman și de exploatarea „papistașă” a Habsburgilor.

David Corbea a dus țarului, aflat la Voronej, acest mesaj, însoțit fiind de spătarul Nicolae Milescu. Corbea i-a cerut țarului ajutor pentru Biserica Ortodoxă Română din Brașov, angajată într-o aprigă

Țarul îi cerea lui Constantin Brâncoveanu meșteri pentru flotă

greci constructori de corăbii, pentru construirea flotei rusești. Brâncoveanu l-a retrimis în august 1698 pe Teodor Corbea la Moscova, însoțit de meșterul constructor de corăbii Hristofor Constantinov. Se va întoarce curând în Țara Românească, împreună cu maistrul Zgur Stilev, un grec din Nejin, ce avea misiunea de a aduce la Moscova 50 de constructori de nave.

Regele polon August al II-lea

FRĂȚII CORBEA ÎN SLUJBA LUI CONSTANTIN BRÂNCOVEANU ȘI PETRU I

ANDREI ALEXANDRU CĂPUȘAN

Constantin Brâncoveanu, domn în Țara Românească (1688 – 1714), avea în Cancelaria domnească dieci specializați în limbile latină și italiană (Giovanni Candido Romano, Antonio Maria del Chiaro), germană (Ladislau Teodor Dindar, Peter Griener, Bartolomeo Ferrati), poloneză (Andreas și Nicolaus Wolff), turco-osmană (clucerul Afenduli), maghiară și rusă (frații din Șcheii Brașovului: David, Teodor și Matei Corbea).

Constantin Brâncoveanu cu patru fii în partea stângă a frescei, iar în partea dreaptă soția, Doamna Maria, cu șase dintre fiice; tabloul votiv al Mănăstirii Mamu (județul Vâlcea), refăcută de domnul muntean

Cei trei frați, David, Teodor și Matei Corbea, erau fiii popii Ioan Corbea „gocimanul” (administrator al unei biserici), care le-a dat o educație aleasă. David și Teodor au fost trimiși la Lavropceersk (Mănăstirea Peșterilor) din Kiev pentru a studia latina, maghiara și rusa. David (1667 – 1707), fratele cel mare, a fost jurat epitrop al Bisericii „Sfântul Nicolae” din Șcheii Brașovului.

Odată cu ocuparea Transilvaniei de austrieci, cei trei frați Corbea s-au numărat printre cei ce au opus rezistență ocupației militare habsburgice (1688), dar, în final, au trecut munții, căutând adăpost în Țara Românească, la Constantin Brâncoveanu.

Hrisovul lui Constantin Brâncoveanu din 21 iunie 1690 îl menționează pe

David brașoveanul „care s-a așăzat cu șăderea lui în țara Domnii mele” și care era „om străin și aflându-se cu slujbă pe lângă cinstitul și credinciosul boiarinul Domnii mele Mihai Cantacuzino vel spătar”, fiind ceauș (dregător mărunț) în oastea Țării Românești.

Mihai Cantacuzino l-a apreciat, recomandându-l domnului, care l-a luat la Can-

celaria domnească, împreună cu frații săi mai mici Teodor (1670 – 1725) și Matei. Pe Teodor, fratele mijlociu, domnul l-a numit „pisar unguresc”, adică tălmăci și scriitor de acte în limba maghiară, dar și în latină și slavo-rusă. La insistențele domnului și cu sprijinul financiar al episcopului Mitrofan al Buzăului, Teodor Corbea a alcătuit, la sfârșitul veacului al XVII-lea, un dicționar latino-român, destinat uzului diecilor care redactau acte și documente în limba latină *Dictiones latinae cum Valachica interpretatione*, lucrare păstrată în manuscris.

În misiune la țară

Teodor Corbea și-a început activitatea diplo-

Biserica „Sfântul Nicolae” din Șcheii Brașovului

Corbea și Francisc s-au întâlnit la Ungvár și au convenit foarte repede asupra textului proiectului. Din Ungaria, David Corbea îi expedia, la 20 iulie 1707, noului cancelar Gavriil Ivanovici Golovkin, care îi urmărea lui Golovkin, un raport despre modul cum își îndeplinea misiunea. În drum spre Moscova s-a îmbolnăvit grav și la Varșovia, la 11 august 1707, a murit subit.

Tratatul perfectat cu principele Transilvaniei a fost semnat la Varșovia, la 14 septembrie. David Corbea a fost înmormântat, cu onoruri militare deosebite, la Lavropersk din Kiev, din cortegiul funerar făcând parte țarul cu toată Curtea. La 22 august, cancelarul Golovkin expedia scrisori de condoleanțe domnului Țării Românești, Constantin Brâncoveanu, și stolnicului Constantin Cantacuzino, exprimându-și regretul pentru „moartea unui bărbat atât de minunat”, rugându-l să

aibă grijă de văduva și de copiii acestuia.

Locul ceașului David a fost luat de fratele mai mic, Teodor Corbea, logofăt de taină și secretar al domnitorului Constantin Brâncoveanu, dar și un apropiat al fraților Cantacuzino. În anii 1707 – 1711, Teodor Corbea a fost trimis de mai multe ori la Curtea lui Petru I, în calitate de servitor fidel al intereselor familiei Cantacuzino și mai puțin ca slujitor domnesc și diplomat al lui Brâncoveanu. Prin el, Cantacuzinii au avut o corespondență confidențială directă cu țarul și cu cancelarul Golovkin, peste capul domnului.

După războiul ruso-otoman, din 1710 – 1711, încheiat cu dezastrul armatei ruse la Stănilești pe Prut și pacea de la Vadul Hușilor (iulie 1711), Teodor Corbea a luat calea pribegiei, stabilindu-se în Rusia.

Brâncoveanu s-a răzbunat pentru „trădarea” lui Teodor Corbea pe Ilinca, cumnata lui și văduva lui David, și pe fiul ei, Pastia, cărora le-a confiscat pământurile și bunurile. Pastia, prevenit la timp, a fugit în Rusia, la unchiul său.

Teodor Corbea, alături de Matei și de nepotul lor Pastia, s-au stabilit la Kiev. Au primit din partea țarului o moșie în Ucraina. Spre sfârșitul vieții, Teodor Corbea s-a dedicat activității literare, scriind *Psal-tirea în versuri*, lucrare închinată „prea milostivului meu stăpân, Piotr Andreevici cel dintâi [Tolstoi]”. Manuscrisul a fost dăruit de autor Bisericii „Sfântul Nicolae” din Șcheii Brașovului. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 martie 2017, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– La ce spital a urmat cursurile de infirmieră voluntară
Colette Lahovary Plagino?

Răspunsul corect la Blitz... Concursul din luna decembrie 2016 este:
În localitatea Hust

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de domnul **Ionuț Diaconescu, din Galați**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2017.

Adresa noastră: **Magazin istoric, C.P. 15 – 702, Of. P. 15, sect. 1, București**

Cancellarul Golovin...

dispută cu Biserica Unită. Țarul l-a oprit pe David la Moscova și a intervenit pe lângă Leopold I în favoarea Bisericii din Brașov.

Tot David Corbea a fost cel care l-a informat, în 1703, pe țar de vizita lui Brâncoveanu la Istanbul, spre a se apăra împotriva părilor rivalilor săi și astfel și-a salvat domnia cu diplomatie și mulți bani.

La întoarcere, Brâncoveanu l-a trimis pe Teodor Corbea la Moscova, cu o scrisoare în care îi descria țarului drumul la Sublima Poartă și rezultatele obținute. Teodor Corbea a informat Cancelaria țarului, Departamentul de Stat al Soliilor, despre situația tulbură din Imperiul Otoman, unde sultanul Mustafa al II-lea tocmai fusese răsturnat de la domnie. David Corbea a ajuns reprezentant permanent al Țării Românești la Curtea țarului, Teodor rămâne în slujba de curier al fratelui, iar mezinul Matei venise la Moscova tot în slujba lui David.

Între Poartă și Kremlin

Familia Corbea a adus la Moscova veștile depre revolta antihabsburgică condusă de Francisc Rákóczi al II-lea din Transilvania și Ungaria (*Magazin istoric*, nr. 12/2003).

Prin legăturile lor cu patriarhul Ierusalimului, Dositei al II-lea Nottara, cu postelnicul Toma Cantacuzino, capucheaie (reprezentant) al Țării Românești la Istanbul, frații Corbea asigurau transmiterea corespondenței ambasadorului țarului la Poartă, contele Piotr Andreevici Tolstoi.

David Corbea a aflat printre primii despre schimbările de la Istanbul, despre cruzimea, lăcomia și perfidia noului sultan, Ahmed al III-lea. Între timp, Poarta, înștiințată de activitatea ceașului, a cerut rechemarea sa de la Moscova. Țarul nu a fost dispus să accepte rechemarea, spunând că

... țarul Petru I într-o reprezentare alegorică...

ceașul era „demn de funcția sa [...], un fin politician, inteligent și credincios“. Cu un pretext oarecare, Brâncoveanu l-a rechemat totuși în țară.

Țarul i-a trimis în martie 1706 două blănuri de zibelină și și-a manifestat dorința de a-l revedea. Dar Brâncoveanu, pentru a nu supăra Poarta iritată de influența pe care David Corbea o avea asupra țarului, l-a trimis pe Teodor Corbea.

Petru I s-a înfuriat și a insistat că îl voia cu orice preț

pe David Corbea. Domnul a mai încercat o tergiversare, scriindu-i cancelarului rus, la 5 noiembrie, că aștepta „un timp mai prielnic“ pentru trimiterea ceașului în Rusia. Cancelarul i-a replicat dur, la 16 decembrie 1706, spunând că acum e timpul prielnic și că țarul avea nevoie de serviciile ceașului.

Ceașul a plecat în 1707 la Moscova, ducând el scrisoarea domnului în care îi explica țarului cauza întârzierii trimiterii sale. La 20 aprilie 1707, Petru I, printr-o patentă imperială, l-a ridicat la rangul de consilier aulic, în atribuțiile sale intrând și raporturile cu Țara Românească și Moldova. Proaspătul consilier a fost trimis să ia legătura cu Francisc Rákóczi al II-lea și să-i propună o alianță cu Rusia. La 1 iulie a plecat spre Ungaria, să se întâlnească cu principele Transilvaniei, fiind mandatat să poarte negocieri și să încheie, în numele țarului, un tratat cu acesta.

Conform propunerilor țarului, Rákóczi urma să ocupe tronul Poloniei, se angaja să nu poarte tratative cu suedezii, iar țarul îl sprijinea financiar și militar pe noul rege, în cazul unui atac suedez; Transilvania devenea independentă și țarul îi asigura azil politic în caz de nevoie.

... și cancellarul Golovin

Europeni așteaptă să fie primiți la Curtea marelui mogul

prin Canton (astăzi, Guangzhou). Și cum i se dusese vestea de expert în metale și pietre prețioase, a fost solicitat să estimeze valoarea unei piese din colecția împăratului Wanli (1572 – 1620).

Din 1597 și până în 1599 a traversat actualul Vietnam, Cambodgia, Birmania, Siamul (Tailanda de astăzi), coborând până în portul portughez Malacca. Din Ceylon (Sri Lanka) s-a îndreptat spre India, unde a rămas aproape cinci ani. Mulți dintre istoricii locali îl consideră primul francez care a locuit propriu-zis acolo. Spirit neobosit, oricât ar fi fost fascinat de civilizația indiană – pe care a denumit-o „paradisul terestru” –, nu putea rămâne locului. Astfel că întreprinde numeroase călătorii: la Goa, capitala portugheză, aflată în partea vestică a Indiei; în Africa – la Zanzibar, Mombassa, Melinde (Malindi, Kenya). Nimic nu îl sperie, nimic nu i se pare imposibil. Urcă pe cele mai importante înălțimi ale Tibetului, unde se întâlnește cu cel de-al patrulea dalai lama, Yonten Gyatso

(1589 – 1617); coboară apoi spre Cașmir, Samarkand, Kabul și Lahore. Pasiunea pentru diamante l-a împins spre Golkonda (de unde provine și celebrul diamant Koh-i-Nor).

Cum a reușit să facă toate acestea într-un teritoriu aproape interzis occidentalilor?! Răspunsul este simplu: faptul de a fi fost

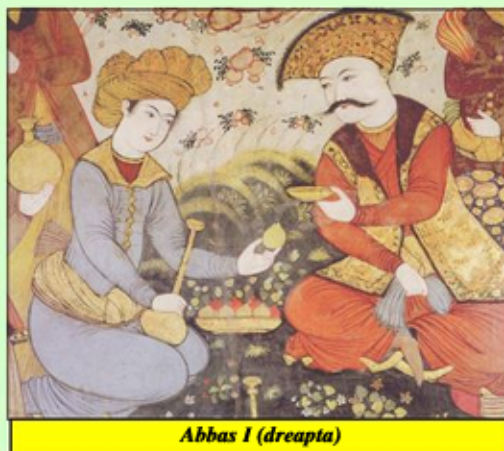
primit, cu toate onorurile, la Curtea marelui mogul Akbar, împăratul Hindustanului (1556 – 1605). Și cum s-a înscris printre extrem de puținii europeni care i-au călcat pragul?! Legăturile apropiate cu iezuiții, în special portughezi (între 1580 și 1640, Portugalia a fost anexată de Spania), i-au fost de mare ajutor; în special un anume Jérôme Xavier (1549 – 1617), nepotul Sfântului François Xavier (1506 – 1552), ambii misionari în Indiile de Nord.

Pierre Malherbe s-a făcut repede remarcat și a fost tratat ca atare. Spirit luminat, dornic de a cunoaște istoria lumii și a-și consolida regatul, Akbar

i-a oferit celui cu care purta lungi conversații pe teme religioase și nu numai doi saci cu galbeni, sumă perfectă pentru a-i asigura un trai de huzur. În 1606, Jahangir, care i-a succedat tatălui la tron după moarte, inițial i-a propus să se stabilească definitiv în provincia Bengal și apoi l-a recomandat șahului Persiei, Abbas I (1588 – 1629). Ispahanul nu l-a impresionat pe breton numai prin locurile și obiceiurile exotice, ci și prin frumusețile... feminine. Se spune că acolo și-ar fi pierdut, cu adevărat, inima. Și cum nu s-a putut hotărî pe care dintre iubite să le ia acasă, le-a ales pe... toate!

Pe un alt plan, Pierre se decisesese însă: trebuia să se întoarcă acasă și să își spună povestea. Peste tot, oricum ar fi călătorit – în șa, pe cai pur sânge sau simple mârtoage; pe spatele încetelor cămile sau ale puternicilor elefanți –, Malherbe a notat tot: obiceiuri și costume; elemente de floră și faună, dar și aspecte legate de tehnici de război sau de extracție a minereurilor prețioase. De pildă, după cum apare în lucrarea pe care a tipărit-o geograful lui Henric al IV-lea, Pierre Berge-

ron (aprox. 1580 – 1637), retranscriindu-i povestirile, a rămas impresionat de luptele cu elefanți. Dar a și trăit, la maximum, fiecare clipă. A legat prietenii; a deprins tainele politicii (în special, strategia portugheză din colonii, pe care a considerat-o, de altfel, fragilă, o porțiță perfectă pentru a permite accesul pe continent și altor puteri); s-a îndrăgostit, lă-

Abbas I (dreapta)

UN PRECURSOR FRANCEZ AL LUI PHILEAS FOGG

DORINA MIHALCEA

Când spunem Ocolul pământului primul lucru ce ne vine în minte este cartea lui Jules Verne. Numele lui Pierre Malherbe nu este o opțiune.

Pierre Malherbe și unul dintre locurile pe care le-a vizitat: minele din Potosi

Guyon Malherbe putea fi considerat un părinte fericit. Poate prea fericit(?!), dacă stăm bine și ne gândim la numeroasa familie pe care trebuia să o întrețină. E drept, afacerile nu îi mergeau prea rău negustorului de pânzeturi din orașelul breton Vitré, dar și 12 guri de hrănit nu erau de ici de colo. Doar că viața i-a surâs mereu și a reușit să-și vadă aproape toate odraslele căsătorite și pe la casele lor. Numai Pierre băiatul născut prin 1570 părea diferit.

Mereu un visător, în căutare de aventură și necunoscut, micuțul a primit o bursă din partea Confreriei comercianților de peste mări, al cărui membru era și Guyon. La doar 12 ani, a ajuns, însoțit de unul

dintre unchi, în orașul andaluz Sanlúcar de Barrameda. Acolo a deprins tainele negoțului, încercând să ducă cât mai departe afacerea de familie.

Doar că locuitorii din Vitré nu doreau să se oprească la teritoriile spaniole, ci visau să câștige și alte piețe, în special cele recent descoperite din Lumea Nouă. Un singur aspect le era împotrivă: edictul regelui Filip al II-lea prin care era interzis oricărui nespagnol să facă negoț cu Mexic sau Peru.

Lui Pierre Malherbe, o simplă lege nu putea să îi stea în cale. Limba o învățase atât de bine, încât trecea lejer drept castillian. Numele și l-a schimbat printr-o simplă învârtire de condei și, iată-l un hidalgo perfect: Pedro Malahierba!

În 1593, la doar câteva luni de la moartea tatălui, îl găsim la bordul unui galion care se îndrepta spre Mexic. La începutul verii, a debarcat la Veracruz, în căutare de noi clienți. Soarta însă i-a pregătit altceva: în loc de piețe de desfacere, a descoperit o mică mină de argint. A luat cu el tot ce putea duce și s-a îndreptat spre Peru. Fascinația pentru zăcămintele prețioase îl subjugase deja, așa că se angajează la o exploatare de aur din Munții Potosi (despre care legende spuneau că ar fi adăpostit în măruntaiele lor atâta bogăție, că ar fi putut fi pavat tot drumul până la... Madrid!). A rămas acolo trei ani.

Din Peru a traversat Pacificul și s-a oprit mai întâi în Filipine. Apoi direcția China,

VIRGINIA WOOLF ȘI ASTRONOMIA

DOINA IONESCU

Virginia Woolf (1882 – 1941), născută Adeline Virginia Stephen, face parte din rândul celor mai polivalenți scriitori englezi. Opera sa, alcătuită din nouă romane, 4.000 de scrisori, 400 eseuri și 30 de volume de însemnări zilnice, reflectă nu numai încercări de a introduce tehnici literare noi, moderniste, ci și interesul acestei intelectuale de o vastă erudiție pentru o multitudine de domenii ale cunoașterii, cum ar fi fizica, teoria evoluției, psihanaliza, filosofia științei și, nu în ultimul rând, astronomia.

Pasiunea pentru știință în general și pentru astronomie în particular i-a fost cultivată încă din copilărie de tată, Sir Leslie Stephen, un eminent jurnalist, biograf și istoric victorian. Deși nu a beneficiat de instruire teoretică în niciunul dintre domeniile științelor exacte pentru care mai târziu avea să demonstreze interes, Virginia Woolf a reușit să depășească condiția socială și morală modestă pe care societatea victoriană și post-victoriană situa femeia, datorită șansei de a se fi născut într-o familie aristocrată de intelectuali, precum și caracterului său autodidact. Setea ei de cunoaștere, manifestată de la o vârstă fragedă, îl uimea de multe ori chiar și pe tatăl său,

din a cărui bibliotecă „Ginia“, cum era alintată, devora – mult mai repede decât acesta ar fi dorit – cărți ale unor eminente oameni de știință, precum Darwin și Camille Flammarion.

Pasionată de stele

Virginia Stephen a rămas o ferventă autodidactă întreaga viață. Odată cu trecerea anilor, și-a completat cunoștințele de astronomie căpătate în copilărie prin studierea principalelor descoperiri științifice ale primelor decenii ale secolului al XX-lea, mai ales prin intermediul unor importanți oameni de știință ai vremii, promotori ai științei și astronomiei în rândul publicului larg.

Pasiunea pentru observarea cerului, pusă în aplicare cu mijloace rudimentare încă din copilărie, a fost continuată și dezvoltată cu observații făcute cu telescopul. Însemnările sale zilnice sunt pline de referințe despre observarea cerului: „În nopțile de vară obișnuiam să stau în fața unei ferestre deschise, să mă uit la cer și să mă gândesc; astfel mi-am amintit o poveste pe care am scris-o atunci, despre stele și, de asemenea, că și în Egipt niște sălbatici se uitau la ele, ascultându-le“, nota scriitoarea.

Observarea cerului este prezentă și în ficțiunea Virginiei Woolf, multe dintre personajele sale demonstrând pasiune, interes și inițiere în domeniul astronomiei și al observațiilor

sând cel puțin o iubită prin fiecare loc vizitat; și-a încrucișat sabia cu dueliști de marcă; a gustat din cele mai exotice mâncăruri sau băuturi; și-a desfășurat privirea cu bogății nemaîntâlnite.

După ani și ani de peregrinări, venise timpul revenirii. Idei de afaceri i se învârtau prin cap. Erau prea tentante pentru a fi lăsate să lăncezească sau, Doamne-fereste!, chiar să piară.

Și, iată-l, în primăvara anului 1609, prezentat lui Henric al IV-lea (1589 – 1610) de unul dintre apropiații regelui, Laurent Sonnius (1570 – 1628), librarul și editorul Curții. Malherbe, un personaj exotic, cu barba vâlvoi și privirea sfidătoare, sosit cu o tolba plină nu numai cu povești, ci și cu multe lucruri fantastice, se lăuda cu voia să-l asculte cu aventurile sale din cele peste 5.000 de zile de înconjur al lumii. Părea incredibil și, la început, mulți nici nu prea i-au dat crezare.

Însă, încetul cu încetul, după ce a scos la iveală dovezi, a fost chestionat de cele mai luminate minți de la Curte,

Maria de Medici

Pierre Malherbe a devenit o adevărată vedetă. Fără nicio urmă de tăgadă, putea primi titlul de prim om care a înconjurat Pământul, bătându-l cu piciorul, în comparație cu Magellan și Francisc Drake, care au urmat calea apelor.

A etalat în fața regelui francez bijuterii ce îți luau ochii: pietre prețioase de dimensiuni impresionante, monturi complicate realizate în aur sau argint, dar și perle „mari cât un glonte de arce-buză”. Galant, i-a oferit Mariei de Medici (1575 – 1642) un co-

lier din celebrele perle pescuite în portul iranian Ormuz.

Diplomat, bretonul a adus cu sine și o scrisoare din partea șahului Persiei Abbas I. Cum era scrisă în farsi, Malherbe și-a dovedit și multe cunoștințe lingvistice (se spune că ar fi cunoscut șapte limbi: pe lângă franceză și dialectele din zona natală, latina, castiliană, malayeziană, hindustani, farsi și araba), traducând pe loc. Cuvintele venite de atât de departe nu reprezentau numai simple formule de politețe, ci propuneau realizarea chiar a unei alianțe franco-persane, împotriva otomanilor.

Asul din mânecă l-a lăsat însă pentru final: un plan măreț pe care îl întrezărise în multe călătorii. Malherbe se întorsese pentru a-i propune regelui său înființarea unei companii de comerț internațional, varianta franceză a celei recent create de englezi pentru Indiile de Est (decembrie 1600).

Numai că propunerea nu picase într-un moment prielnic. Regele, preocupat să intre în grațiile fermecătoarei Charlotte de Montmorency (1594 – 1650), îi dăduse mână liberă ducelui de Sully, ministrul său de Finanțe (1597 – 1611). Acesta, ținând cont de numeroasele probleme din țară, considera mult mai util să pregătească o armată, decât să viseze la călătorii în locuri atât de îndepărtate! Totuși, sfătuit de apropiați să îi ofere mai mare încredere bretonului, Henric al IV-lea i-a promis un răspuns, dar după încoronarea oficială a reginei, la Saint Denis, din 13 mai 1610. Din nefericire, nu a mai apucat, fiind răpus de cuțitul lui Ravallac. Iar visul de mărire al lui Malherbe s-a spulberat. ■

Peste secole, un alt breton, Roger Faligot, a scuturat praful de pe fascinantele aventuri ale lui Malherbe. I-a refăcut călătoria, căutând fiecare urmă pe care francezul ar fi lăsat-o prin îndepărtatele locuri pe unde puțini europeni au pus piciorul.

Cum s-a născut pasiunea?! O întâmplare descrisă de Malherbe în amintiri l-a pus pe gânduri – prea părea cusută cu ață albă. Bretonul povestea că a văzut, spre 1596, în regiunea Canton, canari dresați să îi ajute pe țărani să scape de buruieni și de insectele dăunătoare. În 1983, o comunicare științifică a unui cercetător chinez a făcut lumină. Un specialist al dinastiei Ming, Jinglun Chen, în 1597, notase existența obiceului.

Până la urmă, a ieșit de sub tipar un roman istoric, care a și cucerit rapid cititorii: *Cele șapte porți ale lumii. Epopeea lui Pierre Malherbe din Vitre sau prima călătorie în jurul Pământului pe cale terestră*, apărută la Editura Plon, în 2010.

Alături de soț...

literați. Printre autorii pe care scriitoarea îi menționează că i-a citit se numără Bertrand Russell, Arthur Eddington și James Jeans (*Magazin istoric*, nr. 2/2013). Ultimul dintre aceștia a avut cel mai mare impact asupra scriitoarei.

O parte dintre ideile susținute de James Jeans nu erau noi pentru Virginia Woolf. Încă din copilărie, tatăl său îi demonstrase, pe baza cunoștințelor de astronomie și a experienței de alpinist profesionist, poziția periferică și precară deținută de om în comparație cu natura și cu universul infinit, caracterul efemer al existenței umane în comparație cu timpul și spațiul cosmic. Teoriile lui Jeans se regăsesc în special în romanele și însemnările scrise de Virginia Woolf după 1930, și

anume în romanele *The Waves* (Valurile, 1930), *The Years* (Anii, 1937), *Between the Acts* (Între acte, 1941), precum și în romanul cseh *Three Guineas* (Trei guinee, 1938). La fel ca Sir James Jeans, Virginia a inclus în opera sa concepții referitoare la faptul că omul ocupă un loc periferic în Univers, existența speciei umane fiind un fapt relativ recent în raport cu vârsta imensă a Universului; de asemenea apariția vieții și a omului pe Pământ un capitol târziu în existența planetei noastre. Tot în consonanță cu Sir James Jeans, Woolf considera că ființa umană și știința se aflau abia

Caricatură ce ironizează teama de apropierea cometei Halley în 1910

la început, însă, până la sfârșitul inevitabil al omenirii, specia umană mai avea posibilitatea să își dezvolte cunoștințele despre Univers. Ambii autori considerau, de asemenea, că existența umană depinde de această planetă fragilă, care „plutește” într-un Univers

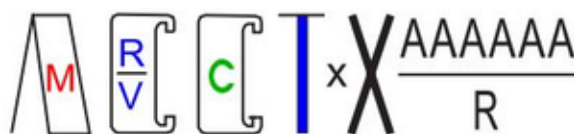
... și cu scriitorul britanic T.S. Eliot

rece și ostil dezvoltării formelor de viață.

Pentru Virginia Woolf, ca scriitor și individ, astronomia a reprezentat în plus o cale nesfârșită de analiză și contemplație, prin care spiritul său neliniștit a găsit un mijloc de eliberare, ridicându-se la o cunoaștere mai profundă a lumii și a Universului, pe care scriitoarea a dorit să o împărtășească semenilor prin întreaga operă. Principalul scop al scriitoarei Virginia Woolf a fost acela de a vorbi semenilor despre „capacitatea spiritului uman de a depăși barierele și de a crea unitate din multitudine, ceea ce era egal cu a visa în mod repetat acel vis care a bântuit mintea omenescă de la începutul timpului, un vis despre pace, despre libertate” (*Trei guinee*). ■

BĂTĂLIA DE LA GERGOVIA (52 î.H.)

(Criptografie: 4, 6, 13, 2, 2, 5)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului DIN ISTORIA ARMELOR DE LUPTĂ, din nr. 1 /2017

M - M - NOD - I - SULITA - TUN - SILABA - ET - ACT - PARC - R - HALEBARDĂ - DE - UT - TEST - TEN - L - S - E - CATAPULTA - A - ARBALETA - RANA - R - TER - RS - LEU - NM - SCAPA - BATA

Soluția jocului PLASTICA, din nr. 1/2017

DESENA UN DECOR ISTORIC
(DES - EN / AU - N - DE / C - ORI - S / T - ORI - C)

astronomice. Atât de preocupată era de observarea cerului, încât o bună prietenă, Vita Sackville-West, al cărui telescop îl folosea adesea, s-a gândit chiar să instaleze un planetariu în casa din Londra a soților Woolf, intenție la care a renunțat din cauza costurilor prea ridicate.

Tot din însemnările zilnice ale Virginiei Woolf aflăm că în 1938 a fost invitată de o altă cunoștință, Elizabeth Williamson, astronom la University College London, la unul dintre observatoarele acestei instituții, pentru a studia în voie „luna și stelele”. În același an Virginia Woolf a reușit să obțină propriul telescop, tot de la Elizabeth Williamson. Soții Woolf l-au instalat la reședința lor de vară de la Monks House, chiar în bibliotecă, care a devenit o verandă cu uși de sticlă, unde scriitoarea a petrecut multe nopți observând cerul, până la sfârșitul vieții, în 1941.

Tot din însemnările sale aflăm că Virginia Woolf a observat cu interes eclipsa totală de soare din 1927, când împreună cu soțul și cu prietena sa Vita Sackville-West s-au deplasat în zona de totalitate. Acest moment este redat cu măiestrie și în unul dintre cele mai bune romane, *Valurile*.

Vita Sackville 1913, cu Harold Nicolson, Rosamund Grosvenor și Lord Sackville, tatăl ei

Virginia Woolf cu tatăl...

În primele două decenii ale secolului al XX-lea, au avut loc câteva evenimente științifice cu un impact deosebit și asupra publicului larg. Printre cele mai importante se numără teoria relativității restrânse (1905) și teoria generală a relativității (1915) ale lui Einstein, descoperirea de către astronomul american Edwin Hubble a existenței nebuloaselor extragalactice (1923) și a expansiunii Universului (1928 – 1930), apariția cometei Halley, în 1910, și eclipsa totală de soare din 1927. Cele mai importante evenimente din știință și astronomie erau oglindite în cotidiane, precum și în reviste, toate aceste publicații bucurându-se de o mare audiență, deoarece la începutul secolului al XX-lea presa scrisă deținea încă monopolul informației. În perioada mai sus menționată, publicul era fascinat de noile descoperiri astronomice, indiferent de clasa socială sau de diferențele de educație. Acest interes deosebit pentru informațiile științifice din presa scrisă se datorează, în parte, și perfecționării tehnicilor fotografice, cu ajutorul cărora se puteau obține, mai bine decât înainte, fotografii și imagini ale planetelor și Universului, asemănătoare cu cele obținute de noile telescoape ale vremii. Incluziunea în număr mare a fotografiilor profesionale cu imagini din spațiu în presă a făcut din astronomie principalul domeniu științific de interes al epocii.

În Anglia și Statele Unite nume importante ale științei și astronomiei au fost solicitate să prezinte noile evenimente și descoperiri științifice în termeni accesibili.

Nu-i scăpa nicio noutate științifică

Un spirit atât de avid de cunoaștere precum cel al Virginiei Woolf nu avea cum să se sustragă acestui mediu efervescent. Într-adevăr, se pare că scriitoarea nu a ratat aproape niciun eveniment sau publicație importantă referitoare la astronomie și știință. Întrebată dacă l-a citit pe Einstein, Virginia Woolf a răs-

... și urmărindu-și sora care joacă cricket

puns că nu, „pentru că nu l-ar înțelege”, însă există referințe în opera sa că era familiarizată cu conținutul teoriei relativității, precum și cu alte teorii științifice din epocă.

Conform indiciilor incluse de scriitoare în însemnările zilnice, ca și în romane și nuvele, Virginia Woolf a parcurs principalii autori care popularizau descoperirile epocii și a participat la dezbaterile neconvenționale ale noutăților științifice în cercurile pe care le frecventa, de fapt grupuri nonconformiste de intelectuali, filosofi, scriitori și alți

tinerei Maria, moștenitoarea tronului Scoției. Fusesse trimisă de mamă, Maria de Guise, pentru a-i desăvârși educația și, mai ales, a-i găsi un consort pe măsură. Acesta părea a fi tocmai Francisc al II-lea, fiul cel mare al regelui Henric al II-lea și al Caterinei de Medicis. Dar adolescentul bolnăvicios și neexperimentat nu a rezistat singur la conducerea regatului. I-a fost alături, ca regentă, mama, iar, din umbră, unchiul Mariei Stuart, François de Guise și Charles de Lorraine. După numai 17 luni pe tron, sănătatea i s-a deteriorat brusc: o durere intensă de ureche – putea fi o infecție, ori o meningită. Unii dintre cei mai renumiți medici ai Curții au recomandat chiar și o trepanație. Nimic nu a putut să-l mai salveze. Și, deja văduvă, la doar 18 ani, Maria a fost nevoită să se întoarcă la Edinburgh.

Când totul părea sfârșit, inima i-a zvâcnit din nou. De astă dată fiorul dragostei era unul real. Un tânăr chipeș, înalt, cu o privire albastră, tulburătoare, i-a rămas înți-

Cu primul soț, Francisc al II-lea

părit în suflet. Era vărul său vitreg, Henry Stewart, fiul contelui de Lennox. Ambii erau stră-strănepoți ai lui Henric al VII-lea al Angliei, prin vene curgându-le sânge regal, atât din dinastia Tudorilor, cât și a Stuartilor. Sir Walter Scott ne-a lăsat un portret destul de apropiat de realitate al eroului poveștii de iubire. „Tânărul Darnley era într-adevăr un bărbat arătos, cu prestanță, aparent perfect construit; din păcate, multe dintre calitățile fizice erau puse în umbră de încăpățănare, o oarecare lipsă de curaj și, mai ales, de excesele de violență”. Manierele alese, asiduitatea cu care i-a făcut curte Mariei, suavitatea, chiar și frumusețea nu au fost decât aparențe înșelătoare. După nunta ce a avut loc la 29 iulie 1565, după ritual catolic – eveniment la care s-au opus toți apropiații reginei, dar, mai ales, Elisabeta a Angliei, verișoara Mariei, care nu dorea să-i vadă uniți pe doi dintre pretenzenții la tron –, mirele

și-a dat la iveală adevărata fire. După cum l-a caracterizat unul dintre cei mai cunoscuți istorici ai Scoției, islandezul Magnus Magnusson (1929 – 2007) – cel care și-a legat viața aproape în întregime de meleagurile scoțiene –, lordul era un caracter slab, indolent, egoist, arogant, răzbunător, extrem de răsfățat.

Nimic nu mai era ca la început, iar Maria a resimțit-o încă din primele zile de căsătorie. Henry era un obișnuit al localurilor și zonelor rău famate, mereu în căutare de femei ușoare, pasiuni de o noapte, jocuri de noroc și pahare golite fără număr. Viața de Curte cu obligațiile și normele ei nu putea să îi fie pe plac.

De la gelozie la crimă

Cu toate că și-a neglijat vizibil tânărul soț, gelozia l-a făcut să o urmărească fără încetare. Fiecare ocheadă, fiecare zâmbet, fiecare mișcare a reginei devenea subiect de dispută conjugală. Replicile au devenit extrem de violente odată cu intrarea în scenă a unui personaj aparte – David Rizzio (1533 – 1566). Italianul care servise ducilor de Savoia la Torino și Nisa, el însuși se pare cu ascendențe nobile, intrase la Curtea Stuartilor inițial grație talentelor de muzician. Apoi, încetul cu încetul, au ieșit la iveală și alte calități, în special cele de bun ascultător și sfătuitor. Maria l-a transformat în secretar personal și i-a acordat încredere deplină. Cu cât era mai distrusă de comportamentul soțului, cu atât Rizzio făcea eforturi uriașe de a o consola. Numai că gesturile sale nu îl lezau doar pe lordul Darnley, ci și pe o parte a nobilimii pro-

Maria de Guise

Maria Stuart și al doilea soț, lord Darnley

O MOARTE SUSPECTĂ

THEO STĂNESCU-STANCIU

Evul Mediu a fost și o perioadă a cruzimii, a trădării și a conspirațiilor. O epocă întunecată, dominată de personaje misterioase, contradictorii, de copii transformați peste noapte în adulți, de legături primejdioase și ciudate. Scoția reginei Maria Stuart poate sta mărturie. Și astăzi, evenimente petrecute în urmă cu 450 de ani au rămas încă neelucidate!

10 februarie 1567: o dimineață de duminică. Toată suflarea din Edinburgh a fost trezită de zgomotul infernal al unei explozii. O locuință ce devenise în ultima vreme celebră, din cauza unuia dintre ocupanți – cel de-al doilea soț al tinerei regine Maria, Henry Stewart, lord Darnley – fusese făcută una cu pământul. Vestea a ajuns rapid și la urechile reginei, care locuia la doar vreo zece minute distanță, în

apartamentele oficiale din Palatul Holyrood. Inițial, povestea părea simplă... Dar, nu a fost deloc așa, firul evenimentelor demonstrând-o pe deplin.

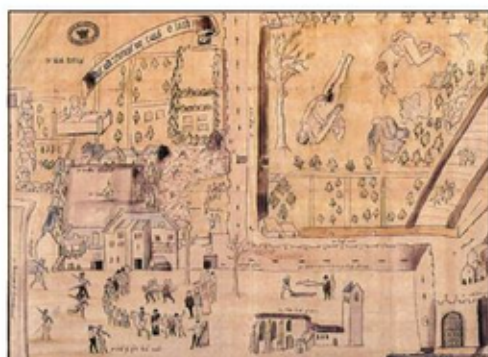
Chipurile iubirii

Uimire generală: cu toate că din construcția de două niveluri de la Kirk'o Field nu mai rămăsese decât un morman uriaș de moloz, într-o

grădină alăturată, la adăpostul unor copaci, câțiva vecini au descoperit trupul aproape neatins al lordului Darnley. Minune sau... altceva mult mai macabru?! Ce începuse cu o poveste tulburătoare de iubire se terminase cum nu se poate mai nefericit.

Pentru a desluși complicatele îte ale istoriei, trebuie să ne întoarcem în urmă cu câțiva ani. Mai exact la momentul revenirii din Franța a

Schițe contemporane cu scena exploziei și locul unde fuseseră găsite cadavrele

astfel, să-i asigure viitorul, știindu-i prea bine obiceiurile soțului, în care nu mai putea să aibă nicio urmă de încredere. În grija ei maternă, Maria a mers și mai departe: temându-se pentru viața celui nou născut, l-a adus în propriu-i dormitor, punându-i pătuțul cât mai aproape, pentru a-l putea supraveghea tot timpul.

Vestea că Henry zace grav bolnav, oficial de varicelă, neoficial de sifilis (pe care se pare că l-ar fi contractat încă din adolescență, de pe vremea când trăia în Franța, departe de familie), a înduioșat-o pe Maria, care s-a grăbit să îl viziteze la Glasgow, unde lordul se retrăsese în fieful familiei Lennox, căci îi ajunseseră destule informații neliniștitoare pe la urechi. Până la urmă, l-a convins să se întoarcă la Edinburgh. Părea mai sigur, atâta vreme cât era sub observație, după principiul: țineți prietenii aproape și dușmanii și mai aproape!

L-a instalat la Kirk'o Field, o locuință situată în apropierea Palatului Holyrood, pe care se pare că ar fi ales-o Darnley însuși, căci Maria ar fi înclinat spre o proprietate mult mai fortificată. Acolo, a început să-l vadă zilnic, cei doi parcă regăsindu-se, purtând lungi conversații, uneori chiar petre-

când noaptea sub același acoperiș. Nu era neapărat pasiune renăscută, ci, mai ales, erau abile calcule politice: în ochii multora, lordul Darnley era mult mai îndreptățit să ceară, la un moment

dat, tronul Angliei, decât Maria Stuart. Socrul său, Matthew Stuart (1516 - 1571), al patrulăa conte de Lennox, avusese toată viața pretenții la conducerea Scoției, în timp ce visele mamei lui Henry, Margaret Douglas (1515 - 1568), erau mult mai mari, deoarece era nepoata regelui britanic Henric al VII-lea.

Pentru contele de Bothwell și mare parte din tabăra protestantă, noul curs nu era deloc unul îmbucurător.

Finalul nu-i aici?!...

Pe un asemenea fundal a căzut acel teribil 10 februarie 1567. Sâmbătă, la Holyrood, regina fusese ocupată cu nunta unui apropiat, valetul Bastian Pagez. A trecut doar în fugă să își vadă soțul, care și-a petrecut singur aproape toată după-amiaza. Se plictisise, iar suferința îl măcina fără încetare. După cum au depus mărturie mai târziu câteva dintre vecine, sub jurământ, era în

plină noapte când în jurul locuinței de la Kirk'o Field, de altfel destul de modeste, au început să bântuie niște persoane suspecte. După care a urmat explozia ce a distrus totul.

Sau nu chiar totul, căci încercarea de a ascunde un asasinat a dat greș. Fuseseră amplasate două butoaie pline ochi de praf de pușcă tocmai sub dormitorul unde lordul Darnley își petrecea aproape tot timpul. După unele calcule,

Cu toate că fusese unul dintre cei mai puțin iubiți oameni ai regatului, trupul lordului Darnley a fost înmormântat cu mare pompă în cripta regală de la Holyrood. Din nefericire, mormintele au fost parțial distruse între 1776 - 1778. Și, astfel, au apărut două crani ale celui de-al doilea soț al reginei Maria Stuart! Până în august 2016, nimeni nu a putut să spună care dintre ele era cel adevărat. Cercetările unei masterande de la Universitatea Dundee, Emma Price, au demonstrat că acela păstrat la Londra este cel real, spre deosebire de craniul din posesia muzeului din Edinburgh.

Premisa frumuseții și mai ales a înălțimii oarecum puțin obișnuite pentru epocă ale lordului Darnley a reprezentat punctul de pornire, ca și tablourile vremii. Folosind sofisticate metode de reconstrucție 3D, dar și mulaje realizate din ceară și silicon, Emma Price a remodelat chipul celui care a fost ucis în cadrul uneia dintre cele mai misterioase conjurații din istorie. El a putut fi admirat într-o expoziție organizată în vara anului trecut de Colegiul de Arte și Desen al Universității Dundee.

David Rizzio...

testante scoțiene, care ajunsese să îl considere chiar un spion al Papei! Unii au mers și mai departe, înfierându-și regina de comportament indecent și de adulter. Puțin credibil însă, căci la acea dată, Maria era însărcinată în șase luni cu odrasla lordului Darnley. În plus, Rizzio nu era nici pe departe un bărbat atractiv, urâtenia fiindu-i una proverbială.

De la șoapte și priviri acuzatoare până la gesturi supreme nu a mai fost decât un pas. Orbit de gelozie, consortul a fost ușor atras în mrejele unei conspirații îndreptate împotriva italianului. Nu se știe dacă inițiativa asasinatului i-a aparținut în întregime sau lordul Darnley a fost doar unul dintre membrii conjurației. Cert este că, la 9 martie 1566, regina a fost martora unor evenimente însângerate. Câțiva rebeli, conduși de

Patrick Ruthven, conte de Brentford (1520 – 1566), au pătruns în sala de mese de la Holyrood și au cerut predarea trădătorului Rizzio. Speriat de moarte, italianul a încercat să se pună la adăpost regal, ascunzându-se în spatele însărcinatei Maria. Dar nimic nu l-a putut scăpa; 56 de lovituri de cuțit i-au curmat viața și au adus-o la disperare pe regină. Țipetele ei sfâșietoare au atras câțiva supuși, aflați la mesele de la tavernele din apropiere, ce au și sărit să-și ajute stăpâna.

Cum a reușit Maria să depășească momentul și, mai ales, să-l ierte pe Darnley?! Mai ales că acesta i-ar fi și mărturisit, fără nicio urmă de tulburare, că aflase de planul de a-l elimina pe Rizzio; mai mult chiar, i-a enumerat pe principalii participanți la complot. Explicația stă tocmai în poziția reginei. Fiul îi era pe cale să se nască și pentru moștenirea acestuia nu mai conta ce trebuie sacrificat. Cu abilitate, Maria Stuart a gestionat situația ce părea inițial să îi fie complet contrară; nu numai că nu a pierdut sarcina sau nu a căzut într-o depresie profundă – cum ar fi sperat lordul Darnley! –, ci a și reușit să se răzbune pe o parte considerabilă a conjurațiilor, care s-au văzut nevoiți să fugă în Anglia. Dar, în același timp, a căutat și alți aliați...

Salvator sau demon?!

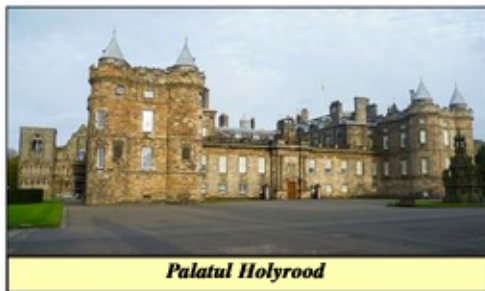
James Hepburn, conte de Bothwell, un protestant convins, s-a făcut imediat remarcat. Mai întâi, a ajutat-o să înăbușe o conspirație, dovădindu-și loialitatea. Apoi, încetul cu încetul, cel care ocupa și poziția de Lord Amiral al Scoției, având reputația unei vitejii fără margini, puse oarecum în umbră de un caracter brutal și mereu însetat

... și scena asasinării sale, așa cum și-a imaginat-o John Opie, în 1787

de putere, i-a devenit sfătuitor, confident – un salvator providențial.

Era începutul verii anului 1566; regina Scoției tocmai îi dăduse naștere lui Iacob, imediat recunoscut oficial de Henry lord Darnley. Însă, în loc să-i unească, moștenitorul tronului mai mult i-a dezbinat. Tatăl părea a nu mai fi deloc interesat de regat, lipsa sa aproape totală de la Curte aducând din ce în ce mai multe zvonuri legate de o posibilă anulare a căsătoriei încheiate cu aproape un an în urmă. La rândul ei, Maria a poruncit redactarea unui testament ferm, prin care aproape tot ceea ce deținea îi revenea, fără tăgadă, copilului. Încerca,

Palatul Holyrood

DREPT LA REPLICĂ

În titlul articolului *Decăderea familiei Racottă și a altor familii boierești din Teleorman*, apărut în numărul 11/2016, sub semnătura doamnei Steluța Pătrașcu-Chefani, s-a strecurat o greșeală; în loc de cuvântul *decădere*, trebuia să apară cuvântul *deportare*. După apariția articolului, doamna IOANA RACOTTĂ ne-a încredințat textul pe care îl publicăm integral.

Pe această cale dorim să ne cerem scuze pentru eroare.

Sunt o veche cititoare a revistei *Magazin istoric*, având posibilitatea de a aprecia calitatea deosebită a modului în care reflectați diversele fenomene istorice și sociale în textele redactate în acest scop. Cu atât mai mare a fost interesul meu citind articolul intitulat *Decăderea familiei Racottă și a altor familii boierești din Teleorman*, apărut în numărul din luna noiembrie 2016, sub semnătura doamnei Steluța Pătrașcu-Chefani. În realitate, autoarea acestui articol recenzează o proprie lucrare cu un titlu aproape identic și cu o prefață semnată de domnul academician Dan Berindei, apărută recent.

Acest volum este indiscutabil o veritabilă „radiografie” a județului Teleorman, rezultat al unor intense cercetări. Se face în primul rând o analiză a destinului și existenței unor vechi proprietari ai terenurilor agricole, respectiv a categoriei sociale a moșierilor, vechi familii boierești. Este justificat deosebitul meu interes pentru acest volum-articol deoarece mă numesc Racottă, fiind descendentă ing. Vasile Racottă, ultimul proprietar al moșiei Ștrobăneasa, decedat în anul 1954, la închisoarea din Pitești.

Nu am nimic de reproșat autoarei pentru datele prezentate în legătura cu familia mea și evident cu situația juridică a domeniului ce a aparținut părinților mei. Consider titlul volumului redactat de doamna Ștefania Pătrașcu-Chefani cel puțin eronat. Voi încerca să justific de ce noțiunea de „mărire și decădere” nu se preta la o analiză de tip sociologic a existenței unor proprietari de terenuri agricole și a modului în care au evoluat istoric aceste terenuri.

Autoarea acestei lucrări se ocupă de probleme istorice. Presupun că a cunoscut existența unui studiu intitulat *Grandeur et décadence des Romains*, apărut în Franța sub semnătura marelui Montesquieu. Se face în această splendidă carte o analiză a evoluției

Imperiului Roman și se caută și motivele care au provocat prăbușirea – decăderea acestuia. Este adevărat că formula utilizată de marele scriitor francez a fost frecvent folosită atunci când am fost martorii unor eșecuri și prăbușiri istorice. Evoluția Imperiului Roman confirmă perfect formula. De la o strălucire excepțională se trece la o prăbușire determinată numai de incapacitatea și ignoranța unor conducători megalomani lipsiți de har.

În cazul moșierilor din Teleorman și evident a celor din familia Racottă, formula este absolut neconformă cu realitatea, deoarece evoluția acestora de la situații normale create de prestigiul acestora, la declinul lor material și social nu constituie o decădere, termen folosit în general pentru diverse forme, în special, de regres moral. Se știe perfect că majorității foștilor mari proprietari agrari regimul comunist le-a oferit, începând cu anul 1949, o foarte tristă soartă.

Prezenți în casele lor din mediul rural, au fost ridicați de Securitate la 1 martie 1949 (data confiscării proprietăților), fiind trimiși în domiciliu forțat, în condițiuni inumane. Cei mai mulți au murit departe de casele lor și în condiții jalnice. Distrugerea marii proprietăți agrare din țara noastră nu a fost provocată de stăpânii terenurilor, ci de o putere oarbă, care în numele conceptului de luptă de clasă a nimicit un uriaș număr de victime.

Nu se poate vorbi de decăderea unor victime ale sistemului totalitar. Celor *asasinați*, *jefuiți* și *eliminați din normalitate* nu li se poate atribui termenul *decădere*.

Am dorit să fac aceste minime observații în legătură cu soarta unui segment al societății anihilat de dictatura comunistă, fiind considerat adversar principal al sistemului.

Cei asasinați nu pot fi considerați decăzuți. Ar fi foarte corect și util ca observația mea să fie reținută de redacția Dvs. ■

forța ar fi fost una comparabilă cu loviturile cumulate a 30 – 40 de tunuri din epocă. Reconstituirea făcută de Magnus Magnusson cu multe secole mai târziu a subliniat că nimic nu mai putea să rămână în picioare. Numai că, la câțiva metri distanță, corpul lordului consort și al valetului său au fost găsite neatinse. Doar că poziția leșurilor era una extrem de ciudată, după cum a ieșit la iveală în urma investigațiilor întreprinse în septembrie 2015 de o echipă multidisciplinară – istorici, criminaliști, patologi și specialiști în explozibil, adunați de Societatea Regală din Edinburgh. Au fost utilizate multe tehnici contemporane, pentru a reinterpretă schițele realizate în epocă, dar și probele strâne la dosar sau mărturiile unor apropiați ai palatului. Concluzia la care au ajuns reputații profesori de la Universitatea Dundee și de la cea din Glasgow a fost una destul de fermă: lordul Darnley a fost ucis, prin sufocare sau strangulare, iar corpul i-a fost, ulterior, plantat într-un loc ușor accesibil, pentru a fi descoperit rapid.

Ultimele minute din viața celui de-al doilea soț al Mariei Stuart au fost teribile. Auzind zgomote suspecte pe proprietate, fără a mai avea timp să se îmbrace, panicat, a decis să fugă, părăsind locuința, cel mai probabil, pe fereastră, cu ajutorul unei scări confecționate din cămăși. Când se credea scăpat, din întunericul curții, o mână sau mai multe i-au pus capăt zilelor.

Mult timp – secole chiar – asupra reginei Scoției a planat prezumpția de vinovăție. Totul părea să îi fie împotriva: comportamentul extrem de violent al soțului, desele infir-

Contele de Bothwell

delități, boala, chiar și faptul că provenea dintr-o familie disprețuită de mulți dintre nobilii scoțieni. Chiar dacă se gândise la divorț, acesta nu putea să fie o soluție rezonabilă; cu atât mai puțin anularea mariajului sau învinovățirea consortului de trădare – ambele variante l-ar fi transformat pe Iacob într-un paria, fără aproape niciun drept la tron.

În 2013, o expoziție organizată de Muzeul Național de Istorie din Scoția a mers pe ideea vinovăției complete. Doi ani mai târziu, în septembrie 2015, un experiment a demonstrat contrariul. Oricât s-ar fi speculat în epocă sau mai târziu, când unii autori au insistat pe legătura amoroasă dintre Maria și contele de Bothwell – variantă ilustrată și de una dintre cele mai cunoscute pelicule cinematografice, având-o protagonistă pe Katharine Hepburn (1936) –, mâinile reginei au rămas curate. Că ar fi știut de conjurație, aceasta este însă cu totul și cu totul altceva. Mai ales că, din captivitatea engleză, ar fi apărut și niște scrisori, în care Maria și-ar fi recunoscut complicitatea. Însă mulți specialiști le neagă autenticitatea, considerându-le niște mixturi între

falsuri grosolane și scrisori originale.

Au existat voci care s-au ridicat acuzator chiar spre lordul Darnley însuși. Dacă tocmai el fusese cel care pusese la cale un asasinat – al reginei și al noului născut și totul s-a îndreptat împotriva sa ca un bumerang? Varianta a prezentat însă prea puțină credibilitate, căci aproape toți, atât de la Curte, cât și din personalul de la Kirk'o Field știau că regina și pruncul nu aveau să-și petreacă noaptea alături de Darnley.

În ceea ce privește implicarea contelui de Bothwell, povestea se schimbă radical. În primul rând, trebuie luat în calcul spiritul-i oportunist. Apoi, caracterul violent evenimentele de după moartea tragică a lordului Darnley îi vor schimba și mai mult existența Mariei. Din nou văduvă, regina l-a acuzat pe Bothwell de răpire și viol. A urmat o căsătorie, la 15 mai 1567, celebrată în stil protestant – cel mai probabil determinată de interesele politice ale ambilor parteneri: Maria Stuart avea nevoie de un aliat puternic, în timp ce James Hepburn se visa conducătorul oficial al Scoției și nu numai. Doar că mersul istoriei le-a schimbat radical planurile. La mai puțin de un an de la asasinatul lordului Darnley, o conjurație a unor nobili scoțieni, atât catolici, cât și protestanți, au forțat-o pe Maria să abdice și să ia calea exilului, mai întâi în Irlanda de Nord, apoi în Danemarca. Au urmat ani teribili – două decenii de prizonierat la Curtea reginei Elisabeta I și, într-un final, execuția din 1587. În ceea ce îl privește pe contele Bothwell, căsătoria cu Maria Stuart i-a fost anulată în 1570, viața sfârșindu-i-se cinci ani mai târziu, lovit de nebunie. ■

trece mai ales seara și în timpul nopții. Locatarii din jurul centralei termice de la Grozăvești, ca și studenții din căminele din zonă povestesc că atunci când începe, le vine să plece unde văd cu ochii. La fel se întâmplă și în jurul celorlalte termocentrale ale Capitalei. Directorul general al Întreprinderii electrocentrale le dă dreptate bucureștenilor, dar nu are ce face. Deși se știa că vor funcționa în zone urbane, locuite, nu s-au prevăzut dispozitive de atenuare a zgomotului, atunci când trebuie eliminat aburul la pornirea sau oprirea unor instalații. Problema este în studiu de vreo doi ani.

O ninsoare firavă a pudrat orașul în timpul nopții. Și totuși, ieri dimineață troleibuzele, tramvaiele și mașinile au circulat foarte greu. Cei de la Uzinele „23 August” au calculat că pierd zilnic 1.000-1.500 ore de muncă din cauza modului defectuos în care circulă mijloacele de transport în comun. Când reporterii de la *Scân-teia* au mers la întreprinderea de Transport București (I.T.B.), directorul general nu a avut timp să-i primească, iar inginerul șef i-a umplut de... explicații și promisiuni.

Amelia Pavel scrie despre ambianța localului public. „O istorie a cafenelelor celebre coincide, în multe puncte, cu o istorie a gustului și civilizației unui oraș [...] Iată, în jurul clădirii vechii Universității – deci într-unul dintre cele mai caracteristice și vii cartiere bucureștene –, trei cofetării tip la mică distanță între ele, de o perfectă monotonie și inexpressivitate, mai curând asemănătoare unor săli de așteptare într-o gară provincială. Ce ar împiedica, de pildă, ornamentarea pereților încăpători ai cofetăriei

Ioan Moser cu fiul, component al echipei naționale de handbal, clasată doar pe locul trei la Campionatul Mondial desfășurat în Suedia, în luna ianuarie

«Albina», frecventată, în special, de tineretul studențesc, cu câteva desene, caricaturi sau alte imagini ceramică etc. – eventual lucrate chiar de studenții Institutului de Arte Plastice și care s-ar putea schimba din când în când?».

Lângă cinematograful „Patria” există un bufet cu automate și autoservire. Cumperi o fisă, o bagi în aparat și aștepti să iasă sandvișul cu șuncă. Dar îți cade o chiftea. Te duci apoi la automatul de bere, speli un

pahar, bagi altă fisă și aștepti să curgă berea. Dar nu vine. Ceilalți clienți râd de tine: „Sună ocupat?!” Mai încerci o dată, la alt aparat, dar începe să curgă berea, pe jos, la primul. La al treilea, bagi fisa, ceri bere și îți curge... sifon.

Într-un articol publicat în revista *Flacăra* despre cum mâncăm, un doctor se întreabă de ce au dispărut ospătăriile populare, birturile economice, unde se mânca aproape „ca la mama acasă”, pe gusturi diferite și la un preț moderat. În locul lor au apărut bufete și bodegi, unde găsești doar mititei și grătar.

„Fumați? Vă privește, dar nu ne otrăviți pe noi!”, sună titlul unei anchete sociale semnate de Mihai Stoian în *Scân-teia*. Se propun diverse măsuri pentru a se limita fumatul și mai ales pentru a-i separa pe fumători de nefumători. Ecoul este prompt. C.F.R. anunță că de la 1 februarie se vor vinde bilete pentru compartimente pentru fumători și pentru nefumători. Adjunctul ministrului Comerțului Interior promite că se vor lua măsuri pentru interzicerea fumatului în unitățile comerciale.

De la 1 ianuarie se majorează impozitul pe veniturile persoanelor fără copii. Majorarea se

Distribuția de aur a montării la Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra” a piesei lui Caragiale D'ale carnavalului (de la stânga la dreapta): Toma Caragiu, Gina Patrichi, Ștefan Bănică, Marin Moraru, Aurel Cioranu, Octavian Cotescu, Rodica Tapalagă

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

„Ne mai despărțeau trei-patru ceasuri de intrarea în anul cel nou – povestește reporterul României libere. În stația de autobuz din dreptul Ateneului călătorii lăsau să le scape mașinile aglomerate, piața era plină de trecători ocazionali care mai zăboviseră în Orașelul Copiilor, când, de după colțul străzii Onești, și-a făcut apariția, înaintând spre Palatul Republicii, procesiunea solemnă a urătorilor [...] Cinstind parcă trecerea unui alai domnesc, au dat zvon din balcoanele Palatului bucuriașii și tulnicarii. Tineri falnici călăreau cai sirepi în fața cortegiului, în timp ce îndărătul lor înainta – simbol al belșugului și fertilității – plugul gata să răstoarne brazdă grasă, să deschidă drumul sămănătorilor. Veneau, în urmă-le, capra, ursul, căluții sprinteni de lemn, tropăind pe picioare de voinic. O clipă s-a făcut liniște și colindătorii s-au urcat pe locul înalt, pregătit din vreme în fața Palatului, iar văzduhul limpede al nopții a răsunat de pocnete de bici, clinchete de tălângi, împletite cu glasurile urătorilor [...] Isprăvind-și îndătinatele urări, colindătorii s-au contopit cu tinerii bucureșteni care-i așteptau în Palatul Republicii, luând loc la mesele îmbelșugate, prinzându-se în jocuri“.

La rândul său, *Informația Bucureștiului* descrie critic Orașelul copiilor din Obor, care lasă o impresie de sărăcie, de meschin. Lipsesc obișnuitele distracții pentru cei mici. „Unde sunt rachetele care făceau bucuria copiilor în anii trecuți, oglinzile concave și convexe în care legile reflexiei erau experimentate cu zâmbetul pe buze, robotul care sclipea luminos și răspundea pe bandă de magnetofon?“

O notă de critică, bine ținută doar până la un anumit nivel, pare să caracterizeze abordarea ziarelor epocii. O pensionară din Cartierul „Tudor Vladimirescu“ este citată de *Scântea*: „Mulți părinți își duc și își aduc fetele de la lucru (Fabrica „Relon“ sau fabrica de stofe de mobilă), ca să nu fie expuse jignirilor, bruscărilor sau provocărilor unor huligani. Când se duc la teatru sau la cinema, oamenii se așteaptă la întoarcere, la capătul liniei 8, pentru a merge în grup [...] Bufetul din cartier și restaurantul-bodegă dinspre Ghencea sunt deschise și pline până la 10 seara. În aceste localuri, unii beau până-și pierd mințile, provoacă scandaluri. Așa a

fost tăiat muncitorul Costică Popa, tată a doi copii.“ Evident, nici un cuvânt despre Miliția care ar fi trebuit să împiedice să se petreacă astfel de fapte.

Un tânăr este un foarte bun strungar la întreprindere, dar în același timp este și „spaima cartierului“, putând răsturna șase mese dintr-un foc la restaurant. Întrebat cum se explică un astfel de comportament, sociologul H.H. Stahl arată: la fabrică există norme

precise de comportament, iar oamenii îl pot sancționa imediat, pe câtă vreme în afara fabricii are impresia că este în pădure, într-un spațiu necontrolat. Îi lipsește cultura. Atunci, reporterul îi prezintă alt caz: al unui medic cardiolog, care locuiește perete în perete cu conf. univ. Vasile Hurmuz. De un an, vecinii sunt obligați să asculte înjurăturile dintre cei doi, din cauza bucătăriei pe care trebuie să o împartă.

Un șuierat asurzitor, sinistru, de parcă ar avea loc un cataclism geologic, se declanșează din timp în timp în diferite puncte din București, durează câteva ore și se pe-

Bucuria iernii

Telex Telex Telex Telex Telex Telex

ANTONESCU LA „ECOUL MOSCOVEI“

Sâmbătă 7 ianuarie 2017, la ora 20.05, ascultătorii postului de radio „Eho Moskvî“, în cadrul unui program săptămânal intitulat „Prețul victoriei“ și al unui ciclu denumit „Figuri ale războiului“, au putut afla de la un istoric avizat, Tatiana Gheoghievna Bitkova, cercetător principal în Departamentul Europa de Est din cadrul Institutului de Informații Științifice privind Științele Sociale din cadrul Academiei de Științe a Rusiei (prescurtat, în rusește, INIOAN), date interesante pentru publicul moscovit despre mareșalul Ion Antonescu, așa cum și-a anunțat din start ascultătorii realizatorul emisiunii, Vladimir Rijkov.

Seria Stalin, Hitler, Churchill, Mao Zedong, Jiang Jieshi (Cian Kai Şi), Hirohito, pe care „Prețul victoriei“ i-a avut drept protagoniști, săptămână de săptămână, s-a completat astfel cu o personalitate controversată. Prima întrebare și primul răspuns, bazat pe parcurgerea volumelor istoriografiei române, pentru că doamna Bitkova stăpânește limba română și este preocupată de spațiul istoric ocupat de ea (*Magazin istoric*, nr. 10, 11/2016), a fost cum se raportează astăzi românii la mareșalul Antonescu, ce citesc copiii în manuale despre el. Cum este definit? Trădător, dictator, fascist, patriot? A urmat o invitație făcută de doamna Bitkova la profunzime, la o privire lucidă asupra complicatei istorii a alianțelor, răpirilor de teritorii, jocului Casei regale a României și al forțelor politice, situației internaționale foarte complexe din anul 1940, moment greu și tragic pentru România, cum l-a definit interviuata, summum de împrejurări ce creionează un personaj, Antonescu, creație a „clipei istorice“, mai degrabă dificil de definit.

Pentru unii Dumnezeu, icoană, cu statuie și denumire de stradă în București, pentru alții un personaj negativ, de criticat. „Un soi de Stalin român?“, o întrerupe realizatorul. „Nu. Deloc chiar. Antonescu este produsul complicatei perioade interbelice, care a dat și alte figuri tragice“. Iar în România presa e diversă, există diferite curente astăzi, completează cercetătoarea. Partid „antonescian“ în România actuală nu există, întărește ea la o întrebare expresă a realizatorului. Și nici un „neo-Antonescu“.

Ascultătorii au mai aflat, în aceea zi de Crăciun pe stil vechi, despre molipsirea unor

intelectuali de frunte ai țării de ideologia fascistă, despre dictatura regală, despre disputa Carol al II-lea – Antonescu, raporturile mareșalului cu Garda de Fier, chemarea lui Antonescu drept salvator al țării, ca simbol al armatei, în condițiile scăderii dramatice a popularității lui Carol al II-lea, în sfârșit, despre ultimatumul lui Stalin privind Basarabia. Ce a făcut Antonescu? „Noi luasem deja Polonia, spune doamna Bitkova, Ucraina apuseană, Bielorusia apuseană, adaugă Rijkov, o parte din Finlanda, după Războiul de iarnă, spune tot el, și țările baltice, completează cercetătoarea, așa că românii și-au făcut calculul că mai mult de două-trei săptămâni n-ar fi rezistat, că ar fi existat mari pierderi și oricum toată împărțirea asta fusese legată de Pactul Molotov-Ribbentrop.

A urmat catastrofa de la Stalingrad, cu sute de mii de morți, iar la întrebarea expresă a lui Rijkov când totuși a înțeles Antonescu că a pierdut războiul alături de Hitler, răspunsul doamnei Bitkova a fost: „în timpul blocadei Leningradului, la sfârșitul anului 1942, iar după Stalingrad a conștientizat ce urmează. Da, Antonescu a fost antisemit, spune doamna Bitkova, dar multor evrei bogați li s-a permis pur și simplu să plece din România. Pe acest aspect se și bazează sprijinitorii mareșalului. Soarta finală a lui Antonescu, cu prezența lui în Uniunea Sovietică, întoarcerea în țară și împușcarea alături de alți lideri ai României pro-germane, încheie acest amplu interviu, din care doar am spicuit, spre a ne informa cititorii că ar fi bine să avem în multe capitale ale lumii istorici ca doamna Tatiana Bitkova, cu lecturile la zi în ce privește trecutul și personalitățile României. ■

aplică bărbaților și femeilor care au depășit 25 de ani, indiferent dacă sunt căsătoriți sau nu. Erau exceptate persoanele care au avut copii, dar le-au decedat, cele care au invaliditate de gradul I sau II și cele fără copii, dar căsătorite cu persoane cu copii dintr-o căsătorie anterioară sau din afara căsătoriei. Pe de altă parte, toate instituțiile și întreprinderile trebuie să ia măsuri pentru încadrarea în muncă, la cerere, cu o jumătate de normă a femeilor cu copii sub 7 ani.

Virgil Cândea pledează în *Scân-teia* pentru un limbaj accesibil al criticului în raport cu cititorul cărui i se adresează; altfel, nu-și mai îndeplinește menirea. „Prețiozitatea, încălcarea frazei cu termeni tehnici complicați, spre a descrie un lucru elementar, trimiterele abuzive la cărți, autori, ani de apariție etc. nu fac decât să deruteze pe cititorul cu o cultură în formare, îndepărtându-l nu numai de cronica pe care o citește, dar – ceea ce este mai dăunător – chiar și de arta pe care ar dori sau a început să o cunoască.”

La Muzeul „Antipa”, sub nemijlocita îndrumare a dr. doc. Mihai Băcescu, membru corespondent al Academiei Române, se realizează o peșteră artificială. Este menită să marcheze împlinirea a 100 de ani de la nașterea lui Grigore Antipa. Se lucrează la instalația de lumină și acustică (se vor auzi căzând picăturile de apă și zgomotul liliecilor).

Organul de presă al C.C. al P.C.R. organizează o masă rotundă cu tema: „Unirea poate străluci mai puternic pe firmamentul literaturii?”. Participă: Gheorghe Zane, membru corespondent al Academiei Române, prof. univ. dr. Constantin C. Giurescu, prof. univ. G. C. Nicolescu, prof. univ. Vasile Maciu, Dan Hăușlică, Dumitru Micu, Virgil Cândea, Valeriu Răpeanu. Constantin C. Giurescu se întreabă de ce 1859 nu a avut parte de un roman similar celui scris de Camil Petrescu despre 1848, *Un om între oameni*. Îi sperie pe scriitori efortul de documentare necesar?

Directorul Editurii Științifice, Gheorghe Con-

stantinescu, prezintă viitoare apariții editoriale: relații de călătorie ale unor călători străini, D.M. Pippidi, *Contribuții la istoria veche a României*, Supplex Libellus Valachorum, în îngrijirea lui David Prodan, *Nicolae Titulescu*, de I.M. Oprea.

Miercuri seara, 8 februarie, la Sala Palatului, a avut loc premiera filmului *Dacii*. Scenariul este semnat de Titus Popovici, iar regia de Sergiu Nicolaescu; din distribuție:

Amza Pellea (Decebal), Marie Jose Nat (Meda, fiica lui Decebal), Pierre Brice (Severus), Emil Botta (marele preot), György Kovacs (Domitian), Georges Marchal (Fuscus), Geo Barton (Attius), Septimiu Sever (Remarkos), Mircea Albulescu (Oluper). În numai câteva zile, deși biletele fuseseră vândute cu 24 de ore înainte, vitrinele cinematografului „Patria” au fost sparte din cauza înghesuiei, iar un „bilet în plus” ajunsese la 10 lei (în mod normal era 4 lei). O anchetă printre spectatorii filmului *Dacii* aduce și o observație din partea elevului Nicolae Teodorescu, de la Liceul „Nicolae Bălcescu”: scena cu prăbușirea copacilor nu s-a petrecut pe vremea dacilor, ci în 1330, în bătălia de la Posada, dintre Basarab I și Carol Robert de Anjou. Așa este, îi răspunde Sergiu Nicolaescu, dar tactica respectivă era una tradițională a poporului nostru, moștenită desigur de la daci, deci scena este verosimilă.

La 2 februarie se anunță decizia comună de stabilire a relațiilor diplomatice între R.S. România și Republica Federală a Germaniei.

„Cât ne mai desparte de timpul când gospodina va putea obține cu ajutorul calculatoarelor electronice rețetele ei de bucătărie sau modelul de tricatat potrivit întocmai pe măsura de care are nevoie? [...] Din punct de vedere tehnic, toate aceste servicii pot fi obținute acum, dar va trebui să mai așteptăm până când dezvoltarea tehnică le va face destul de ieftine pentru a putea fi folosite universal.” Așa scria într-un articol omul de știință britanic Donovan A. Barron. Putem să-i răspundem: cam 50 de ani. ■

Leopold Stokowski în trenul care îl aducea la București, răspunzând întrebărilor reporterului ziarului Informația Bucureștiului

DICTIONAR MITOLOGIC

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1											
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9											
10											
11											

ORIZONTAL: 1) Erou mitologic, înfăptuitor a 12 munci supraomenești – Ibis! 2) Frumosul tânăr iubit de Afrodita – Vestită cetate mitologică. 3) Gigant ce a luptat cu olimpicii – Zeul mării la celți. 4) Zonă din Italia, unde a trăit Daunus, unul dintre fiii lui Lycaon – Unul dintre caii nemuritori ai lui Ahile. 5) Leda! – Careu! – Titanidă, mamă a lui Helios și Selene. 6) Localitate în Scoția – Monstru cu trei capete ucis de Hercule. 7) Fiu al lui Zeus și al Electrei, iubit de zeița Demeter – Alexandru Arnăutu! 8) Adar! Lede! – Insula magicienei Circe. 9) Mamă a zeului vedic Vayu – Desemnează pe Castor și Polux. 10) Fiul lui Oedipus

și al Iocastei – Unul dintre zeii fericirii la chinezi. 11) Munte legendar din Sicilia – Cântăreț legendar din Lesbos, ce a trăit în cetatea Corint

VERTICAL: 1) Nimfe ale copacilor, socotite drept genii ale naturii. 2) Legendar dezlegător de enigme – Personificare a grației și a frumuseții feminine la greci. 3) Erou mitologic, întemeietor al Romei – Cetate! 4) Publicații periodice – Altă denumire dată legendarei cetăți, ce a fost întemeiată de Ilus. 5) Comitetul Internațional de Științe Istorie – Una dintre valkirii (mitologia scandinavă) – Calciu. 6) Leș! – Zeu al războiului, la greci – Alexandru Lăpușneanu. 7) Ușir! – Părintele ginteii latine. 8) Unul dintre fluviile Infernului, ce înconjură pământul de nouă ori – Alt nume dat zeiței Cybele. 9) Patroana poeziei erotice, fiica lui Zeus și a Mnemosynei – Vârf în Sicilia. 10) Cuib! – Zeiță sumeriană, adorată în vechiul Ninive – Nimfă a munților și a pădurilor. 11) Una dintre oceanide – Strămoș al ausonilor, fiul lui Odisseus și al lui Calypso

Dicționar: ACCI

Bibliografie: „Dicționar mitologic greco-roman“

Laurian BUTURE

ȘEDINȚĂ LA P.N.Ț.

Continuăm cu penultimul fragment din procesul-verbal al Ședinței Comitetului Central Executiv al Partidului Național-Tărănesc din 4 ianuarie 1938, păstrat în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Putem reproduce acest document grație doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU, cărora le mulțumim și pe această cale.

Ce se întâmplă adică? Lucrăm doi – trei – cinci – șase ani și ducem stânca grea la deal. Ridicăm popularitatea partidului, impunem opiniei publice vederile noastre, impunem factorului care decide soarta politică autoritatea partidului, impresionăm întreaga lume civilizată prin ideile propagate și când suntem în vârful dealului să realizăm idealul pentru care am luptat și să dăm satisfacție mulțimii de luptători că am ajuns la capătul muncii noastre, deci putem sluji la altarul pentru care ne-am sacrificat toate puterile noastre de muncă, vin trei – patru trădători care aruncă stânca jos în vale și toată mulțimea înșelată privește consternată opera distrusă prin trădare. Când se va termina cu acest sistem de trădare în șirul conducătorilor partidului nostru?

În momentul de față care era situația? Situația era că Coroana nu putea face altceva decât ca după o matură chibzuință să cheme partidul nostru la guvern. Nu era posibil ca Coroana să se decidă a chema pe dl. Goga la guvern dacă nu avea pretextul să spună: este aici o barcă de salvare, barca de salvare a trădării câtorva oameni din Partidul Național-Tărănesc până la așa măsură, încât foștii noștri prieteni să poată comite blasfemia, să spună că actul trădării dumnealor este o „colaborare a d-lui Goga” cu „Partidul Național-Tărănesc”.

Va să zică domnilor, pe lângă actul de trădare revoltătoare, mai comit și un șantaj față de opinia publică și mai adaugă și o ofensă la adresa acestei opinii publice, că opinia publică este atât de puțin orientată, încât va crede că cei patru domni înseamnă Partidul Național-Tărănesc cu tot sufletul, cu toate năzuințele sale, cu tot trecutul său și cu toată puterea sa de muncă.

Ei bine, este aceasta o procedură care într-adevăr trebuie să ne umple cu uimire pentru

cutezanța ei și de durere pentru lipsa de conștiință de care au putut să dea dovadă foștii tovarăși ai noștri.

Pe mine nu mă cuprinde față de ei ură, pentru că nu sunt capabil de ură, ci o adevărată milă pentru adâncimea în care au căzut din care fiți siguri că în foarte scurtă vreme s-ar ține bucuroși să iasă, dar nu vor putea ieși (aplauze). În fața tristei situațiuni în care au ajuns ei trebuie să-și caute scuză. Care este scuza lor? Este acum la modă să fiu atacat. Foarte mulți care vor să parvină găsesc o treaptă foarte comodă de a parveni atacându-mă pe mine. De ce? Nu știu. Dar se refugiază și ei la acest mijloc ușor. Dau explicațiuni: partidul nostru este republican, că el este contra Dinastiei și în special că eu duc o luptă contra Majestății Sale regelui și că ei au ajuns în situațiunea disperată ca să aleagă între rege și între mine și atunci firește nimeni nu se poate supăra că ei au binevoit a da înalta grație Majestății Sale, că în acest moment de alegere supremă aleg pe Majestatea Sa, și nu pe mine, ceea ce firește că trebuie să accept (ilaritate).

Mi se impută mie că eu sunt cuprins de o ambiție bolnăvicioasă și ei nu pot servi această ambiție nesăbuită.

V-am arătat înainte sentimentele dinastice ale partidului nostru. Ele sunt și ale mele. Nu cred că în această țară poate exista un al doilea care să fie mai monarhic, mai dinastic decât mine și nu cred că se va găsi în țara aceasta sau în străinătate un singur om căruia eu, fie în public, fie în patru ochi să-i fi spus vreun cuvânt de denigrare la adresa regelui sau vreun cuvânt de scădere la adresa sistemului nostru monarhic (aplauze).

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) R. Kunisch Glimpses from a journey through the Romanian Principalities ● G. Roşu The snowdrop legends ● D. Deletant SOE operations in Romania, 1939 – 1941 ● I. Opriş Alexandru and Ion Lapedatu, two role models for future generations ● A. Pogăciaş Pros and cons: the metal detector users ● M. Ioniţă Forgotten faces: Colette Lahovary Plagino ● D. Matei Remember the Jassy exile ● C. Dobrescu Did the Germans use gas warfare in Ploiesti, during World War I? ● F. Banu The communist regime scientific-technical espionage ● P. Rezeanu The last years of Constantin Brancusi's life ● G. Dumitrescu Facsimile edition of the illustrated Erotocrit by logothete Petrache ● C. Niţulescu General Victor Siminel, chief of the S.S.I. in the Securitatea files ● A. Feher The Cluj witches trials in the eighteenth century ● G. Filitti Letters from the former days: from Basil Muntean correspondence ● E. Bălan The Jews in Bukovina electoral life in-between the wars ● V. Rotaru International conference in Bucharest: „Russia in the former Soviet space and the Western Balkans“ ● Contest Magazin istoric – 50 years ● V. Avram Julius Tetrat, the first airman killed in action in World War I ● A.R. Voinea Cheap houses built on Lupeasca and Candiano Popescu streets ● A.A. Căpuşan Corbea brothers, messengers to the Tsar Court ● In Bucharest, 50 years ago ● Romanian Documents at Hoover Institution (CLXXXI)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Р. Куниш Впечатления о путешествии по Объединённым Княжествам ● Дж. Рошу Сказки подснежника ● Д. Делетант 1939 1941. Британские секретные службы действуют в Румынии ● И. Оприш Братья-близнецы Александру и Ион Лапедату, настоящие модели для будущих поколений ● А. Погăciaş За и против: кладоискатели ● М. Ионицă Забытые личности: Колетт Лаховари Пладжино ● Д. Матей Remember: изгнание в Яссах ● К. Добреску Применяли ли немцы токсичные газы в Плоешти во время Первой мировой войны? ● Ф. Бану Научно-технический шпионаж в коммунистическом режиме ● П. Резяну Последние годы жизни Константина Брынкуша ● Г. Думитреску Факсимильное издание повести Еротокрита с иллюстрациями логофета Петраке ● К. Ницулеску Генерал Виктор Симинел, начальник Секретных служб, под наблюдением Секуритате ● А. Фейер Судебные процессы колдуньей в городе Клужа в 18 в. ● Дж. Филиити Когда-то люди посылали письма друг другу – получатель: Базил Мунтяну ● Е. Балан Евреи и избирательная жизнь межвоенной Буковины ● В. Ротару Международная конференция в Бухаресте. „Россия в бывшем советском пространстве и в западных Балканах“ ● Конкурс: журналу „Магазин историк“ 50 лет ● В. Аврам Юлиус Тетрат, первый офицер лётчик, павший за родину в Первой мировой войне ● А.Р. Войня Типовые жилья для людей со скромными доходами в Бухаресте: улицы Лупяскэ и Кандиано Попеску ● А.А. Кăпушаи Братья Корбеа, посланники при дворе царя ● В Бухаресте 50 лет тому назад ● Румынские документы в Гуверском Институте (CLXXXI)

magazin istoric

Apare lunar, se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali de la oraşe şi de la sate sau la redacţie (pentru cititorii din Bucureşti).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacţie, pe adresa Piaţa Valter Măărăcineanu, nr. 1 – 3, sector 1, PO Box 15 – 702, cod 010155, Bucureşti, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Preţul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicaţi adresa poştală unde doriţi să primiţi revista şi data de la care să înceapă abonamentul

DIALOG CU CITITORII

ECOU

Am citit la rubrica *Dialog cu cititorii* a revistei din luna septembrie 2016 că doamna Mariana Silli consideră că pentru Ion Ionescu de la Brad data corectă a decesului este 17/29.12.1891, în loc de 17/31.12.1891. Din păcate niciuna din variante nu este corectă, **ne scrie domnul TIBERIU-DUMITRU ONUȚU**.

În studiul *Ionești de la Brad, studiu genealogic și istoric*, avându-i autori pe Gheorghe Burlacu și Mihai Sorin Rădulescu, publicat în revista *Carpica*, nr. XXI, 1990, p. 79, se citează capitolul „Adevărul cu privire la data încetării din viață a marelui agronom Ion Ionescu de la Brad” din volumul omagial realizat de Ion Lungu, *Ion Ionescu de la Brad, Aniversarea a 150 de ani de la naștere*, Bacău, 1968, pp. 248–250, unde se precizează „Ajuns la capătul sănătății sale, la numai 74 de ani, Ion Ionescu de la Brad își dă ultima suflare în singurătatea de aici, la ora 21, în ziua de 16 decembrie 1891 (stil vechi)”.

De asemenea, trebuie precizat că, în România, calendarul gregorian a fost adoptat prin Decretul-lege din 5/18 martie 1919 și că, la momentul când Ion Ionescu de la Brad a

decedat (1891) în documentele oficiale nu se foloseau/ menționau cele două calendare (iulian și gregorian), ci doar cel iulian.

În consecință, data corectă a decesului este 16 decembrie 1891 și trebuie menționată conform stilului vechi

PRECIZĂRI

Domnul NECULAI FLORIAN, din comuna Vânători, județul Neamț, ne-a trimis următoarele rânduri: Am citit în numărul 8(593) al revistei *Magazin istoric*, la rubrica *Dialog cu cititorii*, informațiile oferite de domnul inginer Lucian Georgescu referitoare la inaugurarea Mausoleului de la Nemțisor, de pe Culmea Pleșului, unde din aprilie până în august 1944 s-au dat lupte.

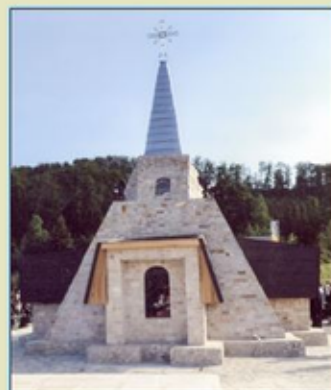
Este posibil ca ideea construcției Mausoleului să îi aparțină arhimandritului Iustin Pârnu. Însă sunt și alte elemente care ar fi meritat menționate. Astfel, terenul a fost oferit de familia Constantin Ursachi-Țucă din Nemțisor, iar proiectul Mausoleului a fost elaborat de inginerul Constantin Gh. Florian din Piatra Neamț.

Sumele pentru ridicarea Mausoleului au fost adunate de la cetățeni, de la Consiliul Județean Neamț, consiliul ora-

șului Târgu Neamț și de la Consiliul Local Vânători. Cel care a depus suflet pentru ridicarea efectivă a monumentului a fost Neculai Luca, locuitor al satului Nemțisor.

Trebuie evidențiată și contribuția doamnei primar al comunei Vânători, Maria Petrariu, și a vice-primarului Vasile N. Coșofreț. Fără eforturile lor nu s-ar fi putut înălța acest mic semn de omagiu, prețuire și cinstire a memoriei tuturor celor căzuți în lupte.

Vă atașez și două fotografii realizate în ziua inaugurării Mausoleului.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Măcăineanu, nr. 1–3, etajul 3, camerele 11–14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

